

Broj: 02-05-515-6/18
Sarajevo, 18.01.2018. godine

Na osnovu člana 26. i 28. stav (4) Zakona o Vladi Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 36/14 - Novi prečišćeni tekst i 37/14 – Ispravka), Vlada Kantona Sarajevo je na **110.** sjednici održanoj **18.01.2018.** godine, donijela sljedeći

ZAKLJUČAK

1. Utvrđuje se Prijedlog odluke o utvrđivanju Nacrta strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period 2018.-2022. godina.
2. Predlaže se Skupštini Kantona Sarajevo da, u skladu sa Poslovnikom Skupštine Kantona Sarajevo, doneše Odluku iz tačke 1. ovog Zaključka i Nacrt strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period 2018.-2022. godina uputi u javnu raspravu u trajanju od 30 dana.
3. Zadužuje se Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo da tekst Nacrta strategije iz tačke 1. ovog Zaključka lektoriše i nomotehnički uredi, a prije upućivanja na razmatranje Skupštini Kantona Sarajevo.

PREMJEŠTAK

Elmedin Konaković

Dostaviti:

1. Predsjedavajuća Skupštine Kantona Sarajevo
2. Skupština Kantona Sarajevo
3. Premijer Kantona Sarajevo
4. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo
5. Evidencija
6. Arhiva

web: <http://vlada.ks.gov.ba>
e-mail: vlada@vlada.ks.gov.ba
Tel: + 387 (0) 33 562-068, 562-070
Fax: + 387 (0) 33 562-211
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

Na osnovu člana 140. Poslovnika Skupštine Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 41/12-Drugi novi prečišćeni tekst), Skupština Kantona Sarajevo na sjednici, održanoj _____ 2017. godine donijela je

ODLUKA

I

Utvrđuje se Nacrt strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period 2018.-2022. godina.

II

Javna rasprava održće se u kantonalnim organima, jedinicama lokalne samouprave, naučnim i stručnim ustanovama i trajat će 30 dana.

III

Primjedbe, prijedlozi, sugestije na Nacrt strategije iz tačke 1. ove odluke dostavljaju se Vladi Kantona Sarajevo koja organizuje i provodi javnu raspravu.

IV

Vlada Kantona Sarajevo je dužna da, nakon provedene javne rasprave, Skupštini Kantona Sarajevo dostavi izvještaj o rezultatima javne rasprave koji sadrži primjedbe, prijedloge i mišljenja, kao i obrazloženje zbog čega pojedine primjedbe, prijedlozi i mišljenja nisu prihvaćeni u pripremi Prijedloga strategije prema mladima za period 2018.-2022. godina.

**PREDSEDATELJICA
SKUPŠTINE KANTONA SARAJEVO**

Prof. Ana Babić

Broj: 01-05-_____ /18
2018. godine
S A R A J E V O

web: <http://skupstina.ks.gov.ba>
e-mail: skupstina@skupstina.ks.gov.ba,
Tel: +387 (0) 33 562-055 Fax: + 387 (0) 33 562-210
Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića 1

OBRAZLOŽENJE

I - PRAVNI OSNOV

Pravni osnov za donošenje Strategije sadržan je u odredbama čl. 12. i 18. tačka b) Ustava Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 1/96, 2/96-Ispravka, 3/96-Ispravka, 16/97, 14/00, 4/01, 28/04 i 6/13).

Vlada Kantona Sarajevo nadležna je za predlaganje i izvršavanje propisa Kantona Sarajevo koje donosi Skupština Kantona Sarajevo, u skladu sa članom 18. tačka b) Ustava Kantona Sarajevo.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo u skladu sa Programom rada Skupštine i Vlade Kantona Sarajevo za 2017. godinu, dostavlja Vladi i Skupštini Kantona Sarajevo Nacrt strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period 2018.-2022. godina.

Zakonom o mladima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 36/10) svi nivoi vlasti obavezali su se kreirati i usvojiti strategiju prema mladima.

U skladu sa čl. 22. i 24. stav (4) Zakona o Vladi Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 36/14-Prečišćeni tekst i 37/14-Ispravka), Vlada zaključkom utvrđuje prijedlog odluke Skupštine Kantona Sarajevo i predlaže Skupštini Kantona Sarajevo da u skladu sa Poslovnikom Skupštine Kantona Sarajevo, pretrese utvrđene nacrte i stavi ih u daljnju proceduru donošenja.

II - RAZLOZI ZA DONOŠENJE

Programom rada Skupštine, Vlade Kantona Sarajevo i Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo za 2017. godinu predviđeno je donošenje Strategije prema mladima Kantona Sarajevo.

Donošenjem Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine 2010. godine svi nivoi vlasti obavezali su se kreirati i usvojiti strategiju prema mladima, koja predstavlja dokument institucija vlasti s programskim pristupom djelovanja prema mladima, što uključuje definisane probleme i potrebe mlađih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije i mjere za realizaciju ciljeva strategije. Propisano je da se strategije prema mladima oblikuju na osnovu analize položaja i potreba mlađih, koja mora biti sačinjena na osnovu stručnog istraživanja o položaju i potrebama mlađih za onaj nivo vlasti za koji se kreira strategija.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo je 2016. godine u saradnji sa Institutom za razvoj mlađih KULT provelo istraživanje na području Kantona Sarajevo, u kojem je anketirano 777 mlađih u dobi od 15 do 30 godina te su rezultati istraživanja sumirani u dokumentu „Analiza rezultata istraživanja potreba i problema mlađih Kantona Sarajevo“. Ovo istraživanje predstavlja ispunjenu zakonsku obavezu i osnovu za izradu strategije prema mlađima te s tim u vezi Strategija prema mlađima Kantona Sarajevo za period 2018.-2022. godine sačinjena je na osnovu ovog istraživanja.

U Kantonu Sarajevo do sada nije kreiran niti usvojen ni jedan strateški dokument prema mlađima te bi ovaj dokument predstavljao prvu strategiju prema mlađima Kantona Sarajevo.

Vlada Kantona Sarajevo je na svojoj 75. sjednici, održanoj 16. 03. 2017. godine, imenovala *Komisiju za izradu Strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period 2017.-2022. godina*, te na 92. sjednici održanoj 17.08.2017. godine, izmjenju članova Komisije predstavnika dva ministarstva na zahtjev istih.

U postupku pripreme Strategije, Vlada Kantona Sarajevo i Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo su uključili predstavnike svih resornih ministarstava, Gradske uprave Grada Sarajeva te predstavnike najznačajnijih subjekata na koje se ovaj strateški dokument odnosi, a to su srednjoškolci, studenti, vijeća mladih Kantona Sarajevo.

Takođe, organizovan je i skup pod nazivom „Dijalog s mladima Kantona Sarajevo“ kojem su prisustvovali članovi Komisije, a učesnici su bile organizacije civilnog društva, omladinska udruženja, udruženja koja se bave pitanjima mladih, institucije i mladi. Zaključci sa dijaloga su uvršteni u tekst dokumenta i samim tim uključen je veći broj mladih u proces izrade ovog strateškog dokumenta koji je namijenjen upravo njima.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo uključilo je u izradu Institut za razvoj mladih KULT, kod pružanja stručno-savjetodavne podrške Ministarstvu i članovima Komisije u procesu izrade Strategije.

U metodološkom smislu izrade ove strategije utemeljena je na modelu analize postojećeg stanja, aktivnosti kantonalnih institucija prema mladima, potreba i problema mladih iz 7 oblasti te definisanju ciljeva koji se žele postići u narednom periodu.

U prvom koraku definisane su oblasti na koje će se odnositi ovaj strateški dokument i to:

1. Rad, zapošljavanje i preduzetništvo,
2. Obrazovanje i nauka,
3. Socijalna briga,
4. Zdravstvena zaštita,
5. Aktivizam - učešće, volontiranje i mobilnost,
6. Kultura i sport,
7. Sigurnost.

One predstavljaju osnovu i vodič ne samo pri provođenju ostalih koraka u oblikovanju strategije, već i u procesu njene implementacije.

U drugom koraku, dokument je sačinjen na osnovu dvije matrice koje su popunjavali članovi Komisije. Matrica I predstavlja analizu stanja resornih ministarstava i aktivnosti prema mladima te predloženih strateških ciljeva, rezultata, mjera i nosioca aktivnosti u provedbi istih i Matrica II koja predstavlja trenutna finansijska izdvajanja prema mladima resornih ministarstava.

Za svaku od oblasti izrađena je analiza stanja, identifikovane aktivnosti nadležnih institucija u oblasti prema mladima, potrebe i problemi mladih koje su ustanovljene istraživanjem koje je provedeno te definisani strateški ciljevi, željeni rezultati, mjere koje je potrebno provesti te nosioci aktivnosti i njihovi partneri u provedbi.

U trećem koraku obrazložen je način provođenja Strategije kao i odgovornosti i obaveze resornih ministarstava nakon donošenja Strategije, ali i odgovornosti i obaveze općinskih, kantonalnih i gradskih vlasti te nevladinog sektora. Takođe, definisani su ključni indikatori Strategije prema mladima Kantona Sarajevo koji su ustvari pokazatelji koji trebaju

STRATEGIJA PREMA MLADIMA KANTONA SARAJEVO 2018-2022.

- Nacrt -

Sarajevo, decembar, 2017.

Sadržaj

1.	UVOD	4
1.1.	Politike prema mladima u regiji	5
1.2.	Politike prema mladima u Bosni i Hercegovini	7
2.	METODOLOGIJA.....	9
3.	ANALIZA STANJA POTREBA I PROBLEMA MLADIH U KANTONU SARAJEVO	12
4.	TRENUTNI POLOŽAJ MLADIH I PLAN DJELOVANJA PO OBLASTIMA.....	15
4.1.	OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH.....	15
4.1.1.	Analiza stanja	15
4.1.2.	Obrazovanje u Kantonu Sarajevo	17
4.1.3.	Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerenе na obrazovanje, nauku i mlađe	24
4.1.4.	Analiza problema i potreba	27
4.1.5.	Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost	28
4.1.6.	TABELARNI PRIKAZ: Obrazovanje i nauka mladih	30
4.2.	RAD, ZAPOŠLJAVANJE I PREDUZETNIŠTVO MLADIH.....	35
4.2.1.	Analiza stanja	35
4.2.2.	Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerenе na rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih	36
4.2.3.	Analiza problema i potreba	40
4.2.4.	Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnosti	44
4.2.5.	TABELARNI PRIKAZ: Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih	46
4.3.	SOCIJALNA BRIGA	51
4.3.1.	Analiza stanja	51
4.3.2.	Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerenе na socijalnu brigu mladih	53
4.3.3.	Analiza problema i potreba	59
4.3.4.	Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost	62
4.3.5.	TABELARNI PRIKAZ: Socijalna briga mladih	64
4.4.	ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	68
4.4.1.	Analiza stanja	68
4.4.2.	Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerenе na zdravstvenu zaštitu mladih	69
4.4.3.	Analiza problema i potreba	71
4.4.4.	Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost	72
4.4.5.	TABELARNI PRIKAZ: Zdravstvena zaštita mladih	74
4.5.	KULTURA I SPORT MLADIH	77
4.5.1.	Analiza stanja	77
4.5.2.	Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerenе na kulturu	78
4.5.3.	Analiza problema i potreba mladih	86

4.5.4.	Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost	87
4.5.5.	TABELARNI PRIKAZ: Kultura i sport mladih.....	88
4.6.	AKTIVIZAM (UČEŠĆE, VOLONTIRANJE, MOBILNOST, SLOBODNO VRIJEME)	91
4.6.1.	Analiza stanja	91
4.6.2.	Analiza potreba i problema mladih	97
4.6.3.	Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost	97
4.6.4.	TABELARNI PRIKAZ: Aktivizam mladih	99
4.7.	SIGURNOST MLADIH	103
4.7.1.	Analiza stanja	103
4.7.2.	Aktivnosti kantonalnih institucija usmjereni na sigurnost mladih	105
4.7.3.	Analiza problema i potreba	106
4.7.4.	Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost	107
4.7.5.	TABELARNI PRIKAZ: Sigurnost mladih	109
5.	PROVOĐENJE STRATEGIJE.....	112
5.1.	Nadležnosti, odgovornosti i obaveze	112
5.2.	Ključni indikatori na nivou oblasti	113
5.3.	Monitoring i evaluacija.....	115
6.	DODATNI IZVORI INFORMACIJA	118
	PRILOG: „Analiza rezultata istraživanja potreba i problema mladih Kantona Sarajevo“.....	118

1. UVOD

Kanton Sarajevo je jedan od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, smješten je u centralnom dijelu Bosne i Hercegovine sa sjedištem u Sarajevu, glavnom gradu Bosne i Hercegovine. Površina kantona iznosi 1.276,9 km², što čini 4,89% površine Federacije Bosne i Hercegovine. Kanton se sastoji od 9 općina: Općina Stari Grad, Općina Centar, Općina Novo Sarajevo, Općina Novi Grad, Općina Iliča, Općina Hadžići, Općina Vogošća, Općina Iljaš i Općina Trnovo. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2013. godine na području Kantona Sarajevo živi ukupno 413.593 stanovnika, dok je od toga **83.805** mlađih (od 15 do 29 godina).¹

Kanton Sarajevo se na području Federacije Bosne i Hercegovine pokazuje kao značajno područje koncentracije ekonomskih potencijala (stanovništvo, zaposlenost, nezaposlenost), kao i efekata razvijenosti (stepen zaposlenosti, obim vanjsko-trgovinske razmjene). To je najveći obrazovni, zdravstveni i turistički centar u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Kategorija mlađih se odnosi na populaciju od 15 do 30 godina što je propisano i Zakonom o mlađima Federacije Bosne i Hercegovine², što znači da unutar ove kategorije imamo više različitih ali koherentnih grupa mlađih, kojima treba pristupiti na različite načine. Veoma je značajno istaći da kada je riječ o mlađima kao zasebnoj društvenoj kategoriji koja je socijalno heterogena, integralni je dio društva i dijeli međusobne ciljeve i viziju.

Nedovoljna integracija mlađih u društvo i nepovoljni društveni status u poređenju sa starijom kategorijom, čini ih jednom od najranjivijih segmenata populacije, koji zahtjeva poseban odnos društva prema njihovim potrebama i problemima.

Zakon o mlađima Federacije Bosne i Hercegovine u opštim odredbama utvrđuje da se institucionalno organizirana briga o mlađima, omladinsko udruživanje i učešće mlađih na svim nivoima odlučivanja treba zasnovati na načelima poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, na poštivanju ustavnoga poretku, zakona i međunarodnog prava te izgradnji demokratskih institucija zasnovanih na političkom pluralizmu i uspostavi vladavine prava, kao i uvažavanju međunarodopravnih standarda i najbolje međunarodne prakse u pogledu mlađih i rada s mlađima s ciljem doprinosa ispunjenju uvjeta za priključenje Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji.

Interes strategija prema mlađima je da kantonalni organi, lokalne samouprave, sva udruženja građana i ostali subjekti društvene zajednice, poput omladinskih organizacija civilnog društva, neformalnih grupa i organizacija mlađih i za mlade, ustanova, institucija i medija, vjerskih i manjinskih zajednica, političkih stranaka, međusobnom saradnjom i zajedničkim djelovanjem doprinesu postizanju zajedničkih ciljeva, koji se odnose na život mlađih.

Ovim strateškim dokumentom nastoji se poboljšati kvalitet života mlađih, uvažavajući njihove interese, a prema evropskim standardima i uspješnim iskustvima iz regionala, uključiti što veći broj mlađih u procese odlučivanja, naročito o potrebama i problemima mlađih.

Strateškim pristupom prema mlađima žele se stvoriti uvjeti za afirmaciju mlađih, smanjiti njihov odlazak iz zemlje, izgraditi konstruktivan i partnerski odnos sa omladinskim

---

¹ Podaci iz Federalnog zavoda za statistiku [online]. Dostupno na: <http://www.px-web.fzs.gov.ba/pxweb/bs-Latn-BA/?rxid=2bd664af-5826-4430-86c4-c19aa9c2aada> (pristupljeno: 24. 10. 2016).

² „Službene novine FBiH“, broj: 36/10,

organizacijama, kantonalnim organima i lokalnom samoupravom u ostvarivanju ciljeva za dobrobit mlađih ljudi u društvu.

Formalno obrazovanje u Bosni i Hercegovini konstantno zahtjeva prilagođavanje tehnološkim i društvenim promjenama te zahtjevnijem tržištu rada koje traži fleksibilnu radnu snagu i utiče na sve ostale sfere života mlađih te uzrokuje sporije socioekonomsko osamostavljanje, otežani pronalazak zaposlenja, finansijsku nestabilnost, što dalje utiče i na mlađe da se teže odlučuju da zasnivaju porodicu, kasnije se odlučuju na potomstvo itd. Svakako da prethodno navedeno utiče i na ostale socijalne i ekonomske varijable jedne države, opada natalitet, povećava se broj nezaposlenih, mlađi odlaze iz države itd.

Međutim, kada govorimo o statusu mlađih u Kantonu Sarajevo, akcenat je na problemima ovog dijela društva i često se nedovoljno ističu potrebe koje mlađi imaju u ovom kantonu. S tim u vezi, vrlo je bitno postaviti njihove probleme iz perspektive potreba, pa tako mlađi imaju potrebu za:

- što kvalitetnijem obrazovnom sistemu,
- finansijskom stabilnošću,
- lakšim pristupom tržištu rada,
- potrebu za sticanjem radnog iskustva i znanja za veću konkurentnost na tržištu rada,
- finansijsku podršku pri pokretanju vlastitog biznisa,
- neformalnim obrazovanje kao dopunskim načinom sticanja znanja ali i mogućnostima prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovanja,
- rješavanjem stambenog pitanja,
- ulazak u bračnu zajednicu i osnivanje porodice,
- komunikaciju sa vlastima i učešće u donošenju odluka koje se tiču mlađih,
- sigurno okruženje i život,
- kvalitetnim kulturnim i sportskim dešavanjima i sadržajima i dr.

S obzirom da mlađi predstavljaju iznimno važnu kategoriju društva jer su inicijatori i nosioci promjena, kao i društvena kategorija koja utiče na dalji razvoj društva, može se zaključiti da je veoma bitno za razvoj jedne lokalne zajednice, u ovom slučaju Kantonu Sarajevo, posvetiti pažnju potrebama i problemima mlađih te pronaći najefikasnije načine zadovoljavanja odnosno rješavanja istih, ali i definisati aktivnosti i mјere institucija vlasti koje bi provodeći programe poboljšanja statusa mlađih i uključenja mlađih kao ravnopravne kategorije društva, riješili i probleme sa kojima se susreće općenito društvo u Kantonu Sarajevo.

1.1. Politike prema mlađima u regiji

Evropska povelja o učešću mlađih u životu na općinskom i regionalnom nivou (Povelja uključena u Rezoluciju 237. Stalne konferencije predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti u Evropi usvojena 19. marta 1992. godine) definiše da se učešće mlađih ljudi u životu na općinskom i ili regionalnom nivou treba nalaziti unutar okvira sveopšte politike zasnovane na koherentnoj međuvisnosti sektorske politike te obavezuje vlasti na lokalnom i regionalnom nivou, da poštuju principe ove politike i da je primjenjuje na razne oblike učešća koje ona zagovara, uz konsultacije sa mlađim ljudima i njihovim predstavnicima.

Izmijenjena i dopunjena Evropska povelja o participaciji mlađih u lokalnom i regionalnom životu (Kongres lokalnih i regionalnih vlasti Evrope, Strazburg 2003.) ima tri načela:

- 1.** Participacija mlađih u lokalnom i regionalnom životu mora predstavljati dio globalne politike participacije građana u javnom životu, kao što je izloženo u Preporuci "Rec (2001) 19" Komiteta ministara, zemljama Članicama o participaciji građana u lokalnom javnom životu.
- 2.** Lokalne i regionalne vlasti uvjerene su da sve sektorske politike trebaju imati i omladinsku dimenziju. One se stoga obavezuju da se pridržavaju odredbi ove Povelje i da provode različite oblike participacije, koji slijede u dogovoru i u saradnji s mlađima i njihovim predstavnicima.
- 3.** Načela i različiti oblici participacije koji se zastupaju u ovoj povelji odnose se na sve mlade ljude bez diskriminacije. Da bi se to postiglo, potrebno je posvetiti posebnu pažnju podsticanju participacije u lokalnom i regionalnom životu mlađih iz socijalno zapostavljenih sektora društva, kao i iz etničkih, nacionalnih, socijalnih, seksualnih, kulturnih, vjerskih i jezičkih manjina.

Temelji onoga što će kasnije postati izmijenjena i dopunjena Evropska povelja o participaciji mlađih u lokalnom i regionalnom životu položeni su na prvoj i drugoj konferenciji o politikama za mlađe, koje je organizovala Stalna konferencija lokalnih i regionalnih vlasti Evrope u Lozani, juna 1988. godine, odnosno u Langolenu, septembra 1991. godine. Ubrzo potom, marta 1992. godine, Stalna konferencija usvojila je Rezoluciju br. 237 i njen član 22. o usvajanju Povelje.

Obilježavanjem 20. godišnjice Svjetskog programa akcije za mlađe do 2000. godine i nakon toga, naglašavanjem njene važnosti kao globalnog krovnog okvira za politike prema mlađima i prisjećajući se Lisabonske deklaracije o programima i politikama prema mlađima, prvi Globalni forum o politikama prema mlađima za cilj je imao uzdizanje diskursa o politikama prema mlađima, sa posebnim naglaskom na unapređenje izrade politika prema mlađima i njihove učinkovite implementacije na svim nivoima. Ovaj globalni događaj organizovali su Ured diplomatskog predstavnika za mlađe Generalnog sekretara UN-a, UNDP (Razvojni program Ujedinjenih nacija), UNESCO (Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu) i Vijeće Europe, uz podršku youthpolicy.org, dok je domaćin bilo Ministarstvo mlađih i sporta Azerbejdžana, u sklopu Azerbejdžanovog predsjedanja Odborom ministara Vijeća Europe.

Zaključci s prvog Globalnog foruma o politici prema mlađima (Baku, oktobar 2014. god.)

U kontekstu stalnih društvenih promjena, održiv ljudski razvoj ovisi o blagostanju mlađih, stepena do kojeg su njihovi problemi riješeni i težnje zadovoljene, s njima i za njih, kroz participativne i uključive politike. Politike prema mlađima na svim nivoima moraju promovisati i biti vođene nizom principa koji su neizostavni za donošenje i implementaciju značajnih i uključivih politika prema mlađima.

Politike prema mlađima trebaju biti:

Zasnovane na pravima - osmišljene i implementirane unutar okvira zasnovanog na ljudskim pravima, u skladu s globalnim i regionalnim obavezama države.

Uključive - garantuju jednakе prilike za ostvarivanje punog životnog potencijala, uključujući uklanjanje prepreka inkluzivnosti, pogotovo za ranjive skupine, te omogućavaju građansko učestvovanje svim mladima.

Participativne - kreirane, razvijane, primjenjene, nadzirane i procijenjene uz značajnu participaciju mlađih i uz sudjelovanje svih interesnih strana, na lokalnom i nacionalnom nivou i u ruralnoj i u urbanoj sredini i u svim kontekstima razvoja, uključujući okolnosti nakon sukoba i tokom tranzicije.

Rodno osjetljive - potiču određene aktivnosti koje bi promovisale jednakost spolova, osigurale da mlade žene budu jednaki partneri mlađim muškarcima i pozabavile se rodnim razlikama u svim okolnostima, od političkih do društveno-ekonomskih i kulturnih.

Razumljive - da usvajaju cijelovit pristup razvoju mlađih, kroz pojačanu saradnju među političkim sektorima, ministarstvima i drugim značajnim tijelima i pružaju integrirani strateški okvir koji bi usmjerio zakone i mјere koje se tiču mlađih.

Zasnovane na znanju i u skladu sa dokazima - razvijane i redovno održavane, zasnovane na skupu, analizi i raspodjeli kvantitativnih ili kvalitativnih informacija o trenutnoj situaciji, potrebama, izazovima i prilikama za mlade žene i muškarce u nekom kontekstu.

S potpunim sredstvima - da imaju prikladna, transparentna i namjenska sredstva za implementaciju, nadzor i evaluaciju i da maksimalno povećavaju raspoloživa sredstva kroz koordinaciju te da omogućavaju formiranje partnerstava između više interesnih strana i zajedničko vlasništvo.

Odgovorne - u vlasništvu i pod rukovodstvom nacionalnih i lokalnih organizacija, redovno nadzirane i procjenjivane u odnosu na određene ciljeve i indikatore o razvoju mlađih, uz aktivno učešće mlađih.

Provđeni mehanizmi su odgovornosti utvrđene strategijom na kantonalm i lokalnom nivou, te odgovornost istih za njenu implementaciju i evaluaciju.

1.2. Politike prema mlađima u Bosni i Hercegovini

Bosna i Hercegovina nema zakonsku regulativu koja uređuje pitanja mlađih, ali Federacija Bosne i Hercegovine ima Zakon o mlađima Federacije Bosne i Hercegovine, u Republici Srpskoj to je Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske, dok je Distrikt Brčko u 2017. godini usvojio Zakon o mlađima Distrikta Brčkog.

Donošenjem Zakona o mlađima Federacije Bosne i Hercegovine 2010. godine svi nivoi vlasti obavezali su se kreirati i usvojiti strategiju prema mlađima, koja predstavlja dokument institucija vlasti s programskim pristupom djelovanjima prema mlađima, što uključuje definisane probleme i potrebe mlađih, strateške pravce djelovanja te ciljeve strategije i mјere za realizaciju ciljeva strategije.

Bosna i Hercegovina nema napisan i usvojen strateški dokument koji se bavi pitanjima mlađih na nivou države, pa čak ni na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. Takođe, ovo je prva Strategija prema mlađima Kantona Sarajevo. U 2014. godini, od ukupno 44 zemalje u Evropi, 35 ih ima Strategiju prema mlađima što je značajno poboljšanje u odnosu na 2013. godinu kada je 27 zemalja imalo Strategiju prema mlađima.

Trenutno stanje kada su u pitanju strategije prema mladima je:

- Na nivou Bosne i Hercegovine ne postoji zakonska regulativa za oblasti omladinskog organiziranja i mlađih niti strateški dokument iz oblasti mlađih, s obzirom na to da su nadležnosti za populaciju mlađih u većem dijelu ustavno na nižim nivoima vlasti tako da na nivou Bosne i Hercegovine za sad ne postoji strateški dokument politike prema mlađima.
- Strategija prema mlađima Federacije Bosne i Hercegovine je u proceduri usvajanja,
- Na nivou Republike Srpske usvojena je treća po redu strategija za mlađe - Omladinska politika Republike Srpske 2016-2020,
- Na nivou Federacije jedan kanton (Unsko-sanski kanton) ima usvojen nacrt Strategije prema mlađima, dok je u Zeničko-Dobojskom kantonu u fazi izrade;
- Strategije prema mlađima trenutno se najviše izrađuju na nivou lokalnih vlasti. U 2013. g. strategiju prema mlađima imaju 32 općine u Federaciji Bosne i Hercegovine.
- U Kantonu Sarajevo od 9 općina, 6 (Općina Ilići, Općina Stari Grad, Općina Novi Grad, Općina Centar, Općina Novo Sarajevo, Općina Hadžići) imaju izrađene strategije prema mlađima, dok je u Općini Iljaš u fazi izrade. Općine Trnovo i Vogošća nemaju izrađene Strategije prema mlađima.

2. METODOLOGIJA

Zakonom o mladima Federacije Bosne i Hercegovine propisano je da se strategije oblikuju na osnovu analize položaja i potreba mlađih, koja mora biti sačinjena na osnovu stručnog istraživanja o položaju i potrebama mlađih za onaj nivo vlasti za koji se kreira strategija.

U skladu s tim, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlađe Kantona Sarajevo je u 2016. godini, u saradnji sa Institutom za razvoj mlađih KULT, provelo istraživanje o potrebama i problemima mlađih Kantona Sarajevo te su rezultati sumirani u dokumentu pod nazivom „Analiza rezultata istraživanja potreba i problema mlađih Kantona Sarajevo“³ i samim tim, navedeno istraživanje predstavlja prvi korak u procesu izrade Strategije prema mlađima Kantona Sarajevo.

Anketirano je 777 mlađih ljudi od 15 do 30 godina u Kantonu Sarajevo i razmatrana su sljedeća pitanja:

- formalno, neformalno i cjeloživotno obrazovanje,
- zapošljavanje, mjere protiv nezaposlenosti, te omladinsko preduzetništvo,
- socijalna briga, zdravstvena i preventivna zaštita mlađih, te reproduktivno zdravlje mlađih,
- stambeno zbrinjavanje mlađih,
- rad s mlađima, jačanje i razvoj sposobnosti mlađih i slobodno vrijeme mlađih,
- aktivno sudjelovanje mlađih u javnom životu, izgradnja civilnoga društva i volonterstvo,
- mobilnost i saradnja među mlađima,
- informisanje i savjetovanje mlađih,
- stručni rad i usavršavanje u vezi s radom s mlađima,
- usavršavanje za rad u omladinskim udruženjima i prostorima za mlađe,
- omladinski turizam, oporavak mlađih i boravak u prirodi,
- aktivnosti mlađih po pitanju kulture, sporta, estetike, etike, ekologije, duhovnosti, humanističkih vrijednosti, osobne i društvene odgovornosti,
- rad s mlađima s posebnim potrebama,
- druga pitanja od interesa za mlađe i poboljšanje njihovih uvjeta života.

Nakon provedenog istraživanja, imenovana je Komisija za izradu Strategije prema mlađima Kantona Sarajevo za period 2018.-2022. od strane Vlade Kantona Sarajevo, koju su činili predstavnici resornih ministarstava, predstavnici skupštinskih tijela, predstavnici gradske uprave, predstavnici studenata, srednjoškolaca i kantonalnog vijeća mlađih. Nosioc procesa je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlađe dok je stručno-savjetodavna podrška Ministarstvu u procesu izrade Institut za razvoj mlađih Kult.

Lista predstavnika institucija, skupštinskih tijela, organizacija i udruženja koje su učestvovali u izradi Strategije prema mlađima Kantona Sarajevo za period 2018.-2022.:

- Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlađe,
- Ministarstvo zdravstva,
- Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša,
- Ministarstvo saobraćaja,

---

³ „Analiza rezultata istraživanja potreba i problema mlađih Kantona Sarajevo“ nalazi se u prilogu dokumenta i sastavni je dio istog.

- Ministarstvo privrede,
- Ministarstvo unutrašnjih poslova,
- Ministarstvo za boračka pitanja,
- Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice,
- Ministarstvo komunalne privrede i infrastrukture,
- Ministarstvo kulture i sporta,
- Ministarstvo finansija,
- Komisija za obrazovanje, i nauku Skupštine Kantona Sarajevo,
- Komisija za mlade Skupštine Kantona Sarajevo,
- Gradska uprava Grad Sarajevo,
- Vijeće mladih Kantona Sarajevo,
- Studentski parlament Univerziteta u Sarajevu i
- Asocijacija srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini.

Takođe, da bi se u kompletan proces uključio što veći broj mladih, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo u saradnji sa Institutom za razvoj mladih KULT, organizovalo je događaj pod nazivom „Dijalog s mladima Kantona Sarajevo“ koji je bio namijenjen institucijama, organizacijama mladih, organizacijama civilnog društva koje se bave mladima, vijećima mladih u Kantonu Sarajevo u cilju dijaloga za razvoj kantonalne strategije prema mladima. Samim tim, prijedlozi i zaključci prikupljeni tokom ovog događaja, uvršteni su u ovaj strateški dokument.

Vlada Kantona Sarajevo sa Ministarstvom za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo kao nosiocem aktivnosti izrade Strategije prema mladima Kantona Sarajevo, odlučila se da strateškim dokumentom analizira probleme i potrebe mladih te definiše realne strateške ciljeva koji će omogućiti mladima programe koji će uspješno poboljšati status mladih u svim aspektima njihovog života.

Ciljevi donošenja Strategije su:

- stvaranje i provođenje politika prema mladima na svim nivoima vlasti u Kantonu Sarajevo kroz višesektorski pristup i uzimajući u obzir potrebe, zahtjeve i interes mladih,
- uspostavljanje kriterija u skladu sa evropskim načelima u radu javnih uprava kod provođenje politika prema mladima,
- utvrđivanje i definisanje mjera i preporuka za rad sa mladima, omladinskim aktivnostima,
- jačanje sudjelovanja i uključenja mladih i njihovog informisanja na svim nivoima odlučivanja putem uređenih mehanizama sudjelovanja,
- jačanje volontiranja među mladima te njihovog dobrovoljnog angažmana u aktivnostima po pitanju mladih,
- provođenje načela nediskriminacije, solidarnosti i etičnosti u svim aktivnostima koje se tiču pitanja mladih, te
- jačanje ljudskih, tehničkih i administrativnih kapaciteta institucija, omladinskih udruženja i udruženja koja se bave pitanjima mladih.

Nakon usvajanja ovog dokumenta, zadužuju se nadležne institucije da izrade akcione planove i da osiguraju finansijska sredstva te na taj način daju svoj doprinos postizanju strateških ciljeva koji će doprinijeti poboljšanju kantonalnih aktivnosti i programa u rješavanju problema i zadovoljenju potreba mladih i poboljšanja njihovog statusa.

Osnovni ciljevi strateškog dokumenta Strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period 2018-2022. godine su:

- Opisati trenutni položaj mlađih i kantonalne aktivnosti usmjerenе prema mlađima u sljedećim oblastima: obrazovanje, rad, preduzetništvo i zapošljavanje mlađih, zdravstvena zaštita mlađih, socijalna briga mlađih, kultura i sport mlađih, aktivizam, informisanost i volontiranje mlađih i sigurnost mlađih.
- Odrediti prioriteta područja djelovanja, strateške ciljeve, mјere i aktivnosti u oblasti politika prema mlađima.
- Definisati obaveze i nadležnosti kantonalnih institucija u provođenju politika prema mlađima i postizanju definisanih strateških ciljeva.

3. ANALIZA STANJA POTREBA I PROBLEMA MLADIH U KANTONU SARAJEVO

Istraživanjem potreba i problema mladih Kantona Sarajevo koje je provedeno u 2016. godini, utvrđene su potrebe i problemi mladih, dok su najprioritetniji za rješavanje slijedeći:

1. Obrazovanje mladih:

- problem prijevremenog napuštanja sistema školovanja mladih,⁴
- neusklađenost sistema formalnog obrazovanja sa tržištem rada,
- nedovoljni programi stipendiranja,
- neusklađenost nastavnih planova i programa sa promjenama i zahtjevima tržišta,
- nedostatak praktične nastave,
- nejednaka dostupnost i nedovoljno razvijena inkluzija u sistemu školovanja,
- nedovoljna podrška razvoju neformalnog obrazovanja i cjeloživotnog učenja,
- nedostatak sistemskog pristupa razvoju ključnih kompetencija mladih i odraslih koji rade sa mladima u sistemu formalnog i neformalnog obrazovanja.

2. Rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih:

- nesklad između ponude i potražnje radne snage na tržištu rada,
- teška ekonomска situacija na tržištu i otežano sticanje finansijske stabilnosti,
- niska ili loša kvaliteta mladih kao radne snage zbog nedostatka prakse i radnog iskustva,
- obrazovni sistem koji je neusklađen sa kompetencijama, znanjima i vještinama koje se traže na tržištu rada zbog stalnih društvenih i tehnoloških promjena,
- neadekvatna upisna politika i niska razina saradnje između obrazovnih institucija i poslodavaca,
- nedostatak kvalitetnog karijernog usmjeravanja, orientacije i savjetovanja u školama,
- nizak nivo razvoja poduzetništva kod mladih osoba,
- nedovoljna informisanost mladih o mogućnostima samozapošljavanja,
- problem sticanja prvog radnog iskustva,
- nedostatak systemske podrške programima zapošljavanja i samozapošljavanja mladih,
- diskriminacija mladih kod poslodavaca u odnosu na kategoriju iznad 30-35 godina sa više iskustva i staža, zlostavljanje i mobing na poslu,
- percepcija mladih o mitu i korupciji pri zapošljavanju.

3. Socijalna briga o mladima:

- finansijska nestabilnost mladih,
- nemogućnost riješavanja stambenog statusa mladih,
- neadekvatna zakonska rješenja iz domena socijalne zaštite i nerazvijen rad institucija socijalne zaštite sa mladima,
- pojava bračne i porodične disfunkcionalnosti mladih te sve veća stopa brakorazvoda kod mladih.

---

⁴ Prema kriterijima Evropske unije, mlađi u dobi između 18 i 24 godine koji su najviše završili srednju trogodišnju školu i nisu nastavili dalje obrazovanje posmatraju se kao grupa mladih koja prerano napušta obrazovni sistem.

4. Kultura i sport:

- nezadovoljstvo mlađih podrškom lokalnih vlasti u kreiranju kulturnih i sportskih sadržaja,
- neposjećivanje kulturnih manifestacija,
- nezadovoljstvo mlađih ulaganjem u institucije od kulturnog značaja i nedostatak sportskih igrališta i parkova.

5. Zdravstvena zaštita mlađih:

- mlađi nedovoljno odlaze na sistemske preglede,
- nedovoljna informisanost mlađih o njihovim pravima i mogućnostima iz oblasti zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja,
- nedostatak sistemske podrške programima pružanja adekvatnih usluga u cilju prevencije u oblasti zdravlja i odrastanja,
- nedostatak programa promocije zdravlja i prevencije rizičnog ponašanja mlađih kao što su: konzumiranje alkohola, psihoaktivnih supstanci, duhana i duhanskih prerađevina, nargila, nedovoljna fizička aktivnost, gojaznost mlađih, neinformisanost mlađih o intimnim odnosima, neodgovorno seksualno ponašanje mlađih kao uzrok nastajanja mnogih oboljenja.

6. Aktivizam mlađih (učešće, volontiranje, mobilnost, slobodno vrijeme):

- nezainteresovanost mlađih za uključivanje u procese donošenja odluka pogotovo na lokalnom nivou,
- isključenost mlađih iz procesa donošenja odluka,
- nedostatak otvorenijeg pristupa sistema prilikom predlaganja rješenja za određeni problem mlađih,
- neupućenost mlađih u procese odlučivanja i neinformisanost o organima koji donose odluke za mlade, neuključenost mlađih u omladinske organizacije.
- nepristupačne cijene prevoza za mlade,
- nedostatak pristupačnih mogućnosti za mlade da putuju van svog grada,
- nedostatak prostora za mlade,
- nedovoljan boravak mlađih u prirodi, prekomjeran boravak mlađih u kafićima,
- povećan broj mlađih koji posjećuju kladionice,
- neprepoznavanje volontiranja,
- nedostatak adekvatne sistemske podrške civilnom sektoru mlađih i za mlade,
- slaba povezanost i umreženost civilnog sektora mlađih i za mlade, međusobno i sa javnim sektorom.

7. Sigurnost mlađih:

- mlađi nezadovoljni sigurnosnom situacijom u Kantonu Sarajevo,
- mlađi izloženi različitim oblicima nasilja (nasilje u porodici, međuvršnjačko nasilje, nasilje na internetu, seksualno nasilje, nasilje na radnom mjestu, razbojništvo, nasilje od partnera),
- visoka stopa kriminala kod mlađih je prisutna,
- stopa nasilja među mlađima i prema mlađima je u porastu,
- rizično ponašanje mlađih u saobraćaju je sve izraženije,
- osjeća se nedostatak sistemskog pristupa u radu sa mlađima i standardizacije u pogledu sigurnosti mlađih.

Veoma je bitno napomenuti da je istraživanje pokazalo da bi 37% mladih Kantona Sarajevo otišlo u inostranstvo zauvijek, 34% mladih otišlo bi na duži vremenski period, dok je čak 18% mladih već poduzelo konkretne korake za odlazak iz zemlje. Samim tim zaključujemo da je jedan od prioritenih problema za riješavati odlazak mladih iz Kantona Sarajevo, a samim tim i iz Bosne i Hercegovine. Prema istraživanjima i prisutnim trendom odlaska mladih, pretpostavka je da bi u neko dogledno vrijeme Bosna i Hercegovina, ali i Kanton Sarajevo mogla biti zemlja staraca, odnosno zemlja u kojoj će se smanjiti kategorija stanovnika mlađe dobi.

U skladu sa zakonskim preporukama te realnim potrebama i problemima mladih, Komisija je, u saradnji sa svim zainteresiranim stranama, definisala sedam prioritetnih oblasti kojima će Strategija biti posvećena i to:

- 1. Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih,**
- 2. Obrazovanje i nauka mladih,**
- 3. Socijalna briga mladih,**
- 4. Zdravstvena zaštita mladih,**
- 5. Aktivizam mladih - učešće, volontiranje i mobilnost,**
- 6. Kultura i sport,**
- 7. Sigurnost mladih.**

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo za period 2018.-2022. je pripremana u skladu sa propisima i smjernicama uzimajući u obzir sadržaj Strategije razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine i posebni napor u planiranom periodu te usmjerena na ona pitanja koja se mogu riješavati u okviru nadležnosti kantonalnog nivoa vlasti za koji je i sačinjena ali i ona koja će se riješavati u saradnji sa općinskim nivoima i drugim relevantnim institucijama i organizacijama.

Shodno prethodnom navedenom i u skladu sa vizijom Strategije razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine, vizija ovog strateškog dokumenta je da **Mladi Kantona Sarajevo žive, stvaraju i imaju jednaka prava u dinamičnoj, proevropskoj, kreativnoj i kulturno raznolikoj regiji ugodnoj za življjenje i unosno poslovanje.**

4. TRENUTNI POLOŽAJ MLADIH I PLAN DJELOVANJA PO OBLASTIMA

4.1. OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH

Vizija: Obrazovni sistem Kantona Sarajevo je prilagođen potrebama tržišta rada. Kanton Sarajevo kroz kvalitetno formalno i neformalno obrazovanje omogućava mladim ljudima sticanje znanja i vještina što im osigurava uspješno školovanje sa kojim ostvaruju svoje dugoročne ciljeve na tržištu rada.

4.1.1. Analiza stanja

U svim segmentima društva susrećemo se sa ubrzanim promjenama, počevši od informatičko-komunikacijskih unapređenja, tehničko-tehnoloških inovacija, pa do promjena odgojno-obrazovnog sistema, promjena u zdravstvenim uslugama, kulturnoj i sportskoj aktivnosti i slično.

U Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima je navedeno da „niko ne može biti lišen prava na obrazovanje”, što predstavlja univerzalno ljudsko pravo. Također se navodi da u vršenju svih svojih funkcija u oblasti obrazovanja i nastave država poštuje pravo roditelja da osiguraju takvo obrazovanje i nastavu, koje su u skladu s njihovim vlastitim vjerskim i filozofskim uvjerenjima. Kako je Bosna i Hercegovine potpisnica ove konvencije, dužna je osigurati obrazovanje u skladu s ovom konvencijom. Pravo na obrazovanje regulisano je i u domenu društvenog i privrednog prava. Kroz Bolonjski i Kopenhagenski proces, postavljena je reforma obrazovanja kao jedan od prioriteta za vlade svih država članica.

Kao rezultat reformi obrazovanja, na nivou Bosne i Hercegovine usvojeni su sljedeći strateški dokumenti i to:

- Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije, 2008-2015,
- Strategija učenja o preduzetništvu u obrazovnim sistemima u Bosni i Hercegovini za period 2012 - 2015 sa Akcionim planom implementacije,
- Preporuke za implementaciju osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini,
- Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini,
- Državni akcioni plan za priznavanje kvalifikacija u Bosni i Hercegovini,
- Provođenje okvira za kvalifikacije za visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini,
- Okvir za visokoškolske kvalifikacije u Bosni i Hercegovini,
- Priručnik za korisnike modela dodatka diplomi za Bosnu i Hercegovinu,
- Model dodatka diplomi za Bosnu i Hercegovinu,
- Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini,
- Strateški pravci razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u Bosni i Hercegovini i
- Principi i standardi u oblasti obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

Na nivou Bosne i Hercegovine uspostavljene su sljedeće agencije:

- Agencija za razvoj visokog obrazovanje i osiguranje kvaliteta (<http://hea.aov.ba/>),
- Centar za informiranje i priznavanje dokumenata iz područja visokog obrazovanja i (<http://cip.gov.ba>),
- Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (<http://www.aposo.gov.ba>).

Formirana su tijela za koordinaciju obrazovnog sektora:

- Konferencija ministara obrazovanja u Bosni i Hercegovini i
- Savjet za opće obrazovanje Bosne i Hercegovine.

Uspostavljena je i Rektorska konferencija Bosne i Hercegovine koja utvrđuje i zastupa zajedničke interese univerziteta u Bosni i Hercegovini, ostvaruje saradnju sa institucijama u oblasti obrazovanja u Bosni i Hercegovini i djeluje kao savjetodavno tijelo za provođenje reforme visokog obrazovanja. Bosna i Hercegovina potpisala je 30 međunarodnih sporazuma vezanih za obrazovanje.⁵

Reforma obrazovanja široko je prihvaćena kao ključna aktivnost za dugoročnu stabilnost Bosne i Hercegovine. Što se tiče visokoškolskog obrazovanja, Bolonjski proces je najvažnija i sveobuhvatna reforma visokog obrazovanja u Evropi. Cilj Bolonjskog procesa jeste priznavanje kvalifikacija zaposlenima i studentima na cijeloj teritoriji Evropske unije, što će im omogućiti veću mobilnost i veće mogućnosti za zapošljavanje.

Zakonom o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine organ uprave koji je između ostalog nadležan i za obrazovanje na nivou Bosne i Hercegovine je Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (MCP).

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine nadležno je za sljedeće poslove i zadatke: obavljanje dužnosti u pogledu pripreme i provedbi propisa, poslova i zadataka koji su pod jurisdikcijom Bosne i Hercegovine i koji se odnose na uspostavljanje osnovnih principa koordiniranja aktivnosti, usklađivanje planova entitetskih vlasti i definisanje strategije na međunarodnom planu, učešće u radu međunarodnih organizacija i izvršavanje međunarodnih obaveza i priprema za zaključivanje međunarodnih ugovora ili sporazuma u dijelu obrazovanja. U skladu sa odredbama Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, Ministarstvo je odgovorno i za koordinaciju i razvoj visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini, uz konsultaciju drugih nadležnih ministarstava.

U Bosni i Hercegovini uspostavljena je Konferencija ministara obrazovanja s mandatom da pruža savjete, razmatra i koordinira obrazovnu politiku.

U Republici Srpskoj Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske ima odgovornost za obrazovnu politiku, legislativu, administraciju i finansiranje obrazovanja u entitetu, entitetsku zastupljenost u procesima koordiniranja obrazovanja u Bosni i Hercegovini, za implementaciju dokumenata usvojenih na državnom i međunarodnom nivou i drugo.

U Vladi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine Odjel za obrazovanje odgovoran je za organizaciju i funkcionisanje obrazovnog sistema u Brčko Distriktu.

U Federaciji Bosne i Hercegovine nadležnost u obrazovanju određene su njenom odgovornošću za osiguranje prava na obrazovanje. Shodno tome i zakonskim odgovornostima u oblasti obrazovanja, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke koordinira aktivnosti sa kantonima.

---

⁵ Lista potpisanih sporazuma dostupna je na stranici Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine (www.mcp.gov.ba)

Propisima u oblasti obrazovanja različito se regulišu nadležnosti lokalnog nivoa u obrazovnom sektoru. To se odnosi na organizovanje obrazovnog procesa, održavanje školskih objekata, učešće u kreiranju dijela nastavnog plana i programa bitnog za lokalnu zajednicu, pa i finansiranje obrazovanja.

U Bosni i Hercegovini i Federaciji Bosne i Hercegovine zakonska legislativa koja regulišu pitanja formalnog obrazovanja je:

- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini⁶,
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini,⁷
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini⁸.

Kada je riječ o mladima, na nivou Bosne i Hercegovine usvojen je dokument pod nazivom Mapa puta i Plan aktivnosti za uključivanje Bosne i Hercegovine u EU programe za cjeloživotno učenje i Mladi u akciji⁹ te sedam osnovnih strategija i smjernica za implementaciju Bolonjskog procesa.

Na nivou Federacije postoji **Federalna komisija za pitanja mlađih** koja je stalno radno tijelo Predstavničkog doma pri Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine, a koja razmatra i predlaže nove zakone i akte koji se tiču statusnih pitanja mlađih i uloge porodice za život mlađih, te daje preporuke za razvoj politike prema mlađima u Federaciji. Ova komisija bavi se svim pitanjima koja se tiču mlađih, tako da može uticati i na obrazovnu politiku mlađih u okviru svojih nadležnosti.

4.1.2. Obrazovanje u Kantonu Sarajevo

U skladu sa ustavnim nadležnostima kantona u pogledu obrazovne politike, finansiranja obrazovanja i donošenja zakona, obrazovanje je uređeno relevantnim kantonalnim zakonima i propisima. Isključivu i nepodijeljenu nadležnost za obrazovanje imaju kantonalna ministarstva obrazovanja. U Kantonu Sarajevo nadležno ministarstvo za obrazovanje je **Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo**.

Uzimajući u obzir da prema posljednjim podacima popisa stanovništva, na području Kantona Sarajevo imamo **83.805** mlađih (od 15 do 29 godina) možemo zaključiti da je obrazovni sistem u Kantonu Sarajevo najznačajnija društvena oblast, koja oblikuje životne perspektive, stavove, ali utiče i na sve druge društvene tokove. Samim tim, potrebno je unaprijediti odgojno-obrazovni proces na svim nivoima obrazovanja i omogućiti što kvalitetniji obrazovni sistem mlađima.

S obzirom da kantonalni nivo vlasti ima mogućnost donošenja svojih zakonskih akata, na nivou Kantona Sarajevo usvojeni su sljedeći zakonski akti koji regulišu oblasti obrazovanja, nauke i mlađih:

- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 26/08 i 21/09),

⁶ „Službeni glasnik BiH”, broj: 18/03,

⁷ „Službeni glasnik BiH”, broj: 63/08,

⁸ „Službeni glasnik BiH“, broj: 59/07,

⁹ Usvojeno od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine na 56. sjednici održanoj 24.07.2008. godine.

- Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju (“Službene novine Kantona Sarajevo”, broj: 23/17, 33/17),
- Zakon o srednjem obrazovanju (“Službene novine Kantona Sarajevo”, broj: 23/17),
- Zakon o visokom obrazovanju (“Službene novine Kantona Sarajevo”, broj: 33/17),
- Zakon o obrazovanju odraslih (“Službene novine Kantona Sarajevo”, broj: 40/15),
- Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti (“Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 26/16),
- Zakon o studentskom organizovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 11/10),
- Zakon o osnovama bezbjednosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 6/06, 75/06, 44/07, 84/09, 48/10, 18/13, 8/17),
- propisi koji proizilaze iz zakonskih odredbi i zakoni koji su preuzeti iz ranijeg sistema i drugim zakonima koji su, iz oblasti obrazovanja, nauke i mladih, doneseni prije stupanja na snagu Ustava Federacije BiH, a koji se primjenjuju u dijelu koji nije reguliran novim propisima i u dijelu koji je u skladu sa rješenjima iz Ustava BiH.

Važno je napomenuti da ovo ministarstvo u okviru svoje nadležnosti obavlja i kontinuirane poslove provođenja odredbi **Zakona o osnovama bezbjednosti saobraćaja na putevima u Bosni i Hercegovini** kao i podzakonskih akata, **Pravilnik o sposobljavanju za sticanje zvanja vozača instruktora**, **Pravilnik o uvjetima i načinu sticanja licence**, **Pravilnik o sposobljavanju za vozača motornih vozila**, **Pravilnik o načinu i uvjetima organiziranja ispita za vozača motornih vozila** i **Pravilnik o načinu organiziranja predavanja o posljedicama koje proizilaze iz nepoštovanja ili nepoznavanja propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama i načinu provjere poznavanja propisa o sigurnosti saobraćaja na cestama**.

Poslovi Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo realizuju se u okviru pet sektora i to: Sektor predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, Sektor visokog obrazovanja, nauke i mladih, Sektor za informatizaciju obrazovanja i nauke, Sektor plana, analize i statistike i Sektor za saobraćaj i edukaciju. Stručne poslove iz oblasti predškolskog odgoja, osnovnog i srednjeg obrazovanja realizuju se u Prosvjetno-pedagoškom zavodu, koji je kantonalna upravna organizacija u sastavu Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo.

Obrazovanje u Kantonu Sarajevo dijelimo na formalno i neformalno obrazovanje. Većina mladih u Kantonu Sarajevo uključena je u sistem formalnog obrazovanja: osnovno, srednje i visoko obrazovanje. Zadatak kantonalne vlasti jeste da prati rad svih odgojno-obrazovnih institucija, njihovih materijalnih i prostornih kapaciteta, nastavnih planova i programa, rezultata i uspjeha učenika, predlaže zakonske i podzakonske akte o obrazovanju, strateške dokumente i druge akte koje će unaprijediti oblast obrazovanja na području Kantona Sarajevo ali i ostale aktivnosti koje utiču na obazovni proces.

Na kantonalm nivou postoji skupštinsko radno tijelo **Komisija za obrazovanje i nauku Skupštine Kantona Sarajevo** koja razmatra pitanja iz oblasti obrazovanja i nauke.

- **FORMALNO OBRAZOVANJE**

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu Sarajevo ostvaruje se u skladu sa ciljevima koju su određeni u Zakonu o osnovnom obrazovanju te važećim podzakonskim aktima kojima se ova djelatnost preciznije definiše. U školskoj 2016./2017. godini broj upisanih učenika u osnovnim školama je 37.926 učenika.

Nastava u Kantonu Sarajevo se organizuje u redovnim osnovnim javnim i privatnim školama, školama za specijalni odgoj i obrazovanje i paralelnim školama – muzičkim i baletskim te postoji ukupno 78 osnovnih škola.

Inkluzivno obrazovanje je regulisano Zakonom o osnovnom obrazovanju, dok je u pripremi Pravilnik o inkluziji koji će dodatno precizirati i regulisati ovo pitanje.

Srednjoškolski odgoj i obrazovanje u Kantonu Sarajevo ostvaruje se u skladu sa ciljevima koji su određeni Zakonom o srednjem obrazovanju te važećim podzakonskim aktima kojima se ova djelatnost preciznije definiše. U školskoj 2016./2017. godini broj upisanih učenika u srednjim školama je 15.424 učenika.

U ostvarivanju srednjoškolskih odgojno obrazovnih ciljeva, na području Kantona Sarajevo djeluju sljedeće vrste škola: gimnazije, srednje škole za stručno obrazovanje i obuku, unutar kojih su registrovane kao: srednja umjetnička škola, srednja tehnička škola i srednja stručna škola, srednja vjerska škola, srednja škola za učenike s posebnim obrazovnim potrebama.

Ovome treba dodati desetak škola čiji osnivač nije Kanton Sarajevo, odnosno koje su privatnog ili nekog drugog vlasničkog tipa. Njihov broj je u kontinuiranom porastu.

Na području Kantona Sarajevo registrirana je ukupno 41 srednja škola, od kojih su 35 u javnom (državnom) te šest u privatnom sektoru. Kao javne srednjoškolske ustanove djeluju:

- 8 gimnazija,
- 2 srednje umjetničke škole,
- 7 srednjih tehničkih škola,
- 11 srednjih tehničkih škola i srednjih stručnih škola (mješovitog karaktera),
- 1 srednja škola za učenike s posebnim obrazovnim potrebama,
- 1 srednja vjerska škola,
- 3 srednjoškolska centra sastavljena od dvije ili više vrsta srednjih škola (u dva se realizuje i gimnazijski nastavni program),
- 2 srednjoškolska centra sa različitim nivoom obrazovanja za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama.

U Kantonu Sarajevo djeluje i šest privatnih srednjoškolskih ustanova i to:

- 5 gimnazija te
- školski centar sa različitim nivoima obrazovanja.

Prema podacima Prosvjetno pedagoškog zavoda KS (PPZ KS), od ukupno 15.424 srednjoškolskih učenika, upisanih u školskoj 2016/2017 godini, najviše ih je u Općini Centar

(5.329), pa u Novom Sarajevu (2.921), Starom Gradu (2.733), Novom Gradu (1.439), Ilijadži (1.305), Hadžićima (789), Vogošći (480) te u Ilijasu (428) učenika. Slična je situacija i sa brojem odjeljenja. Najviše ih ima u Općini Centar (226), a najmanje u Vogošći i u Ilijasu (22, odnosno 23) odjeljenja.

Kad je riječ o školama izvan javnog sektora, u njima se trenutno školuje cca 1.570 učenika, raspoređenih u 75 odjeljenja. Od ukupnog broja srednjoškolaca, gimnazije upisuju nešto manje od 30% učenika.

Provođenjem reforme obrazovanja sve se više insistira na tzv. ***dualnom sistemu obrazovanja*** koji se, u osnovi, svodi na dvije edukacijske sredine: školu, gdje se stiče teorijski segment znanja i vještine i preduzeće (radna ustanova) gdje se stiče praktična obuka, odnosno znanja i vještine te težište obrazovanja učenika usmjerava se prema zahtjevima privrede. Tako učenici stupaju u poseban obrazovno-radni odnos, s jedne strane sa školom, a sa druge sa poslodavcem.

Visoko obrazovanje i nauka ostvaruje se u skladu sa ciljevima koju su određeni u Zakonu o visokom obrazovanju i Zakonu o naučnoistraživačkoj djelatnosti te važećim podzakonskim aktima kojima se ova djelatnost preciznije definiše.

Važeća zakonska regulativa iz ove oblasti uključuje:

- Zakon o visokom obrazovanju (Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 33/17),
- Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti (Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 26/16).

Prema prikupljenim podacima na visokoškolskim ustanovama Kantona Sarajevo studira više od 33.225 studenata. Javni univerzitet, Univerzitet u Sarajevu ima 30,442 studenta što predstavlja 91,6% ukupnog broja studenata na području Kantona Sarajevo.

Na osnovu Okvirnog zakona o visokom obrazovanju izvršeno je usklađivanje Zakona o visokom obrazovanju u Republici Srpskoj, deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, čime je Bosna i Hercegovina u potpunosti prešla na Bolonjski sistem obrazovanja. Pored Bolonjskih reformi obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini u procesu tranzicije prolazi i kroz zahtjevan proces prilagođavanja obrazovanja tržišnim principima.

S obzirom na strateško opredjeljenje Bosne i Hercegovine ka EU integracijama, potrebno je raditi na kreiranju „ekonomije temeljene na znanju“, odnosno ekonomije koja će biti konkurentna u regionalnom i globalnom kontekstu. Kontinuirana modernizacija sistema visokog obrazovanja postaje imperativ te predmet dugih i zahtjevnih reformi.

Navedene reforme bi se trebali temeljiti na ciljevima strateškog dokumenta Evropa 2020 i ostalim strateškim inicijativama koje iz njega proizlaze, kao što su Agenda za modernizaciju evropskih sistema visokog obrazovanja – Podrška rastu i zapošljavanju¹⁰, Internacionalizacija visokog obrazovanja¹¹, Obrazovanje i usavršavanje 2020¹², a odnose se na:

---

¹⁰ Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0567&from=EN>

¹¹ Internationalisation in European higher education: European policies, institutional strategies and EUA support: http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/EUA_International_Survey

- Povećanje broja osoba sa univerzitetskom diplomom,
- Poboljšanje kvalitete i relevantnosti podučavanja i učenja,
- Promocija mobilnosti studenata i nastavnog osoblja te prekogranične saradnje,
- Jačanje „trokuta znanja“ kojim se povezuju obrazovanje, istraživanje i inovacije te
- Stvaranje učinkovitih mehanizama za upravljanje i finansiranje za visoko obrazovanje.

U skladu sa važećom zakonskom regulativom visokoškolske ustanove u Bosni i Hercegovini su univerziteti i visoke škole.

Visoko obrazovanje organizuje se u tri ciklusa:

- prvi ciklus vodi do akademskog zvanja završenog dodiplomskog studija [*the degree of Bachelor*] ili ekvivalenta, stečenog nakon najmanje tri i najviše četiri godine redovnog studija nakon sticanja svjedočanstva o završenoj srednjoj školi, koji se vrednuje sa najmanje 180 odnosno 240 ECTS bodova,
- drugi ciklus vodi do akademskog zvanja master ili ekvivalenta, stečenog nakon završenog dodiplomskog studija, traje jednu ili dvije godine, a vrednuje se sa 60 odnosno 120 ECTS bodova i to tako da u zbiru s prvim ciklusom nosi 300 ECTS bodova i
- treći ciklus vodi do akademskog zvanja doktora nauka ili ekvivalenta, traje tri godine i vrednuje se sa 180 ECTS bodova.

Organizacija visokog obrazovanja je temeljena na principima i idejama Bolonjskog procesa koji je u Evropi pokrenut 1999. godine potpisivanjem Bolonjske deklaracije. Pristupanjem Procesu (u Berlinu, 19. septembra 2003. godine), Bosna i Hercegovina se obavezala da će, poput ostalih država-članica, raditi na ispunjavanju sljedećih ciljeva Bolonjskog procesa:¹²

1. Prihvatanje sistema lako prepoznatljivih i usporedivih stepena, među ostalim uvođenjem dodatka diplomi (*Diploma Supplement*), kako bi se promovisalo zapošljavanje evropskih građana i međunarodna konkurentnost evropskog sistema visokog obrazovanja;
2. Prihvatanje sistema zasnovanog na dva, odnosno tri, osnovna ciklusa;
3. Uvođenje bodovnog sistema, poput ECTS-a (Evropski kreditni transfer i akumulacijski sistem), kao prikladnog sredstva kako za sticanje i vrednovanje visokoobrazovnih kvalifikacija tako i za promovisanje razmjene studenata;
4. Promovisanje mobilnosti prevladavanjem zapreka slobodnom kretanju, koje ima za cilj studentima dati priliku za učenje, omogućiti im pristup studiju i relevantnim službama, nastavnicima, istraživačima i administrativnom osoblju te priznati i valorizirati vrijeme koje su proveli u Evropi istražujući, predavajući ili učeći, bez prejudiciranja njihovih statutarnih prava;

---

¹² Education and training within Europe 2020 strategy:
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/163EN.pdf

¹³ Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke: Informacija o provedbi Bolonjskog procesa u Federaciji Bosne i Hercegovine:<http://www.erisee.org/sites/default/files/Information%20on%20implementation%20of%20the%20Bologna%20process%202009.pdf>. Napomena: Vijeće ministara BiH je krajem 2007. donijelo Odluku o usvajanju dokumenata potrebnih za dalju implementaciju Bolonjskog procesa u BiH. Dokumenti uključuju: a) Okvir za visokoškolske kvalifikacije u BiH; b) Provođenje Okvira za kvalifikacije zavisoko obrazovanje u BiH; c) Standardi i smjernice za osiguranje kvalitete u visokom obrazovanju u BiH; d) Preporuke za implementaciju osiguranja kvalitete u visokom obrazovanju u BiH; e) Državni akcijski plan za priznavanje kvalifikacija u BiH; f) Model Dodatka diplomi za BiH i g) Priručnik za korisnike modela Dodatka diplomi za BiH.

5. Promovisanje evropske saradnje u osiguranju kvaliteta u cilju unapređivanja kvaliteta kvalifikacija i razvijanja usporedivih kriterija i metodologija;
6. Promovisanje potrebne evropske dimenzije u visokom obrazovanju, posebno u razvoju nastavnih programa, međuinstitucionalnoj saradnji, šemama mobilnosti i integrisanim programima studija, u usavršavanju i istraživanju;
7. Cjeloživotno učenje;
8. Visokoobrazovne ustanove i uključivanje studenata u proces reforme te osiguravanje učešća studenata u upravljanju visokoškolskim ustanovama;
9. Promovisanje atraktivnosti Evropskog prostora visokog obrazovanja;
10. Razvoj doktorskih studija i sinergije između Evropskog prostora visokog obrazovanja (EHEA) i Evropskog prostora istraživanja (ERA).

Iako je Bosna i Hercegovina Bolonjsku deklaraciju potpisala 2003. godine napredak u ovoj oblasti vidljiv je tek nakon usvajanja Okvirnog zakona o visokom obrazovanju 2007. godine. Ovim zakonom formirane su dvije nove državne institucije i to: Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine i Centar za informisanje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja.

Akreditaciju visokoškolskih ustanova vrši **Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta Bosne i Hercegovine** koja je do sada akreditirala 27 javnih i privatnih ustanova na području Bosne i Hercegovine.¹⁴ Prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine,¹⁵ u akademskoj 2016/2017. godini na prvi ciklus studija visokog obrazovanja, uključujući i integrisane studije, u zimski semestar upisano je 99.977 studenata, od toga je 89.847 studenata upisano na sve godine studija, a 10.130 su apsolventi. U akademskoj 2016/2017. godini, na postdiplomske magistarske, master i specijalističke studije je upisano 11.624 studenata, dok je na doktorske studije upisano 823 studenta.

Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine uspostavljena je Rektorska konferencija te su osnovani Centar za informisanje i priznavanje dokumenata u oblasti visokog obrazovanja (CIP) i Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta (HEA).

Rektorska konferencija Bosne i Hercegovine djeluje i kao savjetodavno tijelo za provođenje reformi visokog obrazovanja. Članovi Rektorske konferencije su rektori licenciranih i akreditiranih univerziteta u Bosni i Hercegovini s osnovnim ciljem utvrđivanja i zastupanja zajedničkih interesa univerziteta u Bosni i Hercegovini.

Centar za informiranje i priznavanje dokumenata iz oblasti visokog obrazovanja je nadležan za informiranje i poslove priznavanja u oblasti visokog obrazovanja u okviru Konvencije o priznavanju diploma u visokom obrazovanju (Lisabonska konvencija).

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete ima nadležnosti koje se prije svega odnose na akreditaciju visokoškolskih ustanova te kreiranje uputstva o formi i sadržaju diplome i dodatka diplome koju izdaju akreditirane visokoškolske ustanove.

---

¹⁴ Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta Bosne i Hercegovine: http://hea.gov.ba/akreditacija_vsu/Default.aspx Kada je riječ o susjednim zemljama za proces akreditacije u Republici Srbiji odgovorna institucija je Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta dok je u Republici Hrvatskoj to Agencija za znanost i visoko obrazovanje.

¹⁵ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine – Statistika obrazovanja (Saopštenje, 30.05.2017.) http://www.bhas.ba/saopstenja/2017/OBR_2016-17.bos.pdf

Na području Kantona Sarajevo postoji jedan javni (Univerzitet u Sarajevu), tri privatna univerziteta (Univerzitet Sarajevska škola za nauku i tehnologiju, Internacionalni Univerzitet Sarajevo i Internacionalni Burch Univerzitet) i jedna visoka škola (Američka škola za ekonomiju). Sve navedene ustanove su akreditirane od strane Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta.

Univerzitet u Sarajevu (UNSA) je osnovan 1949. godine i najstariji je univerzitet na području Bosne i Hercegovine. U svom sastavu Univerzitet ima trideset organizacionih jedinica - dvadeset i dva fakulteta, tri akademije i pet naučnoistraživačkih instituta, unutar šest grupacija iz područja društvenih, humanističkih, medicinskih, tehničkih, prirodno-matematičkih i biotehničkih nauka te umjetnosti. Među pridruženim članicama Univerziteta su: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Gazi Husrev-begova biblioteka, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine te Fakultet za upravu.

Univerzitet Sarajevska škola za nauku i tehnologiju (SSST) je počeo sa radom u oktobru 2004. godine kao prvi privatni univerzitet u Bosni i Hercegovini. U svom sastavu SSST ima fakultete u sljedećim oblastima: Kompjuterske nauke, Informacioni sistemi, Ekonomija, Političke nauke i međunarodni odnosi, Moderni jezici, Sarajevska filmska akademija, Inženjerske nauke i Medicina.

Internacionalni Univerzitet Sarajevo (IUS) je također pokrenut u akademskoj 2004/2005. godini i čine ga sljedeći fakulteti: Fakultet prirodnih i tehničkih nauka, Fakultet menadžmenta i javne uprave, Fakultet umjetnosti i društvenih nauka, Pravni fakultet i Edukacijski fakultet.

Internacionalni Burch Univerzitet (IBU) je osnovan 2008. godine u okviru kojeg rade tri fakulteta i to: Edukacijski fakultet, Fakultet za ekonomiju i društvene nauke i Fakultet za inženjeringu i informacijske tehnologije.

• NEFORMALNO OBRAZOVANJE

Neformalno obrazovanje podrazumijeva aktivnosti koje se uspostavljaju i provode izvan sistema formalnog obrazovanja. U Kantonu Sarajevo imamo veliki broj ustanova i organizacija koje pružaju usluge neformalnog obrazovanja poput organizacija civilnog društva, centara za kulturu, centara za obrazovanje, centara za učenje stranih jezika, planinarska i sportska društva/udruženja, kulturno-umjetnička društva/udruženja te drugi. Prema trenutnim zvaničnim podacima, u Kantonu Sarajevo imamo ukupno 2084 registrovanih udruženja.¹⁶

• Oblast obrazovanja odraslih

U 2015. godini donesen je Zakon o obrazovanju odraslih u Kantonu Sarajevo kojim se po prvi put zakonski uređuje i definiše proces cjeloživotnog učenja, načini i verifikacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija radne snage za potrebe tržišta rada, a brojnim licima sa evidencija nezaposlenih daje mogućnost da steknu prvo formalno obrazovanje i prvo zanimanje. Zakon je pripreman i oblikovan u saradnji sa privrednim subjektima, nevladinim

---

¹⁶ Zvanični podaci preuzeti sa web stranice Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo. Udržavanja registrovana u Kantonu Sarajevo. (preuzeto 20.10.2017. godine).

sektorom, službom za zapošljavanje, obrazovnim ustanovama i usklađen je sa državnim aktima koji tretiraju ovu oblast kao i evropskim smjernicima uređenja ovakve edukacije.

Trenutno na području Kantona Sarajevo postoji 1 centar akreditovan za obrazovanje odraslih, u toku su aktivnosti na upisu u registar 5 organizatora obrazovanja odraslih, kao i dvije srednje škole, što pokazuje da se u Kantonu Sarajevo svijest o važnosti promovisanja, kao i implementiranja Zakona o obrazovanju odraslih, svakodnevno povećava. Programima koji se, nakon upisa u registar organizatora obrazovanja odraslih, dodjeljuju akreditacije te će se pitanje prekvalifikacija, dokvalifikacija, usavršavanja ili sticanja formalnih isprava o završenom određenom nivou obrazovanja u značajnoj mjeri unaprijediti u odnosu na trenutno stanje. Naime, novi, akreditovani programi će biti savremeniji, u skladu sa potrebama tržišta rada i omogućavaće veću konkurentnost mlađih ljudi na tržištu rada.

- **Oblast mlađih**

S obzirom da je resorno ministarstvo koje je nadležno za oblast mlađih u Kantonu Sarajevo Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade i shodno Zakonu o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, koji propisuje obaveze svih nivoa vlasti za brigu o mlađima, Kanton Sarajevo putem ovog ministarstva aktivno provodi sljedeće politike prema mlađima:

- Sektor koji se bavi pitanjima mlađih,
- Budžetska stavka za mlađe i godišnje dodjele sredstava/grantova za projekte za mlađe,
- Istraživanje o potrebama i problemima mlađih Kantona Sarajevo kao osnovu za izradu strateškog dokumenta prema mlađima,
- Podrška radu kantonalnog vijeća mlađih odnosno Vijeća mlađih Kantona Sarajevo.

Takođe, pored politika prema mlađima koje aktivno provodi Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlađe nadležno za resor mlađih, na kantonalnom nivou postoji skupštinsko radno tijelo – **Komisija za mlađe**, koje je takođe propisano Zakonom o mlađima Federacije Bosne i Hercegovine.

Usvajanjem ovog dokumenta, Kanton Sarajevo po prvi put ima definisanu i izrađenu Strategiju prema mlađima.

4.1.3. Aktivnosti kantonalnih institucija usmjereni na obrazovanje, nauku i mlađe

➤ *Online upis u srednje škole*

S ciljem poboljšanja kvaliteta upisa u srednje škole donesene su izmjene i dopune Kriterija za upis, po kojima je umjesto eliminatoričnosti prijemnog ispita uspjeh učenika vrednovan u skladu sa rezultatima koji učenici postignu radeći test eksterne mature iz tri predmeta. Ove školske godine uspješno je implementiran projekat on-line upisa u srednje škole. Ovaj model će osigurati da najbolji učenici upišu željene škole te učenici imaju mogućnost izbora tri škole, a kroz informacioni sistem ostvaruju uvid u rang liste, s ciljem konačnog izbora željene škole.

➤ ***Vannastavne aktivnosti***

Mladi u sklopu vannastavnih aktivnosti u školama uče o mnogim pitanjima koje se ne obrađuju u sklopu nastavnih planova i programa, odnosno nastavnih aktivnosti poput demokratskih načela, empatije prema drugima, volontiranja, njegovanje zdravih životnih stilova, sportskih aktivnosti itd.

➤ ***Sufinansiranje troškova prevoza***

U skladu sa Zakonom o srednjem obrazovanju sufinansiraju se troškovi prevoza učenika srednjih škola – javnih ustanova koji stanuju na udaljenosti većoj od dva kilometra od škole, za učenike koji su redovno upisani u I i II razred srednje škole prevoz je besplatan, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade snosi troškove subvencije, učenici III i IV razreda plaćaju 30 % cijene redovne karte, a 30% subvencionira Ministarstvo. Iznos koji je utrošen za ovu namjenu je 3.000.000 KM.

➤ ***Obavezno zdravstveno osiguranje učenika i studenata***

Odlukom Vlade Kantona Sarajevo o osnovicama i stopama doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje¹⁷ propisano je da nadležno ministarstvo osigura sredstva za obavezno osiguranje učenika i studenata koji nisu osigurani po drugom osnovu za što se po osiguraniku uplaćuje 20 KM mjesечно Zavodu zdravstvenog osiguranja Kantona Sarajevo. Obaveza Ministarstva je da osigura studente do navršene 26 godine života. U 2016. godini za kategoriju mladih (15 do 26 godina) izdvojena su sredstva u iznosu od 110.000 KM.

➤ ***Edukativna platforma – ljetna škola za talentirane naučnike/učenike***

Pokrenut je i realiziran projekat „Edukativna platforma – ljetna škola za talentirane naučnike/učenike“ koji predstavlja interaktivni edukativni program za srednjoškolce sa obrazovnim programom iz informatike u vidu intenzivne obuke, praktične nastave i dodatnog on line edukativnog materijala te web rješenjem za praćenje uspjeha učenika. Stotinu najboljih i talentiranih učenika srednjih škola je pohađalo ljetnu školu. Sredstva izdvojena za ovaj projekat iznose 29.179 KM.

➤ ***Stipendiranje učenika i studenata***

Takođe, u 2016. godini dodijeljene su stipendije učenicima i studentima u iznosu od 252.820 KM i to: stipendije učenicima prvog razreda srednjih škola – deficitarna zanimanja (154 dobitnika) po 1.000 KM, što iznosi 154.000 KM te za sufinansiranje troškova trećeg ciklusa studija u školskoj 2016/2017. god. na Univerzitetu u Sarajevu dobitnicima priznanja „Zlatna značka“ 98.820 KM.

➤ ***Programi nauke***

Na godišnjem nivou, dodjeljuju se sredstva putem javnog poziva i iz oblasti nauke, za organizovanje naučnih skupova, izdavanje naučnih časopisa, knjiga, realiziranje naučnih projekata i drugi.

---

¹⁷ "Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 29/09.

➤ ***Projekti za mlade***

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade dodjeljuje sredstva/grantove za mlade na godišnjem nivou se dodjeljuju putem javnog poziva udruženjima/neprofitnim organizacijama za dodjelu sredstava za projekte za mlade. U 2017. godini iznos koji se dodjeljuje udruženjima/neprofitnim organizacijama iznosi 90.000KM (iznos koji se kontinuirano dodjeljuje iz godine u godinu).

Takođe, podrška i saradnja sa nevladinim sektorom ističe se uspješno realiziranim projektima u oblastima edukacije mladih o različitim pitanjima poput zdravlja, prevencije i štetnosti nedozvoljenih supstanci po zdravlje, borba protiv korupcije i maloljetničke delikvencije, saradnja sa vijećima škola, vijećima mladih, volontiranje, ekologija itd. Takođe saradnja sa međunarodnim organizacijama i ambasadama u vidu edukacije mladih i podrške različitim kategorijama mladih.

➤ ***Organizacija polaganja ispita za vozače***

U toku 2016. godine u Sektoru za saobraćaj i edukaciju obavljeni su poslovi koji isti podrazumjevaju sljedeće: organiziranje polaganja ispita za vozače motornih vozila, rad na edukaciji i prevenciji u saobraćaju sa učenicima i nastavnicima osnovnih i srednjih škola, osposobljavanje i organiziranje polaganja ispita za sticanje zvanja instruktor vožnje i sticanje licence, stručnog usavršavanja instruktora vožnje i licenciranih predavača i ispitivača, zamjena i produženje instruktorskih dozvola i licenci, predavanja i provjere znanja za vozače koji zbog učinjenih saobraćanih prekršaja steknu propisani broj kaznenih bodova te verifikacija uvjeta rada autoškola.

➤ ***Edukacija mladih iz oblasti bezbjednosti u saobraćaju***

Obzirom da se projekat vršnjačke edukacije „Prevencija rizičnog ponašanja mladih u saobraćaju“ pokazao uspješnim, Ministarstvo je odlučilo da nastavi kontinuirano sa radom vršnjačke edukacije na temu iz oblasti bezbjednosti u saobraćaju. Naime, modulom edukacije vršnjačkih edukatora stvorit će se uvjeti za stvaranje timova podrške koji će na kvalitetan način u svojim školama promovisati edukativne sadržaje o bezbjednom ponašanju mladih u saobraćaju.

➤ ***Subvencioniranje troškova smještaja i ishrane studenata van Kantona Sarajevo***

U skladu sa potpisanim Protokolom subvencioniraju se troškovi smještaja i ishrane studenata iz Kantona Sarajevo koji su smješteni u studentskim domovima van Kantona, odnosno koji ne studiraju na Univerzitetu u Sarajevu. Za ovu namjenu je utrošeno 12.000KM.

➤ ***Ostale aktivnosti***

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade izdvaja sredstva za finansiranje/sufinansiranje takmičenja učenika osnovnih i srednjih škola, otkup i izdavanja stručne literature, učešće na naučnim skupovima, obilježavanje značajnih jubileja, organizaciju i realizaciju terenske nastave za studente visokoškolskih ustanova i druge programe i projekte od značaja za obrazovanje u iznosu od 30.000 KM.

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade sufinansira Nacionalnu i univerzitetsku biblioteku BiH i to njenu nastavnu i naučno-istraživačku djelatnost u okviru Univerziteta u Sarajevu (140.000 KM).

Ministarstvo ulaže značajna sredstva u rekonstrukciju studentskih domova, pa tako su u 2016. godini za ove namjene odobrena sredstva u iznosu od 231.043 KM, (od toga prenešena kreditna sredstva iz 2015. godine 131.043 KM i sredstva iz Budžeta 100.000 KM). U ovoj godini završen je projekat rekonstrukcija/adaptacija „Paviljona II Studentskog doma Bjelave“ za koji su ukupno izdvojena sredstva u iznosu u 1.100.000 KM.

Pored navedenog, Ministarstvo izdvaja sredstava za realizaciju kapitalnih projekata iz oblasti obrazovanja (izgradnja i rekonstrukcija objekata obrazovanja, nabavka opreme i sl). U 2016. godini, ako posmatramo kategoriju mladih 15 do 30 godina, možemo reći da su izdvojena sredstva za slijedeće kapitalne projekte, a koji su u direktnoj vezi za navedenu kategoriju mladih: završena je rekonstrukcija JU Studenstki centar Sarajevo, za nastavak realizacije projekta izgradnje Akademije scenskih umjetnosti obezbjeđena su kreditna sredstva u iznosu od 1.500.000 KM i njihova realizacija vrši se u 2017. godini, za realizaciju projekta Izgradnja univerzitetske biblioteke u 2016. godini realizovana su sredstva u iznosu od 243.000 KM, a u 2017. godini obezbjeđena sredstva za nastavak realizacije projekta u iznosu od 360.000 KM, za realizaciju projekta Rekonstrukcija bazena na Fakultetu sporta i tjelesnog odgoja u 2016. godini izdvojena sredstva u iznosu od 1.700.000 KM.

4.1.4. Analiza problema i potreba

- ***Nestabilnost u broju upisanih učenika u srednjim školama, naročito stručnim.***

Što se tiče oblasti obrazovanja, istraživanje o potrebama i problemima mladih pokazalo je da možemo uočiti nestabilnosti u broju učenika u srednjim školama te je broj upisane djece u periodu od 2013-2015. godine pao za 23%. Najveći gubitak imaju tehničke škole – 2273 učenika manje nego u 2013. godini, a najveći pad imaju stručne škole (za oko 30%).

- ***Prerano napuštanje obrazovanja i odlazak iz države.***

Veliki problem što mladi napuštaju obrazovanje je i nemogućnost dobijanja stipendija, ali i jer smatraju da im obrazovanje neće pomoći u pronalasku posla u struci, samim tim ne vide smisao u svom školovanju te radije napuštaju škole i fakultete te traže zaposlenje. Težnja mladih da pronađu posao i obezbijede finansijska sredstva za život, dalje utiče na ostale sfere njihovog života, kao što su stambeno zbrinjavanje, brak, zasnivanje porodice, itd. Odlazak mladih iz Bosne i Hercegovine i pronalazak boljih uslova za život, dovodi do predikcija da bi se moglo desiti da će Kanton Sarajevo imati nedovoljan broj stanovnika mlađe dobi u narednim godinama.

- ***Nedostatak praktične nastave.***

Problem je i nedostatak praktične nastave, što dalje utiče da poslodavci čest ističu kako nakon završetka školovanja, mlade osobe nisu spremne za tržište rada s obzirom da samo posjeduju teorijska znanja a nikako ili vrlo malo praktičnog znanja, što dalje vodi tome da poslodavci prije zapošljavaju osobe sa prethodnim radnim iskustvom, nego mlade koji su po prvi put u potrazi za zaposlenjem.

- ***Neusklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada.***

Nedostatak praktične nastave je rezultat i preopširnih nastavnih planova i programa, koji nisu usklađeni sa tržištem niti sa društvenim i tehnološkim promjenama u svijetu, koje zahtjevaju konstantno unapređivanje i prilagođavanje obrazovnog sistema koji će kao krajnji rezultat ponuditi mladu osobu koja će posjedovati znanja i vještine koje su potrebne na tržištu rada. Bitno je istaknuti i neusklađenost sa realnim potrebama na tržištu rada s obzirom da postoji potražnja za kadrom deficitarnih zanimanja, dok postoji prekomjeran broj nezaposlenog kadra - zanimanja koja nisu tražena na tržištu.

- ***Odnos nastavnika/profesora i učenika/studenta.***

Veliki problem je i odnos nastavnika prema učeniku/studentu, s obzirom da mladi smatraju da nema dovoljno komunikacije niti takva može biti produktivna ni za jednu ni drugu stranu.

- ***Nedovoljna podrška za talentovane učenike.***

Nedovoljno pažnje je usmjereni na talentovane učenike i sistemsku podršku njihovog razvoja i unapređenja znanja i vještina.

4.1.5. Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost

Na osnovu analiziranog trenutnog stanja u oblasti obrazovanja, potrebama i problemima mladih u ovoj oblasti ustanovljenim provedenim istraživanjem, navedeni su najprioritetniji problemi za rješavanje i predloženi su sljedeći strateški ciljevi, mjere, period provođenja, nadležnost i željeni rezultati u oblasti obrazovanja:

Problem 1: Mladi prerano napuštaju obrazovanje i odlaze iz zemlje.

Cilj 1: Mladima Kantona Sarajevo dostupno je kvalitetno obrazovanje i nesmetano završavaju školovanje.

Željeni rezultati: Unaprijeđen kvalitet obrazovanja na svim nivoima, povećan obim praktične nastave u formalnom obrazovanju, smanjeni uzroci prijevremnog napuštanja obrazovanja, razvijen sistem podrške talentovanim mladima, uvođenje dodataka uz diplomu po evropskom referentnom okviru, povećano učešće mladih sa poteškoćama u razvoju u obrazovni sistem.

Problem 2: Neusklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada.

Cilj 2: Mladima Kantona Sarajevo dostupan je obrazovni sistem usklađen sa potrebama tržišta rada.

Željeni rezultat: Upisna politika i nastavni planovi i programi usklađeni sa potrebama tržišta rada, razvijeni programi karijerne orientacije, savjetovanja i informisanja mladih za srednje i visoko obrazovanje i uspostavljen sistem informisanja i saradnje sa srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama u pogledu programa finansiranja ideja i projekata za preduzetništvo kod mladih.

Problem 3: Ne postojanje organizovanog sistema neformalnog obrazovanja i nerazvijenost svijesti o značaju neformalnog obrazovanja.

Cilj 3: Mladi koriste neformalno obrazovanje kako bi stekli znanja potrebna za veću konkurentnost na tržištu rada.

Željeni rezultati: Unaprijeđeni programi edukacije mladih kroz neformalno obrazovanje.

Problem 4: *Neinformisanost mladih o programima i mogućnostima prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovanja kako bi postali konkurentniji na tržištu s obzirom da određena zanimanja nisu tražena.*

Cilj 4: Mladi koriste programe obrazovanja odraslih kao dopunsko znanje potrebno za veću konkurentnost na tržištu.

Željeni rezultati: povećan broj mladih koji koriste programe obrazovanja odraslih (dokvalifikacija, prekvalifikacija, dopunsko sticanje znanja...) i koji koriste programe i centre obrazovanja odraslih u vidu cjeloživotnog učenja i doškolovanja radi konkurentnosti na tržištu i zapošljavanja.

4.1.6. TABELARNI PRIKAZ: Obrazovanje i nauka mlađih

Strateški ciljevi, rezultati, mjere, period provođenja, nadležna institucija za provođenje mjera te partneri u provedbi i realizaciji aktivnosti navedeni su u Tabeli 1. u nastavku:

Tabela 1.

Strateški ciljevi	Željeni rezultati	Mjere	Period provođenja	Nadležna institucija	Partneri u provedbi
1. Mladima Kantona Sarajevo dostupno je kvalitetno obrazovanje i nesmetano završavaju školovanje.	1.1.Unaprijeđen kvalitet obrazovanja u osnovnim školama, srednjim školama i visokoškolskim ustanovama.	1.1.1.Analiziranje nastavnih sadržaja, njihove aktuelnosti, kvaliteta, obima i prilagođenosti društvenim, tehnološkim promjenama i tržišnim potrebama.	2018-2019	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Prosvjetno-pedagoški zavod Kantona Sarajevo - Odgojno-obrazovne institucije
		1.1.2.Unapređenje provođenja analize rezultata eksterne mature i postignutih rezultata učenika/studenata na kraju svake školske godine.	2018-2019	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Prosvjetno-pedagoški zavod Kantona Sarajevo - Odgojno-obrazovne institucije
		1.1.3. Unapređenje programa podrške i razvoja nastavnog osoblja.	2018-2019	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Odgojno-obrazovne institucije
	1.2.Povećan obim praktične nastave u formalnom obrazovanju.	1.2.1.Izvršiti analizu stanja opreme za praktičnu nastavu u srednjim školama i visokoškolskim ustanovama.	2018-2019	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Prosvjetno-pedagoški zavod Kantona Sarajevo - Odgojno-obrazovne institucije

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

		1.2.2. Revidirati i unaprijediti nastavne planove i programe uvrštavanjem više praktične nastave.	2018-2020	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Prosvjetno-pedagoški zavod Kantona Sarajevo - Odgojno-obrazovne institucije
		1.2.3. Intenziviranje saradnje sa javnim, privatnim i nevladinim sektorom u cilju omogućavanja obavljanja praktične nastave.	2019-2020	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Nevladin sektor - JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo
	1.3. Smanjeni uzroci prijevremenog napuštanja obrazovanja na svim nivoima obrazovanja.	1.3. Unapređenje programa stipendiranja učenika/studenata u Kantonu Sarajevo.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	*
		1.3.1. Uspostava baze podataka o stipendistima u Kantonu Sarajevo.	2018-2019	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Prosvjetno-pedagoški zavod Kantona Sarajevo
	1.4. Razvijen je sistem podrške mladim talentovanim inovatorima i kreativcima te podrška razvoju njihovih znanja i vještina.	1.3.2. Uspostava registra mlađih talenata/nadarenih mlađih.	2018-2019	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	
		1.3.3. Godišnji programi finansiranja/sufinansiranja talentovanih mlađih/nadarenih mlađih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	*

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

	1.5. Uvođenje dodataka uz diplomu za sve nivoe obrazovanja koji odgovaraju evropskom referentnom okviru.	1.5.1.Promovisanje dodatka uz diplomu kao mjerodavnog pokazatelja znanja i vještina.	2019-2020	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	-Visokoškolske ustanove - Odgojno-obrazovne institucije
	1.6.Povećan broj osoba sa poteškoćama u razvoju koje su uključene u obrazovni sistem.	1.6.1.Izrada strateškog dokumenta ili pravilnika o inkluziji osoba sa poteškoćama u razvoju u sve nivoe obrazovanja.	2018-2020	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	Odgojno-obrazovne institucije
2.Mladim Kantona Sarajevo dostupan je obrazovni sistem usklađen sa potrebama tržišta rada.	2.1.Unaprijeđena upisna politika i nastavni planovi i programi uskladijeni su sa potrebama i zahtjevima tržišta rada.	2.1.1. Izmjena nastavnih planova i programa u skladu sa potrebama na tržištu rada.	2019-2020	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo
		2.1.2.Upisne kvote i uvođenje novih smjerova u školama i na fakultetima uskladiti sa potrebama i zahtjevima potreba tržišta rada.	2019-2020	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo
	2.2. Razvijen program karijerne orientacije, savjetovanja i informisanja mladih za srednje i visoko obrazovanje.	2.2.1. Obavezno provođenje profesionalne orientacije i savjetovanje mladih u školama Kantona Sarajevo.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo
		2.2.2.Unapređenje komunikacije među obrazovno-odgojnim ustanovama i roditeljima.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	Odgojno-obrazovne institucije

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

		2.2.3. Uspostavljanje prakse u školama da se na kraju završenog nivoa obrazovanja kao rezultat karijernog savjetovanja, učenicima dostavlja preporuka za nastavak njihovog školovanja u kontekstu pokazanih znanja, vještina i iskazanih interesa.	2018-2020	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo
	2.3. Uspostavljen sistem informisanja i saradnje sa srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama u pogledu programa finansiranja ideja i projekata za preduzetništvo kod mladih.	2.3.1. Promocija programa usmjerenih na preduzetništvo i samozapošljavanje mladih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo
3. Mladi koriste neformalno obrazovanje kako bi stekli znanja potrebna za veću konkurentnost na tržištu rada.	3.1. Unaprijeđeni programi edukacije mladih kroz neformalno obrazovanje.	3.1.1. Dodijeljivanje grantova za programe i projekte neformalnog obrazovanja mladih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Nevladin sektor
		3.1.2. Promocija i podrška projektima koje provode organizacije mladih i za mlade.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Nevladin sektor
		3.1.3. Analizirati mogućnosti uspostavljanje normativa i standarda za neformalno obrazovanje.	2018-2020	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Nevladin sektor

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

		3.1.4. Izrada platforme/baze podataka o pružaocima usluga neformalnog obrazovanja u Kantonu Sarajevo.	2018-2020	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlađe Kantona Sarajevo	- Nevladin sektor - Organizacije
4. Mladi koriste programe obrazovanja odraslih kao dopunsko znanje potrebno za veću konkurentnost na tržištu.	4.1.Mladi aktivnije koriste programe obrazovanja odraslih (dokvalifikacija, prekvalifikacija, dopunsko sticanje znanja...)	4.1.1.Promocija obrazovanja odraslih i značaja prekvalifikacije, dokvalifikacije, dopunskog sticanja znanja za zaposlenje.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlađe Kantona Sarajevo	- Centri registrovani za obrazovanje odraslih
		4.1.2. Promocija programa i centara obrazovanja odraslih registrovanih u Kantonu Sarajevo.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlađe Kantona Sarajevo	- Centri registrovani za obrazovanje odraslih
		4.1.3. Usklađivanje programa, obrazovanja odraslih sa potrebama tržišta rada.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlađe Kantona Sarajevo	JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo
	4.2. Mladi koji su prerano napustili sistem obrazovanja koriste programe i centre obrazovanja odraslih u vidu cjeloživotnog učenja i doškolovanja.	4.1.4.Promocija obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja i podrška mlađima koji su već ranije napustili sistem obrazovanja i mogućnostima koje obrazovanje odraslih nudi.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlađe Kantona Sarajevo	JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo

18

¹⁸ Ministarstvo finansija će u skladu sa Pravilnikom o proceduri za izradu izjave o fiskalnoj procjeni zakona, drugih propisa i akata planiranja na budžet („Službene novine Federacije BiH“, broj 34/16) dati svoje mišljenje na akcione planove koji će sadržavati potrebnii znos sredstava za određene godine ali će konačno odobrena sredstva biti definisana u usvojenom budžetu date godine u skladu sa fiskalnim kapacitetom Kantona Sarajevo i prioritetima Vlade Kantona Sarajevo.

4.2. RAD, ZAPOŠLJAVANJE I PREDUZETNIŠTVO MLADIH

Vizija: Mladi Kantona Sarajevo se bez poteškoća zapošljavaju i samozapošljavaju, ostvaruju svoja radnička prava, profesionalno se usavršavaju i poslovno napreduju i podržavaju razvoj privrede Kantona.

4.2.1. Analiza stanja

Zaposlenost mladih je pitanje koje sve više zaokuplja pažnju vlada i međunarodnih organizacija širom svijeta i postaje značajan dio fokusa nacionalnih strategija. Strategija „Evropa 2020“ predstavlja značajan potencijal i za države kandidate i potencijalne kandidate za članstvo u Evropskoj Uniji. Jedan od osnovnih ciljeva Strategije „Evropa 2020“ jeste povećanje stope zaposlenosti stanovništva između 20 i 64 godina starosti na 75% do 2020 godine. Ostvarenje navedenog cilja predviđeno je posredstvom većeg uključivanja žena, mladih i starijih radnika u radnu snagu i to provođenjem koraka definisanih kroz inicijativu Evropske komisije pod nazivom „Agenda za nove vještine i poslove; evropski doprinos punoj zaposlenosti“.

Pored toga, Strategija Jugoistočne Evrope ima za cilj stimuliranje dugoročnih pokretača rasta u pravcu inovacija, vještina i trgovinske integracije. Dimenzija o zapošljavanju ugrađena je u stub za "inkluzivni rast", a njen cilj je da poveća zaposlenost kroz razvoj vještina, otvaranje radnih mjeseta i učešće svih, uključujući ugrožene grupe i manjine na tržištu rada. Ključni cilj stuba nazvanog „Inkluzivni (uključivi) rast“ jeste povećanje ukupne stope zaposlenosti sa 39,5% na 44,4% do 2020-e godine za regiju u cjelini, a taj se pokazatelj mjeri kroz učinkovitost i obim programa koji su posebno usmjereni na nezaposlenost mladih.

Na Federalnom nivou zakon koji reguliše radne odnose je Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine¹⁹. S obzirom da prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine²⁰, Federacija Bosne i Hercegovine i kantoni imaju zajedničku nadležnost u oblasti radnih odnosa, to se neka pitanja iz te oblasti mogu urediti propisima kantona, u skladu sa Zakonom o radu Federacije Bosne i Hercegovine.

Kantonalni nivoi vlasti imaju pravo utvrđivati politike iz oblasti rada (u skladu sa Zakonom o radu Federacije Bosne i Hercegovine) kao i uređivati rad kantonalnih službi za zapošljavanje za čiju uspostavu i rad su i nadležni. Kantonalne službe ovlaštene su za: posredovanje u zapošljavanju, prikupljanje i dostavljanje podataka o nezaposlenim osobama višim nivoima vlasti, informisanje o mogućnostima za zapošljavanje; saradnju sa obrazovnim ustanovama radi usklađivanja obrazovnih programa; utvrđivanje prava osobama za slučaj nezaposlenosti i slično. Administrativni nivoi Federacije Bosne i Hercegovine i kantona izvršavaju sve funkcije vezane za oblast rada i zapošljavanja poput donošenja zakona i podzakonskih akata, politika zapošljavanja, provođenje programa zapošljavanja i drugo.

Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba²¹ utvrđeno je da su za posredovanje u zapošljavanju nadležne kantonalne službe za zapošljavanje te da te poslove mogu obavljati i privatne agencije. Uslovi i način rada

¹⁹ „Službene novine FBiH“, broj: 26/16,

²⁰ „Službene novine FBiH“, broj: 1/94, 13/97, 16/02, 22/02, 52/02, 60/02, 18/03 i 63/03,

²¹ „Službene novine FBiH“, broj: 55/00, 41/01, 22/05 i 9/08.

privatnih agencija za posredovanje u zapošljavanju utvrđeni su Uredbom o privatnim agencijama za posredovanje u zapošljavanju²².

Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine također dotiče pitanje zapošljavanja, jer propisuje da nadležno ministarstvo u Federaciji Bosne i Hercegovine treba zasnovati federalne grantove i transfere s namjenom podrške zapošljavanju mlađih i podrške omladinskom preduzetništvu, posebno mlađima bez iskustva.

Nadležne institucije za oblast rada i zapošljavanja na nivou Bosne i Hercegovine su Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, unutar kojeg je formiran Sektor za rad, zapošljavanje, socijalnu zaštitu i penzije i Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine. Ministarstvo ima koordinirajuću ulogu u oblasti rada i zapošljavanja.

U Federaciji Bosne i Hercegovine odgovornost za zapošljavanje dijele Vlada Federacije Bosne i Hercegovine i kantoni. Nadležne institucije za pitanja rada i zapošljavanja na entitetskom nivou su Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalni zavod za zapošljavanje, Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom i Federalna uprava za inspekcijske poslove.

U domenu zapošljavanja nadležno je i Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta, koje daje poticaje za određene privredne sektore.

U oblasti posredovanja u zapošljavanju, djeluju Federalni zavod za zapošljavanje na entitetskom nivou i deset službi za zapošljavanje na kantonalm nivou. Nadležnosti Federalnog zavoda za zapošljavanje predviđeni su Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba²³.

4.2.2. Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerene na rad, zapošljavanje i preduzetništvo mlađih

Prioritet Vlade Kantona Sarajevo u proteklom periodu je provođenje reforme obrazovnog sistema kako bi se uskladio sa potrebama na tržištu rada. Samim tim, više pažnje se posvećuje deficitarnim zanimanjima, zanimanjima koja su tražena te smanjenju kadra koji je prekrobojan na biroima za zapošljavanje. U srednjim školama povećana je upisna kvota u srednjim stručnim i zanatskim školama, dok u školama općeg znanja, gimnazijama, ista se definiše u skladu sa tržištem. Isti je slučaj i na visokoškolskim ustanovama.

JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ kao nadležna služba za zapošljavanje u Kantonu Sarajevo, kroz Program mjera za podsticaj zapošljavanja i održavanja više stope zaposlenosti u Kantonu Sarajevo, realizije različite programe zapošljavanja čiji korisnici između ostalih nezaposlenih osoba su i mlade nezaposlene osobe, odnosno realizuje posebne programe zapošljavanja koji su prevashodno namijenjeni mlađim nezaposlenim osobama, a radi se o sljedećim programima:

---

²², „Službene novine FBiH“, br. 28/09 i 43/11,

²³, „Službene novine FBiH“, br. 55/00,41/01,22/05 i 9/08.

➤ ***Program zapošljavanja pripravnika VSS, VŠS, SSS i KV stručne spreme***

U 2017. godini za Program zapošljavanja pripravnika VSS, VŠS, SSS i KV stručne spreme obezbjeđenja su sredstva za zapošljavanje 152 pripravnika u iznosu od 902.000,00KM i to: 106 pripravnika VSS/VŠS i 46 pripravnika SSS/KV stručne spreme.

➤ ***Prvo radno iskustvo koje finansira Federalni zavod za zapošljavanje, a operativno ga provodi Služba***

Federalni zavod za zapošljavanje zaključno sa 30.09.2017.godine putem programa Prvo radno iskustvo zaposlio je 74 mlade nezaposlene osobe.

Pored navedenog rade se individualna i grupna savjetovanja kojima su obuhvaćene pored ostalih i mlade nezaposlene osobe te se vrši profesionalna orientacija kod učenika završnih razreda srednje i osnovne škole putem koje se učenici upoznaju sa stanjem na tržištu rada, deficitarnim i suficitarnim zanimanjima.

Aktivnosti koje uključuju mlade su i sljedeće:

➤ ***Klub za traženje posla***

Klubova za traženje posla u Kantonu Sarajevo trenutno ima 6, te je za sve polaznike klubova obezbjeđena mjesecačna karta za prevoz u iznosu od 12,00KM. Klub je namijenjen prevashodno mladim nezaposlenim osobama od 18 do 30/35 godina. Aktivan rad u klubu sa jednom grupom traje tri sedmice, a grupe broje do 15 članova. Ovom aktivnošću pruža se kontinuirana stručna pomoć nezaposlenim osobama u aktivnom traženju posla.

Pozitivni aspekti u radu klubova za traženje posla su:

- usavršavanje kompetencija i poslovnih vještina kao i kompetencija za samostalno traženje posla kod nezaposlenih osoba,
- mogućnost umrežavanja i bolje saradnje među članovima klubova kao i saradnje sa voditeljima klubova,
- internet asistencija pri traženju posla, posredovanje i kontinuirano informisanje,
- veća motivacija nezaposlenih osoba za traženje posla,
- kvalitetnije posredovanje za poznatog poslodavca/regrutacija i selekcija kao i preporuka za nezaposlenu osobu.

➤ ***Programi razvoja male privrede***

Zakon o poticaju razvoja male privrede ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj 29/15) propisao je osnove planiranja, osiguranje sredstava i provođenje mjera razvoja male privrede u Kantonu Sarajevo, aktivnosti i mjere Vlade Kantona Sarajevo u poticaju razvoja male privrede sa ciljem da se ostvari ekonomski rast sektora male privrede u Kantonu. Osnovni razlozi donošenja Zakona o poticaju razvoja male privrede su u činjenici da subjekti male privrede predstavljaju jedan od najznačajnijih sektora ekonomije, čime se iskazala spremnost Vlade i Skupštine Kantona Sarajevo da nakon dužeg vremena kreira pravne, ekonomске i administrativne uslove za razvoj ovog sektora privrede.

Zakon propisuje ciljeve razvoja male privrede, donošenje Programa razvoja male privrede, obavezne elemente u Programu razvoja, potrebna finansijska sredstva za provođenje ovog

Programa razvoja, te način donošenja Godišnjeg plana provođenja Programa razvoja, kao i njegov sadržaj. Od 2016. godine Pravilnikom o postupcima u provođenju **Programa razvoja male privrede**²⁴ se radi ostvarenja ciljeva razvoja male privrede, poticajne mjere i aktivnosti njihovog provođenja utvrđuju na način koji osigurava jednakopravnost njihovih krajnjih korisnika, metodologija rada, kojom se osigurava javnost rada, učesnici u provođenju programa razvoja, kriteriji za izbor korisnika sredstava i razvojnih projekata kojima se jača konkurentna sposobnost subjekata male privrede. U skladu sa Strategijom razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine²⁵, Zakonom o poticaju razvoja male privrede i Pravilnikom o postupcima u provođenju Programa razvoja male privrede, u 2016. godini definisano je 6 programa koji su provedeni:

- Kreditiranje subjekata male privrede pod povoljnijim uslovima;
- Subvencioniranje kamata po preuzetom kreditu;
- Unapređenje institucijske preduzetničke infrastrukture;
- Obrazovanje u preduzetništву;
- Unaprijeđenje rada udruženja obrtnika i
- Podrška za uvođenje i certificiranje kvaliteta i druge standarde EU (uvođenje ISO, HACCP, HALAL standarda i osiguranje CE znaka).

Navedeno se odnosi na sve subjekte male privrede te tačno ne možemo izdvojiti koliko su navedeni programi doprinijeli ili iskorišteni od strane mladih.

➤ *Javni poziv za izbor korisnika poticajnih grant sredstava*

Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo objavilo je Javni poziv u skladu sa Programom utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava "Poticaj razvoju male privrede" za 2016. godinu i trajao je 30 dana.

Članom 12. tačka h) navedenog Zakona propisuju se poticajne mjere i aktivnosti radi ostvarivanja ciljeva razvoja male privrede kojima se daje podrška razvoju preduzetništva ciljnih grupa (žensko preduzetništvo, preduzetništvo mladih i preduzetništvo osoba sa invaliditetom). U 2016. godini, na osnovu Godišnjeg plana, provedeni su programi poticaja razvoja male privrede kojima su između ostalog obuhvaćeni i programi koji su prvenstveno bili fokusirani na mlade osobe i to:

• *Obrazovanje u preduzetništvu*

Prihvaćen i odobren je program/projekt privrednog subjekta sa sjedištem na teritoriji Kantona Sarajevo, registrovanog za pružanje usluga u oblasti informaciono komunikacionih tehnologija, kojim je realizovan program/projekt intenzivne obuke i osposobljavanja, a kojim se omogućava poboljšanje kvaliteta i upotreba savremene informacijske i komunikacijske tehnologije. Dostavljeni projekat je namijenjen mladima i preduzetnicima početnicima, kojima je nakon provedene edukacije omogućeno da se bave djelatnostima baziranim na znanju i savremenim informaciono komunikacionim tehnologijama (IKT) sa krajnjim ciljem otvaranja start up subjekata male privrede.

Aktivnosti planirane ovim projektom su implementirane u tri faze. U prvoj fazi je izvršen odabir mladih poduzetnika i start up kompanija, te izvršena selekcija polaznika obuke. U

---

²⁴ "Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 17/16, 30/16 i 42/16,

²⁵ "Službene novine Kantona Sarajevo", broj 41/16.

drugoj fazi je vršena obuka i obavljeno je 20 treninga odabralih polaznika u IKT tehnologijama. U trećoj fazi je došlo do povezivanja najboljih start upa sa poslodavcima i započet je proces registracije novih 5 startup kompanija i jedne freelance firme koja zapošljava mlade developere i volontere/pripravnike koji su prošli proces obuke i treninga. (Iznos sredstava utrošen za ovu namjenu je 35.000,00 KM).

- ***Unapređenje rada udruženja obrtnika***

Program je namjenjen za subvenciju finansiranja rada obrtnika, Obrtničke komore i udruženja obrtnika, razvoj i afirmaciju starih tradicionalnih zanata, očuvanje obrtničke tradicije, kulturnog i historijskog nasljeđa tradicionalnih i starih obrtničkih djelatnosti, edukacije i stručno osposobljavanje u cilju jačanja veza između obrazovnog sistema i obavljanja obrtničkih djelatnosti. Prihvaćen i odobren je program/projekt Obrtničke Komore Kantona Sarajevo – OKKS, za održavanje radionica sa učenicima završnih razreda osnovnih škola na kojima su prezentovani stari tradicionalni zanati, kako bi se što više mlađih u daljem školovanju opredjeljilo za obavljanje ovih djelatnosti. Uz saglasnost Ministarstva za obrazovanje, nauke i mlađe predstavnici obrtničkih radnji održali su radionice u 26 osnovnih škola u Kantonu Sarajevu. Ukupno je angažovano 32 obrtnika širokog spektra zanimanja (brijač, limar, kazandžija, krojač, zlatar, obućar itd.), a radionicama je prisustvovalo ukupno 1.370 učenika. (Iznos sredstava utrošen za ovu namjenu je 12.000,00 KM).

➤ ***Programi unapređenja socijalnih vještina mlađih pri zapošljavanju***

Veliki broj mlađih ljudi ima problem pri zapošljavanju jer često ne poznaju dovoljno svoje sposobnosti i kapacitete te nemaju razvijene socijalne vještine. Mladi često ne znaju koja je njihova buduća karijera i čime će da se bave, da li je odabir škole koju pohađaju onaj pravi itd. S tim u vezi Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ provela je istraživanje „Potrebe mlađih za psihosocijalnom podrškom u razvoju buduće karijere“. U skladu sa rezultatima istraživanja te smjernicama proisteklim iz istog izrađen je Priručnik za profesionalce pod nazivom „Priprema mlađih za tržište rada“ sa ciljem pomoći stručnjacima u pružanju podrške izgradnji kapaciteta mlađih ljudi u pripremi za tržište rada. Pored Priručnika izrađen je i projekt koji je usmjeren na pružanje psihosocijalne podrške mlađima u razvoju vlastitih potencijala sa ciljem lakše zapošljivosti i razvoja buduće karijere. Ova programska aktivnost je namijenjena učenicima drugog i trećeg razreda srednje škole jer se pokazalo da učenici već tokom samog školovanja, a ne samo po njegovom završetku trebaju raditi na sebi i razvijati i unapređivati vještine potrebne za lakšu zapošljivost. Ova aktivnost predstavlja i oblik intersektorske saradnje kroz učešće Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo u realizaciji jedne radionice.

➤ ***Ostale aktivnosti***

U okviru implementacije Projekta poboljšanja lokalnog okruženja za investiranje (LIFE) Kanton Sarajevo je, uz pomoć Međunarodne finansijske korporacije (IFC), članice grupacije Svjetske banke, u martu 2016. godine pokrenuo Program postinvesticione podrške investitorima na području Kantona radi podsticanja direktnih stranih i domaćih ulaganja u Kantonu, te potpunije koordinacije i saradnje s institucijama kantonalnog, entitetskog i nivoa Bosne i Hercegovine u oblasti direktnih stranih i domaćih ulaganja, i podsticanja lokalnog ekonomskog razvoja. Program se ostvaruje na temelju Saradničke mreže za postinvesticionu podršku investitorima koja uključuje institucije na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini

(općinski, kantonalni, entitetski i državni nivo) i u saradnji s Agencijom za unapređenje stranih investicija u BiH (FIPA), a kojoj se Kanton Sarajevo priključio u martu 2016. godine.

Cilj ove saradnje jeste unapređenje rada Vlade Kantona Sarajevo sa privatnim sektorom kako bi se postojećim investitorima olakšalo poslovanje i kako bi se podstakli na reinvestiranje. Od ključnog je značaja da Vlada Kantona Sarajevo u saradnji sa ostalim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini podrži postojeće investitore na području Kantona u njihovoj namjeri da prošire poslovanje sa ciljem pomoći održivom ekonomskom razvoju lokalne zajednice.

Program predstavlja prvu sveobuhvatnu aktivnost s ciljem motivacije postojećih investitora u Kantonu Sarajevo iz strateških izabralih sektora na reinvestiranje i poboljšanja veza s lokalnom privredom.

U decembru 2017. godine potpisana je Sporazum o udruživanju sredstava između Kantona Sarajevo i GOPA Predstavnštva u BiH – “Projekt zapošljavanja mladih“, u kojem je predviđeno zajedničko finansiranje programa podrške poduzetništvu u Kantonu Sarajevo. Projekt ima za cilj kroz Inkubator poslovnih ideja na području Kantona Sarajevo utjecati na uspostavu povoljnog poduzetničkog okruženja te pružiti stručnu i finansijsku podršku osnivanju i poslovanju novih privrednih subjekata u KS. Zahvaljujući lokalnim partnerstvima poduzetnici će najprije proći obuku, a zatim imati i mentorstvo tokom realizacije poslovnih ideja. Realizacijom projekta se očekuje osnivanje do 15 novih poslovnih subjekata od strane mladih osoba i zapošljavanje oko 75 lica. Projekat je konkretna podrška mladim ljudima u Kantonu Sarajevo kojom se očekuje povećan broj novoregistrovanih preduzeća i novih zaposlenih u KS, posebno u kategoriji studenata Univerziteta u Sarajevu koji završavaju fakultete u 2018. godine. Projekt zapošljavanja mladih je uskladen sa projektom poboljšanja poslovnog okruženja, koji se također provodi u KS, sa ciljem pojednostavljanja procedura za osnivanje preduzeća i smanjenja troškova poslovanja novih poslovnih subjekata.

4.2.3. Analiza problema i potreba

Stopa nezaposlenosti mladih u Kantonu Sarajevo je veoma visoka, te iz tog razloga velika većina nezaposlenih mladih ljudi izložena je riziku ekonomske i socijalne isključenosti, čak i marginalizacije što uzrokuje brojne negativne posljedice. Jedna od takvih posljedica je i neaktivnost jer mladi ljudi smatraju da je mito i korupcija pri zapošljavanju i da bez tog ne mogu naći posao i postaju pasivni.

Na evidenciji nezaposlenih u Kantonu Sarajevo na dan 30.09.2017.godine prijavljeno je 65.960 nezaposlenih osoba od čega je mladih od 15-35 godina **25.324 (14.520 žena)**.

Osnovni problem javlja se u tome što mlade osobe nisu definisane kao posebna kategorija korisnika, a samim tim nema ni sistemskog rješenja za njihovu podršku.

Na temelju rezultata dobijenih istraživanjem potreba i problema mladih identifikovano je više faktora i problema koji direktno i indirektno utiču na nezaposlenost mladih, a izdvajamo sljedeće:

- teška ekonomska situacija, a smanjenje nezaposlenosti prvenstveno zavisi od opšteg privrednog rasta,
- nesklad između ponude i potražnje radne snage na tržištu rada,
- niska ili loša kvaliteta mladih kao radne snage zbog nedostatka prakse i radnog iskustva,

- obrazovni sistem koji je neusklađen sa kompetencijama, znanjima i vještinama koje se traže na tržištu rada zbog stalnih društvenih i tehnoloških promjena,
- neadekvatna upisna politika i niska razina saradnje između obrazovnih institucija i poslodavaca, te nedostatak kvalitetnog karijernog usmjeravanja, orientacije i savjetovanja u školama mada je u 2017. godini primjetan napredak u navedenom,
- nizak nivo razvoja poduzetništva kod mlađih osoba, mlađi nemaju dovoljno razvijene preduzetničke vještine i znanja,
- nedovoljan broj podsticaja i olakšica za zapošljavanje koje bi pomogle poslodavcima da finansijski lakše podnesu teret zapošljavanja mlađih,
- nedostatak vještina koje pomažu u zapošljivosti mlađih jer nisu dovoljno upoznati sa dostupnim servisima i mjerama koje podstiču njihovo zapošljavanje,
- problem sticanja radnog iskustva i diskriminacija poslodavaca, mito i korupcija pri zapošljavanju u javnom sektoru.

Pored gore navedenih problema koji utiču na nezaposlenost mlađih, identifikovane su i određene potrebe kako bi se to stanje popravilo i većina tih potreba je obuhvaćena Strategijom razvoja Kantona Sarajevo 2020. godina, odnosno Akcionim planom Vlade Kantona Sarajevo kroz strateški cilj 2. koji glasi „Povećati zaposlenost i kreirati nova bolje vrednovana radna mjesta“ te dodajemo još sljedeće:

- uvođenje participativne metodologije kroz aktivno učešće i uvažavanje stavova svih zainteresovanih strana u procesu dizajniranja programa zapošljavanja mlađih u Kantonu Sarajevo,
- unapređenje prakse monitoringa i evaluacije (ocjena učinaka) programa zapošljavanja mlađih u Kantonu Sarajevo,
- izbor ciljne grupe i konkretnog programa zapošljavanja mlađih mora biti baziran na prethodnoj analizi učinaka, odnosno analizi industrija sa najvećim potencijalom zapošljavanja,
- intenziviranje aktivnosti na unapređenju posredovanja u zapošljavanju mlađih u cilju povećanja zaposlenosti i vršenje raznih vidova obuka (obuka za poduzetništvo, obuka na radnom mjestu).

Problemi koji su najprioritetniji za rješavanje:

- **Nezaposlenost mlađih**

Stopa nezaposlenosti mlađih Kantona Sarajevo iznosi oko 50%.

Nije moguće precizno zaključiti koliko iznosi stopa nezaposlenosti mlađih Kantona Sarajevo, ali u pravilu stope nezaposlenosti mlađih uvijek su značajno veće nego stope nezaposlenosti odraslih.

Omjer stope nezaposlenosti mlađih naspram stope nezaposlenosti odraslih (25+) veći je od dva, što u suštini znači da na svaku nezaposlenu odraslu osobu dolaze više od dvije nezaposlene mlađe osobe. S obzirom na navedeno i s obzirom da je prema podacima Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine (Anketa o radnoj snazi 2015.), stopa nezaposlenosti za 2015. godinu iznosila 32,2 %, istraživanjem o potrebama i problemima mlađih Kantona Sarajevo dolazimo do zaključka da stopa nezaposlenosti mlađih Kantona Sarajevo iznosi oko 50%. Također je zaključeno da je bez obzira na nepreciznost u iskazivanju stope

nezaposlenosti stanovništva i mladih, ona zasigurno mnogo veća od stope nezaposlenosti koju imaju razvijena društva. Stopa nezaposlenosti mladih na nivou EU-28 je 18,6%.

Nezaposlenost je uzročnik gotovo svih negativnih pojava u životu pojedinca, ali i društva u cjelini.

Uzroci visoke stope nezaposlenosti su:

- Nedostatak radnog iskustva mladih,
- Zastario i nefunkcionalan obrazovni sistem (nepripremljenost mladih za tržište rada) koji je i dalje veoma udaljen od potreba poslodavaca,
- Pasivnost mladih,
- Nedovoljan broj podsticaja i olakšica za zapošljavanje koje bi pomogle poslodavcima da finansijski lakše podnesu teret zapošljavanja mladih,
- Nedostatak svijesti o preduzetništvu i nerazvijenost preduzetničkih kompetencija mladih,
- Nizak rejting na Doing Business izvještaju Svjetske banke, što rezultira odbijanjem stranih investicija,

Samim tim, posljedice navedenog su da mladi odlaze u inostranstvo u potrazi za radnim mjestom, nemogućnost zasnivanja porodice, mladi ne rade poslove za koje su školovani, nemogućnost riješavanja stambenog pitanja te na kraju i pad nataliteta.

U ukupno zaposlenom stanovništvu imamo za oko 20% više zaposlenih muškaraca nego žena, a sličan model preslikan je i u omjeru mladih muškaraca i žena.

Kao jedan od značajnih razloga za manje učešće (mladih) žena na tržištu rada, pored postojanja stereotipne podjele rodnih uloga u društvenom životu, protiv koje se ulažu značajni napor iako vladinog tako i nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini, možemo naglasiti i činjenicu da u posljednjih nekoliko godina postoje jasni trendovi dužeg zadržavanja u sistemu obrazovanja i povećanog broja mladih žena koje studiraju i diplomiraju na visokoškolskim ustanovama.²⁶

Uzroci ovog stanja su sljedeći:

- Stereotipna podjela rodnih uloga u društvenom životu,
- Duže zadržavanje u sistemu obrazovanja i povećan broj mladih žena koje studiraju i diplomiraju na visokoškolskim ustanovama (U školskoj 2015/16. godini evidentirano je 34.673 studenta, od čega je gotovo 58% žena),
- Nedostatak svijesti o preduzetništvu i nerazvijenost preduzetničkih kompetencija mladih žena,
- Nedovoljan broj podsticaja za pokretanje vlastitog biznisa (za mlade žene),
- Diskriminacija prilikom zapošljavanja radi trudnoće.

Posljedice navedenog jesu socijalna i ekonomска isključenost mladih žena u Kantonu Sarajevo, strah od formiranja porodice (uslijed nezaposlenosti, ali i uslijed nedovoljne sigurnosti za mlade žene koje očekuju djecu), odlazak mladih i obrazovanih nezaposlenih ženskih osoba u inostranstvo u potrazi za radnim mjestom.

---

²⁶ Mujanović 2013:23.

Neusklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada - zaposleni mladi uglavnom rade u djelatnostima u kojima su prihodi niži te su i znatno manje plaćeni za posao koji rade nego što je to slučaj s odraslima. Više od polovine mlađih Kantona Sarajevo nije se školovalo za poslove na kojima radi.

Najveći broj mlađih ljudi zaposlen je u djelatnostima trgovine na veliko i malo, pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo), poslovanje nekretninama, informacije i komunikacije, preradivačka industrija i vađenje ruda i kamena. S druge strane, niska zastupljenost mlađih je u djelatnostima javne uprave, proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom, te snabdijevanju vodom, upravljanju otpadom i sanacijom okoliša. Također je u istoj studiji navedeno da su plaće u kojima radi najviše mlađih dosta niže nego plaće u djelatnostima koje ne zapošljavaju mlađe u značajnoj mjeri.

Uzroci ovog problema su:

- Nedostatak radnog iskustva mlađih,
- Nedostatak radnih mjesta,
- Zastario i nefunkcionalan obrazovni sistem (nepripremljenost mlađih za tržište rada) koji je i dalje veoma udaljen od potreba poslodavaca.

Posljedice su da mlađi nemaju mogućnosti usavršavanja u polju za koje su se mlađi obrazovali, odlazak mlađih u inostranstvo gdje traže kvalitetnija radna mjesta koja im omogućavaju usavršavanje u struci i adekvatnu platu i pasivnost mlađih.

Obrazovne ustanove u Bosni i Hercegovini svoje upisne politike prilagođavaju više vlastitim resursima i profilu nastavnog kadra kojim raspolažu nego tržištu rada u Bosni i Hercegovini.

Nedostatak mjera za razvoj preduzetničkih kompetencija i mjera za podsticanje preduzetništva kod mlađih u Kantonu Sarajevo (oko 22 % mlađih imalo je priliku učestvovati u određenom poslovnom seminaru namijenjenom mlađima. Mnogo je više onih koji bi željeli pohađati takve seminare, čak 66,6%)

Mjere koje jačaju zapošljivost mlađih osoba, odnosno njihov kapacitet da nađu i da zadrže posao te mjere koje dozvoljavaju da se uklone barijere u zapošljavanju mlađih jesu intervencije koje se dešavaju najbliže tački na kojoj mlađe osobe ulaze na tržište rada. To podrazumijeva, naprimjer, razvijanje specifičnih vještina potrebnih za određeno zanimanje koje osoba nije stekla tokom obrazovanja ili razvijanje specifičnih vještina potrebnih za preduzetništvo, dok drugi paket mjera podrazumijeva olakšavanje pronalaska posla za mlađe iz pojedinih ranjivih grupa.

Uzroci:

- Nedovoljan broj organizovanih poslovnih seminara namijenjenih mlađima,
- Nedovoljna propagandna aktivnost u pogledu predstavljanja postojećih poslovnih seminara.

Posljedice su nedostatak svijesti o preduzetništvu i nerazvijenost preduzetničkih kompetencija mlađih, nedostatak kompetencija kod mlađih koje se traže na tržištu rada i nedovoljan broj mlađih preduzetnika koji pokreću start-up biznise.

Više od polovine mladih rado bi pokrenulo vlastiti biznis. Većini njih u tome je potrebna podrška od samog početka.

Podsticanje samozapošljavanja/pokretanja malog biznisa za mlade treba biti jedno od glavnih mjera za smanjenje nezaposlenosti s obzirom da je omladinsko preduzetništvo još uvijek u začecima i nije prepoznato kao adekvatan odgovor na nezaposlenost mladih.

Uzroci:

- Nedovoljan broj programa kojima se mladima pruža finansijska podrška za pokretanje vlastitog biznisa,
- Nedovoljan broj programa kojima se mladima pruža obuka kojom se podižu preduzetničke kompetencije.

Posljedice su da nedovoljan broj mladih preduzetnika koji pokreću start-up biznise i nedostatak preduzetničkih kompetencija mladih ljudi.

4.2.4. Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provodenje i nadležnosti

Na osnovu analiziranog trenutnog stanja u oblasti rada, zapošljavanja i preduzetništva, potrebama i problemima mladih u ovoj oblasti ustanovljeno provedenim istraživanjem, navedeni su najprioritetniji problemi za rješavanje i predloženi su sljedeći strateški ciljevi, mjere, period provođenja, nadležnost i željeni rezultati:

Problem 1: Mladi su nezainteresovani za dostupne programe zapošljavanja i samozapošljavanja u formalnom sektoru, ali im je potrebna podrška kako bi se zaposlili ili pokrenuli vlastiti biznis.

Cilj 1.: Mladi Kantona Sarajevo koriste program i sredstva namijenjena zapošljavanju i samozapošljavanju mladih.

Željeni rezultati: povećan broj programa zapošljavanja i samozapošljavanja za mlade u Kantonu Sarajevo.

Problem 2: Dostupni programi zapošljavanja su nedovoljno efikasni i nedovoljno uskladjeni sa potrebama na tržištu rada.

Cilj 2: Mladi u Kantonu Sarajevo imaju dostupne i efikasne programe zapošljavanja i samozapošljavanja mladih.

Željeni rezultati: unaprijeden monitoring programa zapošljavanja i samozapošljavanja mladih.

Problem 3: Nedovoljna informisanost i korištenje programa prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškolovanja za zanimanja koja su potrebna na tržištu rada.

Cilj 3: Mladi Kantona Sarajevo putem programa prekvalifikacije i dokvalifikacije mijenjaju zanimanje za ona koja su potrebna tržištu rada.

Željeni rezultati: dostupni su programi obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije mladih nezaposlenih osoba i uspostavljen je sistem profesionalnog usmjeravanja mladih u Kantonu Sarajevo.

Problem 4: *Mladi ne rade na poslovima za koje su se školovali i teško dolaze do mogućnosti za obavljanje pripravničkog staža i sticanja radnog iskustva, s naglaskom na mlade bez roditeljskog staranja.*

Cilj 4: Mladi u Kantonu Sarajevo imaju olakšan pristup sticanju radnog iskustva i prilike za obavljanje pripravničkog staža u javnom i privatnom sektoru.

Željeni rezultati: mladi nakon završenog školovanja lakše dolaze do radnog iskustva i prilike za obavljanje pripravničkog staža i smanjen je broj nezaposlenih mladih bez roditeljskog staranja.

Problem 5: *Mladi u Kantonu Sarajevo nisu zadovoljni uslovima u kojima rade i nemaju dovoljnu podršku vlasti u pokretanju vlastitog biznisa.*

Cilj 5: Mladi Kantona Sarajevo pokreću vlastite biznise i prepoznaju značaj samozapošljavanja kao način ostanka u državi.

Željeni rezultati: uspostavljena finansijska podrška mladima za pokretanje start-up biznisa i uspostavljen je sistem pružanja finansijske podrške mladim ženama za preduzetništvo.

Problem 6: *Mladi nemaju vještine i kompetencije koje će pomoći razvoju njihovih karijera ali ni za pokretanje vlastitog biznisa jer su neinformisani o procedurama i načinu pokretanja istih.*

Cilj 6: Mladi Kantona Sarajevo imaju razvijene preduzetničke kompetencije i preduzetničku kulturu.

Željeni rezultati: uspostavljen je sistem pružanja stručne podrške mladima za preduzetništvo i mladi prepoznaju značaj preduzetništva u razvoju njihove karijere.

4.2.5. TABELARNI PRIKAZ: Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih

Strateški ciljevi, rezultati, mjere, period provođenja, nadležna institucija za provođenje mjera te partneri u provedbi i realizaciji aktivnosti navedeni su u Tabeli 2. u nastavku:

Tabela 2.:

Strateški ciljevi	Željeni rezultati	Mjere	Period provođenja	Nadležna institucija	Partneri u provedbi
1. Mladi Kantona Sarajevo koriste program i sredstva namijenjena zapošljavanju i samozapošljavanju mladih.	1.1.Povećan broj programa zapošljavanja i samozapošljavanja za mlade u Kantonu Sarajevo.	1.1.1.Uključivanja mladih u dizajniranje programa zapošljavanja i samozapošljavanja za mlade u Kantonu Sarajevo.	2018	-Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo -Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	-JU „Služba za zapošljavanje“ Kantona Sarajevo
		1.1.2. Izraditi izvještaj o potrebama tržišta rada radi usklađivanja upisnih politika u školama.	2018	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	- Ministerstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo - JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo
		1.1.3. Redizajniranje programa zapošljavanja i samozapošljavanja mladih.	2018	-Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo -Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	- JU „Služba za zapošljavanje“ Kantona Sarajevo

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

		1.1.4.Informisati mlade sa servisima i mjerama koje podstiču njihovu samozapošljivost.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	-Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo
		1.1.5. Poticaji mladima i poslodavcima u industrijama koje na osnovu analiza iskazuju najviše potencijala za zapošljavanje mladih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	-Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo - JU „Služba za zapošljavanje“ Kantona Sarajevo
2. Mladi u Kantonu Sarajevo imaju dostupne i efikasne programe zapošljavanja i samozapošljavanja mladih.	2.1.Unaprijeden monitoring programa zapošljavanja i samozapošljavanja mladih.	2.1.1. Ocjenjivanje učinaka svih realizovanih programa zapošljavanja i samozapošljavanja mladih.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	- JU“ Služba za zapošljavanje“ Kantona Sarajevo
		2.1.2.Intenziviranje aktivnosti na istraživanju potreba na tržištu rada.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ Sarajevo
3. Mladi Kantona Sarajevo putem programa prekvalifikacije i dokvalifikacije mijenjaju zanimanje za ona koja su potrebna tržištu rada.	3.1. Dostupni programi obuke, dokvalifikacije i prekvalifikacije mladih nezaposlenih osoba.	3.1.1.Unapređenje znanja i vještina kod mladih za povećanje zapošljivosti.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ Sarajevo

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

		3.1.2. Promocija programa dokvalifikacije i prekvalifikacije mladih.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo
		3.1.3. Informisanje mladih o potrebama na tržištu rada.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ Sarajevo
		3.2.Upostavljen je sistem profesionalnog usmjeravanja mladih u Kantonu Sarajevo.	3.2.1.Započeti uspostavu sistema školskog/ profesionalnog usmjeravanja u osnovnim, srednjim školama i visokoškolskim ustanovama.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo -Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo - Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo
4. Mladi u Kantonu Sarajevo imaju olakšan pristup sticanju radnog iskustva i prilike za obavljanje pripravničkog staža u javnom i privatnom sektoru.	4.1. Mladi nakon završenog školovanja lakše dolaze do radnog iskustva i obavljanja pripravničkog staža.	4.1.1.Podizanje svijesti kod mladih o značaju stručnog osposobljavanja i sticanja radnog iskustva.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ Sarajevo
		4.1.2. Saradnja sa poslodavcima u omogućavanju pripravničkog staža i sticanja radnog iskustva mladima.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ Sarajevo

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

		4.1.3. Kreiranje programa osposobljavanja mladih za aktivno traženje posla.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ Sarajevo
	4.2. Smanjen broj nezaposlenih mladih bez roditeljskog staranja.	4.2.1. Poticajne mjere poslodavcima koji će zapošljavati mlađe bez roditeljskog staranja, uključujući mlađe sa posebnim potrebama.	2019	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ Sarajevo
5. Mladi Kantona Sarajevu pokreću vlastite biznise i prepoznaju značaj samozapošljavanja kao način ostanka u državi.	5.1.Uspostavljena finansijska podrška mladima za pokretanje start-up biznisa.	5.1.1.Uspostaviti sistem pružanja podsticaja mladima prilikom pokretanja start-up biznisa u okviru postojećih programa poticaja za preduzetništvo mladih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	
		5.1.2. Skraćivanje i prilagođavanje procedura prilikom registracije malih preduzeća od strane mladih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	
	5.2.Uspostavljen je sistem pružanja finansijske podrške mladim ženama za preduzetništvo.	5.2.1.Uspostaviti sistem pružanja podsticaja mladim ženama prilikom pokretanja start-up biznisa u okviru postojećih programa poticaja za preduzetništvo.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	
6. Mladi Kantona Sarajevo imaju razvijene preduzetničke kompetencije i preduzetničku kulturu.	6.1.Uspostavljen je sistem pružanja stručne podrške mladima za preduzetništvo.	6.1.1.Ojačati preduzetničke kompetencije mladih putem projekata obrazovanja za preduzetništvo u Kantonu Sarajevo.	2019-2022	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

	6.2.Mladi prepoznaju značaj preduzetništva u razvoju njihove karijere.	6.2.1.Promocija preduzetništva kod mladih i isticanje značaja i mogućnosti koje nudi.	2019-2022	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	
--	--	--	-----------	---	--

27

²⁷ Ministarstvo finansija će u skladu sa Pravilnikom o proceduri za izradu izjave o fiskalnoj procjeni zakona, drugih propisa i akata planiranja na budžet („Službene novine Federacije BiH“, broj 34/16) dati svoje mišljenje na akcione planove koji će sadržavati potrebni iznos sredstava za određene godine ali će konačno odobrena sredstva biti definisana u usvojenom budžetu date godine u skladu sa fiskalnim kapacitetom Kantona Sarajevo i prioritetima Vlade Kantona Sarajevo.

4.3. SOCIJALNA BRIGA

Vizija: Socijalni sistem Kantona Sarajevo pruža mogućnosti svim mladim ljudima da ostvare svoja socijalna prava. Vlada Kantona Sarajevo aktivno radi na promociji jednakih prava mladih.

4.3.1. Analiza stanja

Pod socijalnom brigom prema mladima podrazumijevamo sistem koji je usmjeren na poticanje razvoja i socijalnog uključivanja mladih u svim segmentima života ali i posebno skupina koje zahtjevaju dodatnu podršku i pozornost.

Najveći problem mladih u društvu jeste nezaposlenost. Nezaposlenost uzrokuje da mlađi ne raspolažu finansijskim sredstvima i to dalje vodi nemogućnošću osamostaljivanja mladih, teže se odlučuju na zasnivanje porodica i roditeljstvo, ne mogu riješiti stambeno pitanje i dr. Takođe, finansijska nestabilnost utiče i na obrazovanje mladih, s obzirom da nisu u mogućnosti finansirati svoje školovanje, mlađi napuštaju obrazovanje prije sticanja kvalifikacije u potrazi za zaposlenjem. Upravo zbog toga, zapošljavaju se u nesigurnim, lošem plaćenim, pa i rizičnim poslovima. Mlađi nemaju odgovarajući pristup rješavanju svojih egzistencijalnih potreba što dalje utiče ne samo na njihov status, već i na kompletno društvo, a u budućnosti uzrokuje nesklad i nestabilnost. Zahvaljujući visokom stepenu porodične solidarnosti i brige te dugotrajnoj podršci mladih od strane porodice, najveći broj mladih nije prepusten sebi, što uveliko ublažava socijalne rizike. Međutim, socioekonomska situacija je vrlo teška.

Društvena uloga svake mlađe osobe ovisi od sposobnosti zajednice putem formalnih i neformalnih izvora pružiti podršku razvoju mlađe osobe da ojača njihove potencijale za suočavanje sa životnim izazovima.²⁸ Pa tako, od dobro usmjerene socijalne politike prema mlađima uveliko zavisi položaj i budućnost mladih kao i njihov sadašnji i budući stepen uključenosti i doprinosa društvenoj zajednici.

Shodno navedenom, pokazatelji lošeg socijalnog statusa mladih u Kantonu Sarajevo su i rezultati istraživanja o potrebama i problemima mladih Kantona Sarajevo.

Čak 60% mladih žena i 45% muškaraca nije u mogućnosti doprinositi kućnom budžetu, što vodi procentu od 52% mladih koji ne mogu doprinijeti kućnom budžetu, što pokazuje lošu finansijsku situaciju.

Udio mladih koji ne žele govoriti o novcu dosta je visok, što se evidentira odbijanjem u davanju odgovora na pitanje o tome koliko iznose mjesečna primanja domaćinstava u kojima žive ili ličnih primanja. Čak 36% mladih je odbilo odgovoriti na ovo pitanje.

Podatak da čak 46% mladih živi u domaćinstvima čija su primanja ispod 1.600,00KM, a uzmemu li i podatak da najveći broj mladih živi u domaćinstvima koja broje tri, četiri ili pet članova, pokazuje da oni i njihove porodice raspolažu dosta ograničenim finansijskim sredstvima. Značajna razlika se pojavljuje između mladih iz gradskih i vangradskih sredina jer mlađi iz vangradskih sredina raspolažu sa značajno nižim prihodima. Stoga, kao logičan nastavak relativno loše finansijske situacije kod mladih, pojavljuje se i podatak da većina mladih ne može kontinuirano uštediti određeni iznos novca.

²⁸ Blažeka, Janković, Berc, 2003.

Čak 72% živi u stanu ili kući koji su u vlasništvu njihovih roditelja, samo 13% mladih uspjelo se stambeno osamostaliti.

Upravo ovi podaci dovode do zaključka da je rješavanje stambenog pitanja problem sa kojim su mlađi suočeni i koji dovodi do posljedica kasnijeg osamostaljivanja, zasnivanja porodice i odlučivanja na roditeljstvo.

Međutim, mlađi u Kantonu Sarajevo svoju budućnost vide kao mnogo bolju nego sadašnjost i to čak 48% mlađih, dok mnogo bolju budućnost društva vidi tek 19% mlađih. Oni koji smatraju da će njihova budućnost biti malo ili mnogo gora od sadašnjosti je 7%, dok iste prognoze za društvo ima 21% mlađih. U prosjeku, oko 1% mlađih stanuje u domu, 0,5% je odabralo odgovor „nešto drugo“, a 0,6% nije željelo odgovoriti na pitanje.

Mlađi iz socijalno ugroženih kategorija

Veoma bitan segment jesu i mlađi iz socijalno ugroženih kategorija, kao što su: djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarana djeca, odgojno zapuštena djeca, djeca sa poremećajima u ponašanju, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, mlađi sa invaliditetom i poteškoćama u razvoju, itd. Međutim, osnovni problem jeste što mlađi kao kategorija nisu definisani zakonskim regulativama koje definišu programe socijalne podrške mlađima.

Pa tako, mlađi kao posebna kategorija korisnika dječije i socijalne zaštite nisu definisani Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom i Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, kao ni podzakonskim aktima koji regulišu ovu oblast.

U smislu Federalnog i Kantonalnog zakona korisnici socijalne zaštite među koje se svrstavaju i mlađe osobe su:

- djeca bez roditeljskog staranja,
- odgojno zanemarena djeca,
- odgojno zapuštena djeca,
- djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama,
- lica sa invaliditetom i lica ometena u fizičkom ili psihološkom razvoju i
- lica izložena zlostavljanju i nasilju u porodici.

Osnovna prava u oblasti dječije i socijalne zaštite među koje spadaju i mlađe osobe u skladu sa važećim zakonskim propisima a za koje se izdvajaju sredstva su:

- dodatak na djecu,
- zdravstvena zaštita,
- naknada umjesto plaće ženi – majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njegе djeteta,
- novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene – majka koja nije u radnom odnosu,
- školarine i stipendije đacima i studentima,
- novčana naknada za pomoć i njegu od strane druge osobe,
- novčana naknada za vrijeme čekanja na zaposlenje,
- jednokratne i izuzetne novčane pomoći.

Na području Kantona Sarajevo postoji veliki broj ustanova koje se bave pružanjem podrške i stvaranjem uslova i mogućnosti za neometan razvoj mladih iz različitih vidova socijalnih kategorija.

4.3.2. Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerene na socijalnu brigu mladih

• Stambeno zbrinjavanje mladih

U sklopu programskih aktivnosti Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo (raniji naziv: Ministarstvo stambene politike Kantona Sarajevo) za izvršenje Budžeta po kapitalnim grantovima, svake godine planira i izdvaja novčana sredstva kako bi se mladoj populaciji u Kantonu Sarajevo pomoglo u rješavanju stambenog pitanja, odnosno ulaže napore kako bi se iznašao najpovoljniji model rješavanja ovog problema.

Prethodnih godina, 2003. godine, 2004. godine, 2005. godine i 2006.g godine ovo ministarstvo je kroz budžetsku poziciju – kreditiranje mladih, pokušalo pomoći mladoj populaciji Kantona Sarajevo da obezbijedi kupovinu stana.

Krajem 2006. godine okončan je Program kreditiranja sa ukupno 299 kreditora mlade populacije tako da je u periodu od 2003 - 2006. godine ukupan iznos kredita iznosio 11.744.971,00 KM (prosječno po jednom kreditoru iznosi 39.281,00 KM).

Model kreditiranja mlade populacije dao je očekivane rezultate, međutim analizom se pokazalo da više ne bi korespondirao sa tržišnim uslovima koji su postali vrlo dinamični, uzrokovani velikim porastom cijena ove vrste nekretnina.

Zbog navedenih razloga pristupilo se iznalaženju povoljnijeg modela pomoći mladoj populaciji kako bi im se omogućilo rješavanje stambenog pitanja po povoljnijim uslovima. Ministarstvo stambene politike je kroz budžetsku poziciju, Predinvestiranje u rješavanju imovinsko – pravnih odnosa i izgradnju materijalne infrastrukture za pokretanje kolektivne i individualne stambene izgradnje u skladu sa prostorno planskom dokumentacijom na području Kantona Sarajevo (u daljem tekstu Predinvestiranje) razvilo preduslove za realizaciju "Projekta pokretanja nove stambene izgradnje". Kroz ovaj Projekat mladoj populaciji se daje mogućnost da određeni procenat stambenih jedinica od ukupno izvedenih, kupi po realnoj cijeni.

U periodu od 2007. godine do 2016. godine u okviru gore navedenog projekta obezbijeđeno je 5 lokacija sa potrebnom infrastrukturom i to na području općina Novi Grad, Vogošća, Ilijaš, Hadžići i Trnovo.

Po završenom opremanju lokacija, raspisani su javni pozivi za investitore izgradnje, te je pokrenuta izgradnja stambeno-poslovnih objekata na 3 lokacije, i to: Dobrinja V-Općina Novi Grad, Rosulje II-Općina Vogošća i Banovac-Općina Ilijaš.

Na lokalitetu Dobrinja V izgrađena su 2 objekta, Lamela E od 1-7 i Lamela B od 1-3, sa ukupno 299 stambenih jedinica obezbjeđenih za kategoriju stanovništva starosne dobi do 50 godina prema odluci Vlade Kantona Sarajevo. Zaključno sa 2016. godinom prodato je 279 stambenih jedinica.

Na lokalitetu Rosulje II izgrađeno je 6 objekata, sa ukupno 169 stambenih jedinica obezbjeđenih za kategoriju stanovništva starosne dobi do 50 godina prema odluci Vlade Kantona Sarajevo. Zaključno sa 2016. godinom prodato je svih 169 stambenih jedinica.

Na lokalitetu Banovac-Ilijaš izgrađen je 1 objekat, sa ukupno 10 stambenih jedinica obezbijeđenih za kategoriju stanovništva starosne dobi do 50 godina prema odluci Vlade Kantona Sarajevo. Zaključno sa 2016. godinom nije prodata niti jedna stambena jedinica. Za realizaciju navedenog projekta utrošeno je ukupno 13.662.588,59 KM.

Dana 06.11.2014. godine Vlada Kantona Sarajevo donijela je Odluku o rješavanju stambenog pitanja određene kategorije stanovništva putem zakupa kroz obaveznu kupoprodaju stana. Na osnovu navedene Odluke, Ministarstvo je raspisalo javni poziv investitorima koji su zainteresovani da se uključe u navedeni projekat. Na poziv se javio samo 1 investor i ponudio je 5 stambenih jedinica na lokalitetu Rosulje II, Općina Vogošća. Ministarstvo je raspisalo javni poziv za kandidate koji su zainteresovani da riješe stambeno pitanje na ovaj način. Javila su se 4 kandidata koji su potpisali notarske ugovore sa investitorom na 10 godina zakupa uz obaveznu kupoprodaju stana po isteku 10 godina. Ministarstvo je za pomenutu 4 kandidata obezbijedilo sredstva u iznosu od 10% ukupne prodajne cijene stana, što uplaćuje na godišnjem nivou investitoru u periodu dok traje zakup. Ukupna vrijednost koju će uplatiti Ministarstvo investitoru iznosi 28.364,72 KM. Do sada uplaćena rata za 2 godine.

Budžetom za 2017. godinu Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša izdvojilo je novčana sredstva u iznosu od 940.000,00 KM s ciljem podrške mladima u rješavanju stambenog pitanja, kroz Projekat subvencioniranja mladih pri kupovini stana ili kuće. Projekat je u završnoj fazi. Pomenutim projektom su 94 mlade osobe dobine iznos od 10.000,00 KM kojim su sufinansirani za kupovinu prvog stana, odnosno rješavanje stambenog pitanja prvi put.

- **Mladi iz socijalno ugroženih kategorija**

- ***Finansijska izdvajanja na osnovu prava ostvarenih zakonom***

U skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom i Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, za dječiju i socijalnu zaštitu iz Budžeta Kantona Sarajevo putem Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo se izdvajaju sredstva za finansiranje korisnika koji su prava ostvarili u skladu sa navedenim zakonima, a obuhvataju i ciljnu kategoriju mladih ljudi. S obzirom da mladi nisu izdvojeni kao posebna kategorija, ukupan iznos koji se izdvaja po ovom osnovu je 41.100.000,00 KM.

- ***Finansiranje rada nevladinih organizacija***

Dodatno se finansira/sufinansira rad nevladinih organizacija putem Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo koje djeluju u oblasti socijalne i dječje zaštite u svrhu poboljšanja položaja ranjivih kategorija, prvenstveno djece i mladih osoba u iznosu 625.700,00KM.

- ***Dječija nedjelja***

Sve aktivnosti i finansijska sredstva za program obilježavanja Dječije nedjelje, a što je zakonska obaveza propisana Federalnim zakonom usmjeravaju se na inkluzivne aktivnosti posvećene djeci kroz razne manifestacije i aktivnosti koji se odnose na promociju, kao i unapređenja položaja i prava djece sa invaliditetom, unapređenje informisanosti djece i roditelja, edukaciju i zaštitu djece od zlostavljanja, zanemarivanja i zloupotrebe, zaštitu djece bez roditeljskog staranja, smanjenje nasilja među djecom i smanjenje siromaštva djece. Cilj

projekta jeste pružanje mogućnosti mladima da učestvuju u kreativnim, sportskim i zabavnim aktivnostima u podržavajućem okruženju. Kroz manifestaciju „Dječja nedjelja“ vidjeli smo da se djeca sve manje bave sportom i postaju ovisna o društvenim mrežama, telefonima. Iznos koji se izdvaja za ovaj program putem Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo je 222.599,28 KM.

U nastavku je dat, pregled analize stanja ustanova iz resora Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo je sljedeći:

Javna ustanova "Kantonalni centar za socijalni rad po osnovu svoje nadležnosti vrši neposrednu socijalnu zaštitu pruža pomoć i podršku različitim kategorijama korisnika a posebno **porodicama u stanju socijalne potrebe**. Nadležnosti *Ustanove* definisane su: Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo, Porodičnim zakonom Federacije BiH, Zakonom o hraniteljstvu, Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije BiH. Na osnovu dosadašnjeg rada u okviru navedenih zakona identificirali smo sljedeće probleme djece i mladih. Nezaposlenost roditelja doprinosi lošem socijalnom i materijalnom statusu djece i mladih. Društveni problem predstavljaju djeca i mladi koji nemaju mogućnosti za zadovoljavanjem egzistencijalnih potreba, obrazovanja, zapošljavanja i osamostaljivanja. Zbog nemogućnosti zadovoljavanja navedenih potreba, djeca i mladi koji potječu iz porodica u stanju socijalne potrebe nemaju jednake uvjete za maksimalni rast i razvoj u skladu sa svojim mogućnostima u odnosu na dio populacije sa prosječnim i iznadprosječnim materijalnim primanjima. Zbog svega navedenog, neophodno je obezbijediti materijalnu podršku i mogućnost zapošljavanja članovima porodice koje se nalaze u stanju socijalne potrebe, kako bi se kroz jačanje porodice dala podrška razvoju i formiranju djece i mladih iz tih porodica. Potrebno je poticanje mladih za nastavak školovanja što će doprinijeti većoj radnoj sposobnosti populacije i smanjiti siromaštvo. Posebnu pažnju se posvećuje **brizi o djeci i mladima bez roditeljskog staranja** koja izlaze iz društvene brige, a kojima je potrebna socijalna podrška tokom cijelog perioda rasta, razvoja i osamostaljivanja. Dosadašnja iskustva u radu sa mladima koji u godinama postizanja punoljetnosti moraju napustiti društvenu brigu pokazuju da se zbog višegodišnjeg boravka u instituciji dešava da neki od njih nisu zbog objektivnih ili subjektivnih razloga spremni za napuštanje društvene brige, a u većini slučajeva razlozi su materijalne prirode ili nedovoljan osjećaj kompetencije. Problem ove kategorije mladih jeste nedovoljna pripremljenost za započinjanje života izvan institucije, nemogućnost rješavanja stambenog pitanja i nemogućnost zapošljavanja u skladu sa završenim nivoom obrazovanja i potrebama tržišta za određenim kadrom, u čemu im društvo mora dati maksimalnu podršku. Projekti koji se provode su: "Stariji brat starija sestra", "Podrška porodici", "Hraniteljstvo", "Stipendiranje za sretno djetinjstvo", "Život u lokalnoj zajednici osoba sa intekulnim poteškoćama", "Prevencija nasilja u porodici" i dr.

U dosadašnjem radu **Kantonalne javne ustanove Dom za djecu bez roditeljskog staranja** provodile su se aktivnosti na obezbjeđenju materijalne, psihosocijalne podrške mladima u procesu njihovog osamostaljenja, a sve u skladu sa pozitivnim zakonima i podzakonskim aktima i programskim ciljevima. Zakon o ustanovama i Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Doma, Etički kodeks ponašanja zaposlenika, Kućni red ustanove su osnovni akti koji se direktno ili indirektno tiču mladih ljudi. Veliki je broj aktivnosti koje je ova ustanova planirala, realizirala i evaluirala u saradnji sa vladinim i nevladinim sektorom, uz potpuno uvažavanje postojeće strukture, interesa mladih ljudi. Najznačajnije projekti koji su

provedeni su: Kuća za mlade, Projekat Stariji brat/Starija sestra, Projekat Follow up, međunarodni projekat Erasmus +, Projekat u saradnji sa nevladinom organizacijom HHC te veliki broj radionica koje su imale za cilj jačanje kompetencija i vještina kod mlađih ljudi. KJU Dom za djecu pruža značajnu kontinuiranu podršku i u formalnom obrazovanju mlađih kroz redovno školovanje i studiranje. Trenutno u Domu boravi 22 mlađe osobe preko 16 godina, od kojih 16 muškog, a 6 ženskog spola (8 mlađih sa posebnim potrebama, kojima je potrebna dodatna podrška i pomoć, te osnaživanje na putu njihove eventualne samostalnosti). Situaciona analiza unazad 5 godina je pokazatelj vrlo malog broja mlađih ljudi koji izlaze iz javne brige i radi se u projektu 4-5 mlađih osoba na godišnjem nivou, kojima su rješavana osnovna egzistencijalna pitanja na način neformalnog angažmana ove ustanove i pomoći šire društvene zajednice.

U okviru **Kantonalne javne ustanove Odgojni centar** egzistiraju dvije Službe koje realizuju stručni rad sa djecom i mlađima: Služba za zbrinjavanje djece u stanju potrebe i Služba za izvršenje sudskih mjera. Stručni rad se provodi kroz izvršenje sudske mjere, a putem realizacije Individualnih planova i programa rada sa djecom i mlađima koja su počinila krivično i prekršajno djelo. Navedeni programi se realizuju u saradnji sa nadležnim Službama socijalne zaštite Kantonalnog centra za socijalni rad Sarajevo. S obzirom da se iskazala potreba za stručnim radom sa djecom i mlađim već od mlađe hronološke/uzrasne dobi započeta je realizacija Individualnih programa koji su preventivnog karaktera sa djecom i mlađima koji iskazuju određene oblike neprihvatljivog ponašanja. Zahtjevi za Individualne preventivne tretmane se provode na zahtjev roditelja/staratelja, Službi socijalne zaštite i škola.

Veliki broj zahtjeva za stručnim predavanjima Odgojni centar zaprima od strane osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo te je uspješno odgovoren na sve zahtjeve te je nastavljena kontinuirana saradnja. Također, uočena je neophodnost kontinuiranog doprinosa u dijelu preventivnog djelovanja Odgojnog centra u školama te su u skladu s tim realizovani projekti u proteklom periodu.

U cilju smanjenja društveno neprihvatljivih ponašanja te izgradnje zdravih stilova života, **Kantonalna javna ustanova "Porodično savjetovalište"** realizira programske aktivnosti primarne prevencije. Ove aktivnosti i projekti se zasnivaju na bazi istraživanja i sondiranja stanja, problema i pojave u porodici i njenoj interakciji sa drugim socijalnim sistemima kao i na osnovu stalnog kontakta uposlenika sa građanima Kantona Sarajevo kroz savjetodavno terapeutski tretman i preventivni rad u zajednici. Programske aktivnosti gdje su ciljna grupa mlađi, organiziraju se prvenstveno u saradnji sa osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo kao i u saradnji sa drugim institucijama i organizacijama koje okupljaju mlađe, te na javne pozive upućene određenim grupama mlađih. Značajan broj mlađih koristi usluge Savjetovališta u segmentu savjetodavno-terapeutskog rada koji se odvija kroz terapiju razgovorom za pojedince, partnere, porodice, grupe u cilju prevazilaženja poteškoća i problema. Obavlja se na način da se svim zainteresiranim građanima koji se jave i zatraže pomoć iz ovog domena, pruže odgovarajuće usluge i to usluge preliminarne trijaže ili usluge kratke krizne intervencije ili usluge neposrednog savjetodavno-terapeutskog tretmana. Današnje generacije mlađih odrastaju u vremenu u kojem se susreću sa različitim izazovima, potrebama i problemima, a koje mogu biti rizični za njihov zdrav razvoj. Stoga, Kantonalna javna ustanova „Porodično savjetovalište“ u okviru svojih redovnih programskih aktivnosti tretira različite potrebe i probleme mlađih ljudi kroz realizaciju interaktivnih projekata. Kroz programsku aktivnost „**Mlađi za mlađe**“ radi se na razvijanju i jačanju socijalnih/životnih vještina mlađih i podizanju svijesti o potrebi njihovog djelovanja u društvu. Budući da utjecaj vršnjaka može biti jedan od temeljnih vidova podrške i ohrabrenja adolescentima u razvoju

njihovih mogućnosti i snaga, aktivnost je usmjerena na edukaciju vršnjačkih lidera za pozitivno vršnjačko djelovanje kao oblik preveniranja rizičnih pojava i nepoželjnih modela ponašanja adolescenata. Poseban akcenat je na upoznavanju učesnika sa nenasilnom komunikacijom te prednostima nenasilnog i saradničkog pristupa međuljudskim odnosima kao najprihvatljivijem načinu komunikacije sa vršnjacima.

Javna ustanova Terapijska zajednica – Kampus Kantona Sarajevo u okviru svojih djelatnosti bavi se primarnom prevencijom. Od 2010. godine u Terapijskoj zajednici Kampus je osnovan Odjel za primarnu prevenciju ovisnosti. U 2017. godini održana su tri dvodnevna stručna seminara u prostorijama Terapijske zajednice Kampus za prosvjetne radnike i školsko stručno osoblje s ciljem edukacije, odnosno upoznavanja sa konceptima i savremenim modelima prevencije ovisnosti. Na seminarima su prisustvovali predstavnici iz 48 osnovnih i srednjih škola iz Kantona Sarajevo. Nakon seminara napravljena je procjena stanja i potreba u osnovnim i srednjim školama u oblasti prevencije ovisnosti. Nakon toka u kontinuitetu se odvija saradnja sa školama u Kantonu Sarajevo. Realizuju se radionice za učenike, predavanja za nastavnike i predavanja za roditelje. Cilj projekta je prevencija zloupotrebe i ovisnosti o psihoaktivnim supstancama kroz razvijanje životnih vještina i jačanje ličnih zaštitnih faktora kod učenika i učenica u školama na području Kantona Sarajevo primjenjujući koncept vršnjačke edukacije. Tim za prevenciju ovisnosti Javne ustanove „Terapijske zajednice Kampus“ Kantona Sarajevo je pružao podršku školama da integriraju preventivne aktivnosti u odgojno-obrazovni proces tokom cijele školske godine. Također se realizuje Projekat vršnjačke edukacije koji podrazumjeva obuku vršnjačkih edukatora, te njihovo praćenje i superviziranje tokom radionica u toku cijele godine. U Projektu je učestvovalo 16 srednjih i 17 osnovnih škola. U okviru rada Odjela za primarnu prevenciju i edukaciju, takođe smo realizovali projekat TV emisiju Afirmativne emisije „Odličan 5+“, putem koje su psolane afirmativne odgojno-obrazovne poruke mладима. Pored navedenog, dugi niz godina uspješno realiziramo projekat „Porodično u vašoj školi“ u partnerstvu sa JU „Porodično savjetovalište“. Bitno je napomenuti da su prethodno navedeni programi doprinijeli da veliki broj mlađih koji izlaze iz društvene brige, su u radnom odnosu, formirali su biološke porodice i funkcioniраju kao korisni članovi zajednice.

• Briga o mladima pripadnicima porodica boračke populacije

Ministarstvo za boračka pitanja u svom poslovanju realizuje prava propisana Zakonom o dopunskim pravima boraca-branitelja Bosne i Hercegovine („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 45/12-Precišćeni tekst i 26/14 i 46/17). Istraživanjem baze podataka, realizuju prava koja se odnose na:

- stipendiranje,
- prvenstvo upisa u obrazovne ustanove i
- pravo na dodjelu jednokratne novčane pomoći u vidu plaćanja troškova vanrednog školovanja i paralelnog samofinansirajućeg studija.

Aktivnosti na realizaciji ovih prava sprovode se svake godine u skladu sa budžetskim sredstvima planiranim za ove namjene.

➤ *Stipendiranje*

Odredbama Zakonom o dopunskim pravima boraca-branitelja Bosne i Hercegovine, definisano je da lica iz člana 1. navedenog Zakona, kao i njihova djeca, imaju pravo na dodjelu stipendije za vrijeme redovnog školovanja i studija u srednjoškolskim i

visokoškolskim obrazovnim ustanovama te u skladu sa odredbama Uredbe o načinu i uslovima ostvarivanja prava na dodjelu stipendija borbima-braniteljima Bosne i Hercegovine i njihovo djeci („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 40/14 – Prečišćeni tekst).

Po Javnom pozivu za školsku 2016/17. godinu, koji je provodio Fond „Ikre“ zaprimljeno je 2862 zahtjeva, a odobreno je 1711 stipendija na osnovu bodovanja i 219 stipendija bez bodovanja za stipendiste koji ispunjavaju uslove po odredbama Uredbe, ukupno u 2016. godini odobreno je 1930 stipendija. Stipendije bez bodovanja je ostvarilo 219 stipendista i to: VSS – 53 i SSS – 166. Na osnovu bodovanja stipendiju je ostvarilo 1711 stipendista i to:VSS – 859 i SSS - 852 (u školskoj 2015/16. godini 1930 korisnika je ostvarilo ovo pravo).

➤ ***Prvenstvo upisa u obrazovne ustanove***

Zakonom o dopunskim pravima boraca-branitelja Bosne i Hercegovine propisano je da pod jednakim uvjetima utvrđenim posebnim propisima, lica iz člana 1. ovog Zakona, kao i njihova djeca, imaju pravo na prvenstvo upisa i besplatno školovanje u obrazovnim ustanovama čiji je osnivač ili suosnivač Kanton ili Grad Sarajevo ili općina, te da imaju pravo na besplatno doškolovanje, odnosno prekvalifikaciju radi sticanja neophodnog stepena obrazovanja koje im je potrebno radi obavljanja određenih poslova, a isto nije u mogućnosti da obavlja poslove na koje je bilo raspoređeno prije nastanka invalidnosti, a da se djeci šehida i poginulih branioca, djeci ratnih vojnih invalida i dobitnika ratnih priznanja i odlikovanja upisanim na visokoškolske ustanove, kao redovni i samofinansirajući studenti, omogućava pravo školovanja na teret Budžeta Kantona, kao i prednost prilikom upisa, posebnom odlukom Vlade Kantona.

U 2016. godini upućeno je 19 preporuka prema obrazovnim institucijama u kojima je traženo obezbjeđenje prvenstva upisa za djecu pripadnika boračke populacije (u 2015. godini upućeno je 35 preporuka za prvenstvo upisa).

➤ ***Pravo na dodjelu jednokratne novčane pomoći u vidu plaćanja troškova studija***

Članom 62. Zakona definisano je da pravo na dodjelu jednokratne novčane pomoći, u izuzetnim slučajevima, mogu ostvariti djeca pripadnika boračke populacije u vidu: plaćanja troškova vanrednog školovanja i paralelnog samofinansirajućeg u skladu sa odredbama Pravilnika za utvrđivanje prava na dodjelu jednokratne novčane pomoći i prava na obezbjeđenje ogrjeva („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 30/09-Prečišćeni tekst, 7/11, 30/13 i 14/15).

U 2016. godini za ostvarivanje prava plaćanja troškova školovanja zaprimljeno je 115 zahtjeva, a uplaćena su sredstva za 70 korisnika i to 24 za srednju školu, 46 na visokoškolskim institucijama, dodiplomski studij 16 i za postdiplomski studij 9 korisnika (u 2015. godini pravo je ostvarilo 62 korisnika).

Iz prethodno navedenih podataka, može se zaključiti da je zastupljena starosna dob mladih djece srednjoškolskog uzrasta do 19 godina i dob studenata visokoškolskih ustanova Univerziteta Sarajevo. Također, se može zaključiti da je broj zahtjeva daleko veći od odobrenih stipendija.

- **Oblast saobraćaja**

U oblasti socijalne brige mladih, bitno je dodati i aktivnosti Ministarstva saobraćaja Kantona Sarajevo. Fokus ovog ministarstva je usmjeren, manje, više na sve korisnike (kategorije i starosnu strukturu stanovništva) saobraćajne usluge, kako u oblasti javnog prevoza putnika, roba, tako i u odnosu na dostupnost, kapacitivnost, sigurnost mreže cesta i ulica na području Kantona Sarajevo.

Međutim u odnosu na mlade ljude, posebno su tretirani studenti i đaci kroz subvencionirani javni prevoz, te osobe sa umanjenim tjelesnim mogućnostima. Iznos subvencije za 2016. godinu je 1.570.000,00 KM i prosječno je mjesečno istu koristilo 6300 studenata (prosjek mjesec oktobar 6174 i prosjek mjesec april 6520).

4.3.3. Analiza problema i potreba

Najveći problemi mladih u ovoj oblasti su sljedeći:

- **Nemogućnost mladih da doprinose kućnom budžetu**, a samim tim žive u domaćinstvima gdje su mjeseca primanja ispod 1600KM, što dovodi do zaključka da njihove porodice raspolažu dosta ograničenim finansijskim sredstvima,
- Mladi zbog loše finansijske situacije **ne mogu riješiti stambeno pitanje**,
- Osnovni problem javlja se u tome što mlade osobe **nisu definisani kao posebna kategorija** korisnika, a samim tim nema ni sistemskog rješenja za njihovu podršku.
- **Ne postoji jedinstvene baze podataka mladih osoba koji su u sistemu dječije i socijalne zaštite**, kao ni drugih mladih osoba, kao osnovnog uslova za kreiranje svih politika za zaštitu mladih,
- **Nema razvijenih usluga** koje se pružaju u lokalnim zajednicama mladim osobama **uskladenih prema njihovim potrebama**,
- **Nepostojanje koordinacije svih aktera uključenih u rješavanju problema mladih** (obrazovanje, zdravstvo, socijalna i dječja zaštita).

Stambeno zbrinjavanje mladih

Iz Analize potreba i problema mladih u Kantonu Sarajevo, evidentno je da je samo 13% mladih koji su se uspjeli stambeno osamostaliti. Uzrok navedenom je prvenstveno nezaposlenost mladih, a kasnije i nepovoljni uvjeti za rješavanje stambenog pitanja mladih.

Analizirajući trenutnu situaciju, definisani su problemi u navedenoj oblasti, i to:

- nedostajuće lokacije za opremanje infrastrukturom, iz razloga nezainteresovanosti općina da ponude iste i nedostajućih sredstava za opremanje istih,
- nedostatak prostorno-planske dokumentacije, iz razloga neprimjenjivanja zakonskih regulativa,
- nepostojanje dovoljnog broja različitih projekata, čiji je strateški cilj povećati broj mladih sa riješenim stambenim pitanjem ,

- visoka cijena kvadratnog metra stana, iz razloga nerealno formiranih cijena i neregulisanog tržišta nekretnina,
- visoke kamatne stope na stambene kredite, iz razloga slabog kreditnog rejtinga države, isključenost učešća Razvojne banke Federacije BiH, slab rad Agencije za bankarstvo i nepostojanje poticajnih kamatnih šema za mlade,
- visoka stopa nezaposlenosti mlađih, zbog uništene privrede, spor ekonomski rast privrede, uslijed nedovoljnog angažmana nadležnih institucija na jačanju privrede i razvoja, kao i privlačenje stranih investicija, slabo korištenje nepovratnih grantova od stane EU, produkcija kadrova koji ne odgovaraju potrebama tržišta,
- niske plate, zbog visokih dadžbina na plate, veća ponuda od potražnje radne snage
- loša informisanost mlađih o mogućnostima rješavanja stambenog pitanja.

Uzrokom problema smatra se da politike koje se vode nisu stvarne, jer se na tržištu ima povoljnije kupiti stan.

Uočeno je da podrška mlađima u rješavanju stambenog pitanja uopće nije uključena Strategiju razvoja Kantona kao strateški cilj, te ovim putem iskazujemo potrebu da se podrška mlađima u rješavanju stambenog pitanja postavi kao strateški cilj Kantona i uključi u Strategiju razvoja Kantona Sarajevo.

Također, ističemo problem zakonskog ograničenja kategorije mlađih do 35.g. izuzetno za stambena pitanja, te iskazujemo potrebu da se gornji limit podigne na 40 do 45 godina za rješavanje stambenog pitanja, sukladno prilikama i stavnim stanjem u našoj državi.

Problemi mlađih iz socijalno ugroženih kategorija

Potrebno je identificirati porodice koje se nalaze u stanju socijalne potrebe i djeci i mlađima iz tih porodica kroz različite programe omogućiti kvalitetno korištenje slobodnog vremena sa ciljem otkrivanja vlastitih potencijala i prevencije nepoželjnih oblika ponašanja.

Poseban problem predstavljaju **djeca iz porodica sa poremećenim porodičnim odnosima** djeca i mlađi koji su zbog roditeljske nebrige zapuštena i zanemarena, djeca i mlađi žrtve porodičnog, vršnjačkog i svakog drugog oblika nasilja na čiji razvoj djeluje ili je ugrožen negativnim faktorima u vrijeme njihovog intenzivnog ličnog rasta i razvoja, te navedeno ostavlja dugotrajne posljedice. Svakom djetetu čiji je razvoj ometen individualnim ili društvenim razlozima potrebno je pravovremeno identificiranje uzroka i problema te stručna pomoć u njihovom otklanjanju.

Zbog loše materijalne situacije porodice, roditelji te djece nemaju mogućnost finansiranja vanrednog školovanja djeteta te ono prekida proces svog školovanja, čime mu se i mogućnost osposobljavanja za neko zanimanje, zapošljavanje i osamostaljivanje smanjuje. Neophodno je obezbijediti sredstva za poticanje mlađih koji su prekinuli redovno školovanje da isto mogu nastaviti redovno ili vanredno, jer je to u njihovom najboljem interesu, i ukoliko s njihove strane postoji visoki nivo motivacije. Time bi društvo pokazalo spremnost za reintegraciju mlađih koji su u nekom razvojnom periodu došli u situaciju da im je neophodna pomoć društvene zajednice.

Takođe u konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom i svim strateškim dokumentima koji tretiraju zaštitu osoba sa invaliditetom, utvrđeno je da osobe sa invaliditetom imaju jednaka prava kao i svi činioći društva. Međutim u društvu sudionici smo pojava da su osobe sa invaliditetom isključene zbog neprihvatanja od strane sredine u njihovom okruženju. Društvo

treba posebno da utiče na obezbjeđenje svih potreba ovih lica i lica kako bi se stepen socijalne isključenosti smanjio.

Kao posebne potrebe u društvu zaštite mladih su istaknute utjecanje na zapošljavanje i stambeno zbrinjavanje mladih nakon njihovog iz rezidencijalnog i hraniteljskog zbrinjavanja. Društvo je dužno provoditi aktivnosti i jače zagovarati potrebe pripreme mladih koji napuštaju sistem javne brige za samostalan život.

Kroz produženu zaštitu vrlo je bitno uključiti same mlade koji ne smiju biti objektom zaštite, već se samostalno moraju boriti za svoj uspjeh, jer samo takav pristup obezbjeđuje prepostavke za pozitivan razvoj slučaja. Pažnju treba skoncentrisati isključivo na konkretna pitanja kao što su početno rješavanje pitanja stanovanja, a prije svega pitanja zaposlenja.

Nadalje javlja se problem zapošljavanja korisnika koji su bili ovisnici usluga po završetku tretmana:

- Stigmatizacija ovisnika i problemi kod zapošljavanja,
- Nadležna ustanova kod realizacije projekata zapošljavanja,
- Projekti zapošljavanja osoba koje su završili tretman u saradnji sa drugim ustanovama,
- Dokvalifikacija i doškolovanje korisnika i njihovo apliciranje za posao,
- Pružanje podrške prilikom zapošljavanja.

Većina ovisnika tokom perioda same ovisnosti nije bila u radnom odnosu. Ako uzmemo u obzir da se sa eksperimentisanjem tj. konzumiranjem počinje sa 14-15 godina mnogi nisu završili započeto školovanje ili ga nisu uopšte ni započeli. Pored navedenog problem pri zapošljavanju predstavlja i sama ovisnost-bolest. Stigmatizirani su jer se za ovisnost često vezuje kriminal i neke druge nepoželjne radnje što otežava mogućnost zapošljavanja i daljeg osamostaljivanja za život jer društvo nema razvijenu svijest, te treba raditi na razvoju društvene svijesti i činjenice da ovisnost predstavlja bolest, te da nakon prestanka konzumiranja narkotika navedenim osobama treba obezbjediti adekvatnu zaštitu. U procesu zapošljavanja, bivši ovisnici često trebaju mogućnost da završe započeto školovanje, odnosno mogućnost prekvalifikacije. Sve ovo bi pomoglo u sticanju vještina koje traži potencijalni poslodavac, te da ih čini konkurentnijim na tržištu rada.

Takođe, problem je i ***nedovoljna multisektorska saradnja u educiranju mladih i to:***

- Uspostavljanje naprednije i organizovanije saradnje među ustanovama socijalne zaštite u pripremanju i realizaciji projekata edukacije mladih,
- Problem preklapanje poslova i aktivnosti (rad sa istim školama, istim učenicima, slični sadržaji itd.) od strane realizatora projekata - ustanova socijalne zaštite.
- Potreba za boljom koordinacijom projekata, kontinuitetom realizacije projekata, edukacijom, odnosno stručnim usavršavanjem osoba koje rade na realizaciji projekata.
- Nedostatak finansijskih sredstava za realizaciju pojedinih projekata
- Projekti edukacije mladih, roditelja i nastavnika na polju primarne prevencije ovisnosti o psihosaktivnim supstancama i svakog oblika društveno-neprihvatljivog ponašanja.

Jedan od društvenih fenomena modernog doba koji je u porastu jeste i pojava **bračne i porodične disfunkcionalnosti** te sve veća stopa brakorazvoda. Potrebno je jačati kompetencije mlađih za kvalitetan izbor partnera i izgradnja funkcionalnih partnerskih odnosa kako bi se prevenirali bračne i porodične disfunkcionalnosti te unaprijedili partnerski odnosi. U pripremama i trajanju partnerskih odnosa važno je osvijestiti mlade o pitanjima predrasuda u partnerskim vezama, partnerskim potrebama i očekivanjima, izboru partnera, značaju iskazivanja ljubavi u partnerstvu, partnerskoj komunikaciji, braku i kvaliteti zajednički provedenog vremena.

Problemi mlađih pripadnika porodica iz boračke populacije

Kada su u pitanju mlađi pripadnici porodica iz boračke populacije, veliki problem predstavlja što je **nedefinisana kategorija mlađih u zakonu**. Veoma bitno je napomenuti da članom 69. Zakona o dopunskim pravima boraca („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 45/12-Prečišćeni tekst i 26/14), a koji je u vezi sa članom 37. Zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica (Službene novine Federacije BiH, broj: 33/04, 56/05, 70/07, 9/10) propisano je da sva prava ograničena do 25 godina života (ako se te mlađe osobe nalaze na redovnom školovanju u protivnom mogu ostvariti prava do navršene 18 godine života). Ove zakonske odredbe su veoma striktne i mlađi ne mogu ostvariti mnoga prava koja su predviđena ovim zakonom (zdravstvena zaštita, novčana pozajmica za otvaranje radnih mesta, rješavanje stambenog pitanja, besplatna i povlaštena vožnja javnim saobraćajem, itd.). U dosadašnjem radu Ministarstva za boračka pitanja, ustanovljeno je da na školovanje mlađih ljudi djece pripadnika boračke populacije u velikoj mjeri utiču razlozi ekonomsko-socijalne prirode. Također iz prethodno prezentovanih podataka, može se zaključiti da je broj djece pripadnika boračke populacije kojima je potrebna stipendija za školovanje mnogo veći od odobrenih budžetskih sredstava za ove namjene u ovoj a i u prethodnim godinama. Kao jedan od problema ustanovljen je i nedostatak kriterija za ostvarivanje prioriteta za prijem u radni odnos šehidske djece i drugih pripadnika boračke populacije kao prioriteta u zapošljavanju.

4.3.4. Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost

Na osnovu analiziranog trenutnog stanja u oblasti socijalne brige mlađih, potrebama i problemima mlađih u ovoj oblasti ustanovljenim provedenim istraživanjem, navedeni su najprioritetniji problemi za rješavanje i predloženi su sljedeći strateški ciljevi, mjere, period provođenja, nadležnost i željeni rezultati:

Problem 1: Mlađi zbog loše finansijske situacije nisu u mogućnosti obezbijediti sredstva za rješavanje stambenog pitanja, odnosno ne postoji dovoljno programa i projekata za podršku mlađima po ovom pitanju.

Cilj 1: Mlađi iz socijalnih kategorija uživaju jednak prava i nisu diskriminisani u društvu.

Željeni rezultati: Smanjena diskriminacija mlađih iz socijalnih kategorija u društvu, poboljšana međuresorna i međusektorska saradnja svih učesnika prema mlađima u sistemima socijalne zaštite, obrazovanja, zapošljavanja, zdravstva, prostornog uređenja i pružatelja socijalnih usluga na svim nivoima.

Problem 2: Mlađi iz socijalnih kategorija su diskriminisani u društvu i potrebno je sistemski urediti uključenost u sisteme socijalne zaštite, obrazovanja, zdravstva, prostornog uređenja i pružatelja socijalnih usluga.

Cilj 2: Mladima Kantona Sarajevo omogućeni bolji uslovi i programi za rješavanje stambenog pitanja.

Željeni rezultati: Unaprijedene su mogućnosti za povoljnije uvjete mladima pri kupovini prvog stana ili kuće.

Problem 3: *Mladi u stanju socijalne potrebe nisu dovoljno uključeni u sistem obrazovanja, s obzirom da nemaju dovoljnu podršku vlasti u rješavanju svojih potreba.*

Cilj 2: Mladi u stanju socijalne potrebe imaju jednake uslove za adekvatan rast, razvoj, odgoj i obrazovanje

Željeni rezultati: Smanjen broj djece koja su isključena iz procesa srednjeg i visokog obrazovanja zbog lošeg socijalnog statusa, kontinuirano pružanje finansijske podrške porodicama u stanju socijalne potrebe, povećan broj mladih bez roditeljskog staranja koji su stambeno zbrinuti.

Problem 4: *Ne primjenjivanje u punom obimu Zakona o dopunskim pravima boraca – branitelja Bosne i Hercegovine prilikom upisa na visokoškolske ustanove, nedovoljno mogućnosti za sticanje stipendija, programa za zapošljavanje, stambenog zbrinjavanja i dr.*

Cilj 3: Mladi iz boračkih porodica imaju jednake mogućnosti za bolji ekonomsko-socijalni status.

Željeni rezultati: Primjenjuju se u punom obimu prava iz Zakona o dopunskim pravima boraca-branitelja Bosne i Hercegovine prilikom upisa na javne visokoškolske ustanove, povećan broj stipendija za mlade pripadnike porodica boračke populacije, izrađen program mjera za poticaj zapošljavanja boračke populacije u Kantonu Sarajevo kroz mjeru podrške pojedincima zadrugarima ili zadrugama putem sufinansiranja .

4.3.5. TABELARNI PRIKAZ: Socijalna briga mladih

Strateški ciljevi, rezultati, mjere, period provođenja, nadležna institucija za provođenje mjera te partneri u provedbi i realizaciji aktivnosti navedeni su u tabeli u nastavku:

Tabela 3.

Strateški ciljevi	Željeni rezultati	Mjere	Period provođenja	Nadležna institucija	Partneri u provedbi
1.Mladi Kantona Sarajevo omogućeni bolji uslovi i programi za rješavanje stambenog pitanja.	1.1. Unaprijeđene su mogućnosti za povoljnije uvjete mladima pri kupovini prvog stana ili kuće.	1.1.1. Provođenje i pronalaženje načina unapređenja postojećih programa za stambeno zbrinjavanje mladih i iznalaženje novih modela podrške mladima u rješavanju stambenog pitanja	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo	*
		1.1.2. Donošenje kriterija za podršku mladim bračnim parovima, visokoobrazovanim mladima, mladima sa posebnim potrebama, omladini iz šehidskih porodica pri kupovini prvog stana ili kuće, po uvjetima pristupačnim za mlade.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo	
		1.1.3. Promocija programa i mogućnosti sufinansiranja pri rješavanju stambenog pitanja mladih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo	*

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

2.Mladi iz socijalnih kategorija uživaju jednaka prava i nisu diskriminisana u društvu.	2.1.Smanjena diskriminacija mladih iz socijalnih kategorija u društvu.	2.1.1.Unaprijediti programe finansiranja mladih iz socijalnih kategorija u skladu sa pravima definisanim zakonima.	2019	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	
		2.1.2. Informisati mlade o njihovim pravima definisanim zakonom.	2019	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	
		2.1.3. Kreiranje programa i obuka direktnе podrške mladih iz osjetljivih grupa.	2019	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	
	2.2.Popoljšana međuresorna i međusektorska saradnja svih učesnika prema mladima u sistemima socijalne zaštite, obrazovanja, zapošljavanja, zdravstva, prostornog uređenja i pružatelja socijalnih usluga na svim nivoima.	2.2.1. Uspostava interesornog stručnog tijela za razvoj i podršku programima namijenjenim mladima u socijalnoj potrebi.	2019	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	-Kantonalna ministarstva
3. Mladi u stanju socijalne potrebe imaju jednake uslove za adekvatan rast, razvoj, odgoj i obrazovanje	3.1.Smanjen broj djece koja su isključena iz procesa srednjeg i visokog obrazovanja zbog lošeg socijalnog statusa.	3.1.1.Unapređenje mehanizama i kreiranje programa omogućavanja sufinsaniranja školarina i stipendija za mlade u stanju socijalne potrebe.	2019	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

4. Mladi iz boračkih porodica imaju jednake mogućnosti za bolji ekonomsko-socijalni status.	3.2.Kontinuirano pružanje finansijske podrške porodicama u stanju socijalne potrebe.	3.1.2. Unapređenje programa dodjele sredstava mladima iz porodica u stanju socijalne potrebe. 3.1.3. Kreiranje programa za zapošljavanje mladih koji su članovi porodica u stanju socijalne potrebe.	2019 2019	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	*
	3.3. Povećan broj mladih bez roditeljskog staranja koji su stambeno zbrinuti.	3.3.1.Subvencioniranje mladih bez roditeljskog staranja od strane nadležnih vladinih.	2019	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	*
		3.3.2.Ostvarivanje saradnje sa organizacijama civilnog društva koja se bave podrškom mladih bez roditeljskog staranja.	2018	Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo	
	4.1.Učinkovitije se primjenjuje Zakon o dopunskim pravima boraca-branitelja Bosne i Hercegovine od prilikom upisa na javne visokoškolske ustanove.	4.1.1. Uspostavljanje saradnje i protokola saradnje za rad s mladima boračkih porodica svih nadležnih institucija u skladu sa Zakonom o dopunskim pravima boraca-branitelja Bosne i Hercegovine	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo	Organizacione jedinice Univerziteta u Sarajevu
	4.2. Povećan broj stipendija za mlade pripadnike porodica boračke populacije	4.2.1.Uspostavljanje naprednijeg sistema stipendiranja mladih pripadnika porodica boračke populacije.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo	*

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

	4.3. Izrađen Program mjera za poticaj zapošljavanja boračke populacije u Kantonu Sarajevo kroz mjeru podrške pojedincima zadrugarima ili zadrugama putem sufinansiranja .	4.3.1. Definisanje kriterija za poticaj i zapošljavanje šehidske djece i drugih pripadnika boračke populacije.	2018-2019	Ministarstvo za boračka pitanja Kantona Sarajevo	JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“
--	---	--	-----------	--	---

29

²⁹ Ministarstvo finansija će u skladu sa Pravilnikom o proceduri za izradu izjave o fiskalnoj procjeni zakona, drugih propisa i akata planiranja na budžet („Službene novine Federacije BiH“, broj 34/16) dati svoje mišljenje na akcione planove koji će sadržavati potrebni iznos sredstava za određene godine ali će konačno odobrena sredstva biti definisana u usvojenom budžetu date godine u skladu sa fiskalnim kapacitetom Kantona Sarajevo i prioritetima Vlade Kantona Sarajevo.

4.4. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Vizija: Svi mlađi Kantona Sarajevo koriste učinkovitu zdravstvenu zaštitu čiji sistem omogućava adekvatno čuvanje i redovnu kontrolu zdravlja, uz primjenu zdravog načina ponašanja i preuzimanja odgovornosti za sopstveno zdravlje. Sistem posebno vodi brigu o mlađima sa invaliditetom te mlađima iz posebno osjetljivih, marginaliziranih i socijalno ugroženih grupa.

4.4.1. Analiza stanja

Zdravlje mlađih je ulog u budućnost, a zdrav podmladak je garancija socijalnog, ekonomskog, kulturnog i svakog drugog razvoja i napretka jedne zemlje. Mlađi, kao vulnerabilna populaciona skupina, zahtijevaju posebnu pozornost u očuvanju i unapređenju zdravlja, a bolje zdravlje školske djece i mlađih može se postići samo multisektorskim naporima. Danas sve značajnije mjesto u patologiji mlađih zauzimaju poremećaji i bolesti povezane s određenim ponašanjima, navikama i stilovima života (prekomjerno konzumiranje alkohola, duhana i duhanskih proizvoda, uživanje psihotaktivnih supstanci, rizično seksualno ponašanje i spolno prenosive bolesti, neadekvatna tjelesna aktivnost, kvaliteta prehrane, poremećaji uzimanja hrane, traumatizam, psihosocijalni problemi te posljedice prometnih nesreća. Isto tako, različiti oblici zlostavljanja i zanemarivanja mlađih su ozbiljan javnozdravstveni problem.

U Federaciji Bosne i Hercegovine ima 15 zakona koji reguliraju zdravlje, uključujući i Zakon o mlađima Federacije Bosne i Hercegovine koji se u određenim članovima bavi pitanjem zdravlja mlađih. Sljedeći zakoni u Federaciji Bosne i Hercegovine reguliraju zdravlje mlađih:

- Zakon o zdravstvenoj zaštiti³⁰ - uređuje nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine i kantona u oblasti zdravstvene zaštite
- Zakon o zdravstvenom osiguranju³¹ - uređuje zdravstveno osiguranje djece i mlađih kroz pripadnost porodici osiguranika, te obavezno zdravstveno osiguranje do 15 godina starosti. Mlađi ljudi iznad 15 godina mogu ostvariti zdravstveno osiguranje preko pripadnosti porodici osiguranika do svoje 26. godine ukoliko imaju status redovnog učenika ili studenta.
- Zakon o ograničenoj upotrebi duhana i duhanskih prerađevina³² - ovim zakonom zabranjena je upotreba duhana i duhanskih proizvoda u odgojno-obrazovnim ustanovama, ustanovama za smještaj i boravak djece i studenata, zdravstvenim ustanovama, socijalnim ustanovama te drugim javnim ustanovama. Zabranjeno je prodavati duhanske proizvode osobama mlađim od 15 godina.

Na državnom nivou koordinacija o pitanju zdravstva vrši se u okviru Sektora za zdravstvo Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine.

U Federaciji Bosne i Hercegovine zdravstvo je decentralizirano i većina nadležnosti, funkcija i odgovornosti prenesena je na kantone.

³⁰, „Službene novine FBiH”, br. 46/10 i 75/13,

³¹ "Službene novine FBiH", br. 30/97, 7/02, 70/08 i 48/11,

³², „Službene novine FBiH”, br. 50/11.

Federalno ministarstvo zdravstva uspostavlja okvirne zakone na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, utvrđuje potrebe za zdravstvenim ulogama i ima koordinirajuću ulogu u odnosu na kantone. Kantonalna ministarstva zdravstva zadužena su za specifičnu legislativu o zdravstvu na nivou kantona.

Sa stanovišta zdravstvene službe, skupine mlađih u dobi od 15 - 19 i od 20 - 29 godina bitno se razlikuju po svojim biološkim i sociološkim obilježjima. Mlađi od 15 do 19 godina su skupina koja se još nalazi u periodu rasta i razvoja, kako tjelesnog tako i psihičkog, većina je u procesu organiziranog sistema odgoja i obrazovanja i vezana je uz porodicu. Skupina mlađih od 20-29 godina je u procesu daljnjega obrazovanja, rada ili traženja posla, ekonomskog osamostaljivanja i osnivanja vlastitih porodica.

S obzirom na zahteve i potrebe različitih dobnih skupina mlađih potreban je i specifičan pristup zdravstva za ovu populaciju. U dokumentu Federalnog ministarstva zdravstva „Politika, zdravlje i mlađi u FBiH“ je navedeno da se Federacija BiH zalaže da svi mlađi imaju pravo na ravноправan pristup zdravstvenoj zaštiti bez obzira na spol, rasu, jezik, vjeru, seksualnu orijentaciju, naciju, političko ili drugo mišljenje, ili psihičko, fizičko i socijalno stanje. U skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti³³, u ovom dokumentu je navedeno da usluge zdravstvene zaštite za mlađe moraju biti pristupačne, lako dostupne, povjerljive, prihvatljive i kvalitetne. Također je navedeno da svi mlađi trebaju imati osiguranu zdravstvenu zaštitu bez obzira na osnov zdravstvenog osiguranja, uz razvoj prijateljskog pristupa mlađima uz razvijanje programa koji će uključivati mlađe i pomagati im pri očuvanju zdravlja, planiranju i očuvanju vrijednosti porodice.

Zdravstveno osiguranje djece i mlađih je regulisano Zakonom o zdravstvenom osiguranju³⁴. Djeca osiguranika su zdravstveno osigurana do navršene 15 godine života, a ako su na srednjem odnosno visokom školovanju, do kraja školovanja, a najduže do navršene 26. godine života. Naime, u slučaju da se radi o redovnom studentu čije školovanje, prema pravilima visokoškolske ustanove koju student pohađa, traje do 26. godine života, koji nije osiguran po nekom drugom osnovu, zdravstveno osiguranje preuzima Ministarstvo obrazovanja, nauke i mlađih Kantona Sarajevo.

Nezaposleni mlađi imaju pravo na zdravstveno osiguranje preko JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“ ako su se prijavili ovoj službi u roku od 90 dana nakon završetka školovanja, u skladu sa članom 19. tačka 12. alineja 6. Zakona o zdravstvenom osiguranju. Nedostatak ovog zakona je u ograničavanju roka za prijavu na evidenciju kao nezaposleno lice kod nadležne službe za zapošljavanje. Kao posljedica neinformisanosti mlađih najčešće dolazi do propuštanja propisanog roka, čime se uskraćuje pravo nezaposlenim mlađima na zdravstveno osiguranje koje nemaju ni po jednom zakonskom osnovu.

Problem kod korištenja usluga zdravstvene zaštite upravo imaju mlađi koji nemaju zdravstveno osiguranje ni po jednom zakonskom osnovu kao što su domaćice, osobe koje se blagovremeno nisu prijavile JU „Službi za zapošljavanje Kantona Sarajevo“, osobe koje rade „na crno“ tj. poslodavac im ne uplaćuje poreze i doprinose itd.

4.4.2. Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerene na zdravstvenu zaštitu mlađih

³³ „Službene novine FBiH“ br. 46/10 i 75/13

³⁴ "Službene novine FBiH" br. 30/97, 7/02, 70/08 i 48/11.

Odlukom o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava (Službene novine Federacije BiH“, broj: 21/09) utvrđuje se minimalni obim prava obaveznog zdravstvenog osiguranja. Paket zdravstvenih prava se obezbjeđuje pod jednakim uvjetima svim osiguranim licima na teritoriji FBiH. Pored toga, ovom odlukom se obezbjeđuje paket zdravstvenih prava za neosigurana lica. Bitno je naglasiti da neosigurana djeca i mlađi do 18 godina starosti , kao i školska djeca i studenti na redovnom školovanju do navršenih 26 godina starosti imaju ista prava kao i osigurana lica. Prava za ova lica finansiraju se iz sredstava budžeta kantona ili općine prema mjestu zadnjeg prebivališta neosiguranog lica.

Odlukom o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 37/09), za pojedine segmente zdravstvene zaštite, utvrđen je i veći obim prava u odnosu na osnovni paket zdravstvenih prava.

Zdravstvena zaštita mladih u Kantonu Sarajevo organizaciono je uređena tako da se o ovoj populaciji vodi specifična briga. Specijalizirane zdravstvene usluge mladima se pružaju se u odgovarajućim zdravstvenim ustanovama i to:

- zaštita reproduktivnog zdravlja žena i materinstva kroz službu za planiranje porodice;
- tretman bolesti ovisnosti kroz programe prevencije, ranog otkrivanja poremećaja ponašanja vezanih za zloupotrebu psihoaktivnih supstanci, kao i programe liječenja i rehabilitacije ovisnika o navedenim supstancama;
- zaštita mentalnog zdravlja kroz centre za mentalno zdravlje u zajednici i
- poremećaj ishrane kroz savjetovalište za poremećaj ishrane.

U Kantonu Sarajevo vrši se raspoređivanje mladih zdravstvenih radnika sa stečenom srednjom stručnom spremom na obavljanje obaveznog pripravničkog staža u zdravstvene ustanove, što pripravniku omogućava da odmah poslije završenog školovanja, bez bespotrebnog čekanja, pristupi osposobljavanju za samostalan rad. Također, nakon obavljenog pripravničkog staža, organizuje se polaganje stručnog ispita za ovu populaciju, kada ispitna komisija vrši provjeru znanja kandidata. Bitno je istaći da ovi mlađi zdravstveni radnici stiču pravo na samostalan rad u struci, tek nakon položenog stručnog ispita. Prosječan broj mladih koji u toku godine ostvarili pomenuto pravo je 500 kandidata.

Mlađi danas odrastaju u vremenu u kojem su izloženi različitim supstancama i pojavama, koje izazivaju ovisnost ili su rizični za njihov zdrav razvoj. Poznato je da su adolescenti, zbog specifičnosti razvojne faze, sklonosti rizicima i eksperimentiranju, najrizičnija grupa za usvajanje i razvoj ovisničkog ponašanja. S tim u vezi provedeno je istraživanje **Kontonalne javne ustanove „Porodično savjetovalište“** zajedno sa Udruženjem za prevenciju ovisnosti NARKO-NE kako bi se procijenilo u kojoj mjeri je prisutan problem ovisnosti u našoj zemlji i u kojoj mjeri je potrebno djelovati na prevenciji ovisnosti i promociji zdravih stilova života. Cilj ovog istraživanja bilo je sticanje uvida u aktivnosti kockanja i korištenja interneta, te ispitivanje pušačkih navika, navika konzumiranja alkohola i korištenja marihuane među djecom i mlađima, kao i istraživanje eventualnih razlika među djecom i mlađima s obzirom na ključna osobna obilježja, a u svrhu kreiranja projekata primarne prevencije ovih društvenih pojava. Rezultati istraživanja pokazali su da veliki procenat učenika (99,8%) koristi internet, što upućuje na popularnost ovog medija među djecom i mlađima, koji postaje glavna aktivnost i način provođenja slobodnog vremena, što ukazuje na značaj utjecaja koji ovaj

medij ima na socijalizaciju djece i predstavlja dovoljan argument da se ovoj temi posveti značajna pažnja. Najveći broj njih ima pristup internetu preko svog mobitela, pri čemu su online 24 sata dnevno. Najalarmantniji podatak u ovom istraživanju jeste da (21,7%) učenika iskazuje znakove razvoja ovisnosti o internetu. Kada su u pitanje ostale pojave koje su ispitane ovim istraživanjem generalno se može zaključiti da u nedostatku kvalitetnih sadržaja za provođenje slobodnog vremena, mladi mogu posegnuti za nekim sredstvima i ponašanjima koja izazivaju ovisnost ili rizična ponašanja, što upućuje na to da je potrebno provođenje preventivnih aktivnosti. Prema mišljenju ispitanika, najveći problem djece i mladih predstavlja prekomjerna upotreba interneta, zatim slijede pušenje cigareta, pušenje marihuane, kockanje, konzumiranje alkohola, te pušenje nargila.

4.4.3. Analiza problema i potreba

- *Mladi nemaju zdravstveno osiguranje***

Najveći problem u Kantonu Sarajevo je da svi mladi nemaju zdravstveno osiguranje iako je Odlukom o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenih prava (Službene novine Federacije BiH“ broj 21/09) utvrđen paket zdravstvenih prava za neosigurane osobe i utvrđeno je da se ova prava finansiraju iz sredstava proračuna kantona ili općine prema mjestu zadnjeg prebivališta neosiguranog lica.

Istraživanje je pokazalo da je 45% mladih Kantona Sarajevo osigurano preko roditelja/staratelja, dok 3% mladih nema ili ne zna da li ima zdravstveno osiguranje. Preko biroa za zapošljavanje osigurano je 20% mladih, međutim veliki problem je što je članom 19. Zakona o zdravstvenom osiguranju propisan rok od 90 dana za prijavu na biro za zapošljavanje po završetku školovanja radi sticanja zdravstvenog osiguranja u statusu nezaposlenog lica. Samim tim, mladi nisu dovoljno informisani o ovom roku te često budu primorani da nemaju zdravstveno osiguranje dok ne nađu zaposlenje s obzirom da zakasne sa prijavom.

Posebne aktivnosti treba usmjeriti na pojačanje inspekcijskih mjera prema poslodavcima koji zloupotrebljavaju mladu radnu snagu neplaćajući za njih redovne poreze i doprinose iz radnog odnosa, zbog čega je dosta mladih zdravstveno neosigurano iako je u radnom odnosu.

- *Neinformisanost mladih o zdravstvenim uslugama namijenjenim za mlade***

Oko 29% mladih ne zna postoje li u njihovim lokalnim zajednicama zdravstvene usluge koje su posebno namijenjene mladima, dok čak 61% mladih je mišljenja da takvih usluga nema. S tim u vezi, mladi su nedovoljno informisano o uslugama koje su organizovane i namijenje isključivo ovoj populaciji te iste i ne koriste.

- *Edukativni programi promocije zdravlja***

Istraživanje o potrebama i problemima mladih u Kantonu Sarajevo pokazuje da 39% mladih žena nikada nije obavilo ginekološki pregled, 41% mladih su aktivni pušači duhanskih proizvoda, da su intimni odnosi i reproduktivno zdravlje tabu tema, ali i da procenat kada je riječ o konzumiranju opojnih supstanci treba uzeti sa rezervom. Svakako da je nedostatak programa promocije zdravlja i prevencije rizičnog ponašanja mladih kao što su: rekreativne/fizičke aktivnosti, reproduktivno zdravlje, intimni odnosi, seksualno zdravlje,

konzumiranje alkohola, psihoaktivnih supstanci, duhana i duhanskih prerađevina, nargila/vodenih lula, itd.

- **Pretilos mladih**

Na osnovu istraživanja³⁵ koje je provedeno na području Kantona Sarajevo u kojem su učestvovala ukupno 7644 učenika srednjih škola, zabilježen je veliki broj djece sa povećanom tjelesnom masom. Od ukupnog broja učenika obuhvaćenih ovim istraživanjem 22.2% (1700) ih je pretilo, s tim da se može primjetiti da je pretilos u većoj mjeri zastupljena kod dječaka (24,9%). Prema rezultatima, svako treće dijete ima poremećaj uhranjenosti, s tim da je bolja situacija u srednjim nego u osnovnim školama.

4.4.4. Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost

Na osnovu analiziranog trenutnog stanja u oblasti zdravstvene zaštite mladih, potrebama i problemima mladih u ovoj oblasti ustanovljenim provedenim istraživanjem, navedeni su najprioritetniji problemi za rješavanje i predloženi su sljedeći strateški ciljevi, mjere, period provođenja, nadležnost i željeni rezultati u oblasti obrazovanja:

Problem 1: Neinformisanost mladih o resursima i njihovim pravima i obavezama u vezi sa korištenjem zdravstvene zaštite.

Cilj 1: Mladi koriste sve raspoložive resurse u vođenju zdravog načina života.

Željeni rezultati: omogućeni su mehanizmi prilagođeni mladima koji pružaju kvalitetne informacije o zdravlju mladih kao i o pravima i obavezama u vezi sa korištenjem zdravstvene zaštite, mladima omogućeni programi za prihvatanje i usvajanje zdravih stilova života, standardizovani programi promocije zdravlja i prevencija polno prenosivih bolesti i unapređenje reproduktivnog zdravlja mladih.

Problem 2: Određeni broj mladih nije zdravstveno osigurano s obzirom da ne ispunjava uslove ni po jednom zakonskom osnovu.

Cilj 2: Mladi Kantona Sarajevu znaju na koji način mogu ostvariti kvalitetne i sigurne zdravstvene usluge u Kantonu Sarajevo.

Željeni rezultati: mladi Kantona Sarajevo ostvaruju pravo na zdravstveno osiguranje.

Problem 3: Neinformisanost i neznanje mladih o štetnosti i zloupotrebi opojnih droga.

Cilj 3: Mladi su upoznati o potrebi samozaštite od štetnih utjecaja narkotičih sredstava i konzumiranju opojnih droga.

Željeni rezultat: smanjen broj mladih koji konzumiraju opojna sredstava i očuvano zdravlje populacije mladih, mladi Kantona Sarajevo su upoznati o štetnosti korištenja i upotrebe opojnih droga.

Problem 4: Neinformisanost i neznanje mladih o značaju zdravog načina života.

Cilj 4: Mladi aktivno koriste programe prevencije pretilosti i svjesni su dugoročnih problema koje pretilos donosi.

³⁵ Istraživanje provelo Udruženje „Sport i zdravlje“ u 2017. godini.

Željeni rezultati: smanjen broj mladih sa povećanom tjelesnom masom.

4.4.5. TABELARNI PRIKAZ: Zdravstvena zaštita mladih

Strateški ciljevi, rezultati, mjere, period provođenja, nadležna institucija za provođenje mera te partneri u provedbi i realizaciji aktivnosti navedeni su u Tabeli 4. u nastavku:

Tabela 4.

Strateški cilj	Željeni rezultat	Mjere	Period provođenja	Nadležna institucija	Partneri u provedbi
1.Mladi Kantona Sarajevo aktivno koriste sve raspoložive resurse zdravstvenog sistema.	1.1.Omogućeni su mehanizmi prilagođeni mladima koji pružaju kvalitetne informacije o zdravlju mladih kao i o pravima i obavezama u vezi sa korištenjem zdravstvene zaštite.	1.1.1. Informisanje mladih o zdravstvenim uslugama i zaštiti zdravlja mladih na njima prihvatljiv način. 1.1.2. Unapređenje pristupa zdravstvenog osoblja za mlade prihvatljiviji način.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	-Zavod zdravstvenog osiguranja KS -JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo
	1.2. Mladima omogućeni programi za prihvatanje i usvajanje zdravih stilova života.	1.2.1. Izrada programa promocije zdravih stilova života kod mladih. 1.2.2.Promocija zdravih stilova života među mladima.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo
	1.3. Standardizovani programi promocije zdravlja i prevencija polno prenosivih bolesti i unapređenje reproduktivnog zdravlja	1.3.1.Izraditi programe informisanja i pronalaženje načina prevencije prevencije bolesti uz edukaciju roditelja i nastavnika.	2019-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

	mladih.	1.3.2. Sačiniti programe edukacije mladih vezano za prevenciju polno prenosivih infekcija i unapređenje reproduktivnog zdravlja.	2019-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	JU Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva Kantona Sarajevo
	1.4. Unaprijeđeni mehanizmi podrške mladih, roditelja i nastavnika po pitanju mentalnog zdravlja mladih.	1.4.1. Sačiniti programe edukacije mladih, roditelja i nastavnika za unapređenje mentalnog zdravlja mladih uz razvijanje kapaciteta centara za mentalno zdravlje.	2019-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	Centri za mentalno zdravlje u sastavu JU „Dom zdravlja Kantona Sarajevo“
2. Mladi Kantona Sarajevu znaju na koji način mogu ostvariti kvalitetne i sigurne zdravstvene usluge u Kantonu Sarajevo.	2.1. Mladi Kantona Sarajevo ostvaruju pravo na zdravstveno osiguranje	2.1.1. Sačiniti procjenu broja zdravstveno neosiguranih mladih osoba	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	-Zavod zdravstvenog osiguranja KS -JU Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo
		2.1.2. Kreirati brošure o načinu ostvarivanja prava mladih na zdravstveno osiguranje.	2019-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	
		2.1.2. Obezbijediti finansijska sredstva za zdravstveno osiguranje svih mladih.	2019-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	*
3. Mladi su upoznati o potrebi samozaštite od štetnih utjecaja narkotičih sredstava i konzumiranju opojnih	3.1. Smanjen broj mladih koji konzumiraju opojna sredstava i očuvano zdravlje populacije mladih.	3.1.1. Održavanje stručnih predavanja o učinku opojnih droga na organizam, sa naglaskom na štetnost konzumiranja nargile.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

droga.	3.2.Mladi Kantona Sarajev su upoznati o štetnosti korištenja i upotrebe opojnih droga.	3.1.2.Održavanje stručnih predavanja o zakonskim posljedicama zloupotrebe ili upotrebe opojnih droga.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo
4. Mladi aktivno koriste programe prevencije pretilosti i svjesni su dugoročnih problema koje pretilost donosi.	4.1.Smanjen broj mladih sa povećanom tjelesnom masom.	4.1.1.Promocija zdravih stilova života koji će doprinijeti zdravijim načinima života mladih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo
		4.1.2. Povećati tjelesnu aktivnost mladih kroz formalno i neformalno obrazovanje.	2019-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona
		4.1.3.Izraditi brošure o ishrani i programe prevencije gojaznosti kod mladih u srednjim školama.	2019-2022	Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona

36

³⁶ Ministarstvo finansija će u skladu sa Pravilnikom o proceduri za izradu izjave o fiskalnoj procjeni zakona, drugih propisa i akata planiranja na budžet („Službene novine Federacije BiH“, broj 34/16) dati svoje mišljenje na akcione planove koji će sadržavati potrebni iznos sredstava za određene godine ali će konačno odobrena sredstva biti definisana u usvojenom budžetu date godine u skladu sa fiskalnim kapacitetom Kantona Sarajevo i prioritetima Vlade Kantona Sarajevo.

4.5. KULTURA I SPORT MLADIH

Vizija: Mladi Kantona Sarajevo aktivno sudjeluju u kreiranju i koriste kulturne, sportske i umjetničke sadržaje.

4.5.1. Analiza stanja

4.5.1.1. Oblast kulture

Kultura kao kompleksna društvena pojava obuhvata oblast duhovnog i materijalnog stvaralaštva i igra važnu ulogu u odgoju i obrazovanju, očuvanju kulturne tradicije i vrijednosti društva, te bitno utiče na nadgradnju svake ličnosti.

Djelovanje mladih u kulturi jedan je od osnovnih elemenata identiteta mladih i iznimno važno područje njihove afirmacije, komunikacije i stila života. To je zapravo područje kroz koje mladi kritički preispituju tradicionalne kulturne obrasce i naslijeđe kao dio svojeg identiteta. Stvarajući nove obrasce i estetiku, kreiraju prostor za vlastito prepoznavanje i djelovanje.

Nerijetko se pod pojmom kulture mladih podrazumijeva alternativno i izvaninstitucionalno kulturno stvaralaštvo mladih, no ti su segmenti tek jedan dio kulture mladih, jer u nju spadaju i mnogi oblici institucionalnog kulturnog i umjetničko stvaranja kroz koje se nastoji afirmirati puno veći broj mladih. Poduprijeti kreativnost, osnažiti maštu, potaknuti znatiželju i potrebu za sticanjem novih znanja kod mladih je vizija i zadatak edukativne djelatnosti.

Sarajevo kao glavni grad BiH ima razvijenu mrežu kulturnih institucija počevši od javnih ustanova do nevladinih institucija te je ne samo centar unutar BiH već i regije. U toku godine u Sarajevu se organizira više od 1.000 kulturnih dešavanja: izložbe, koncerti, predstave, radionice, perfomansi.... što govori da populacija mladih ima mogućnost da se uključi u neku organizaciju ili da je posjeće.

U skladu sa nadležnostima u Kantonu Sarajevo i ustanovama koje su u resoru Ministarstva kulture i sporta, osigurani su uslovi za djelovanje kroz rad dvanaest javnih ustanova iz oblasti kulture i to:

1. Centar za kulturu Kantona Sarajevo
2. Pozorište mladih
3. Historijski arhiv Sarajevo
4. Biblioteka Sarajeva
5. Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo
6. Narodno pozorište Sarajevo
7. Međunarodni teatarski festival scena - MESS
8. Sarajevska filharmonija
9. Muzej Sarajeva
10. Muzej „Alija Izetbegović“
11. Sarajevski ratni teatar – SARTR“
12. Kamerni teatar 55.

Zakonski i podzakonski akti koji se primjenjuje, a koji se direktno ili indirektno tiču mladih ljudi su:

- Zakon o arhivskoj djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 50/16.
- Zakon o bibliotečkoj djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 4/99.
- Zakon o estradnoj djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 17/01
- Zakon o istaknutim samostalnim umjetnicima djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 45/15
- Zakon o istaknutim samostalnim umjetnicima djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 45/15
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti kulturne baštine „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 37/08
- Zakon o javnim skijalištima „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 54/12
- Zakon o muzejskoj djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 13/17
- Zakon o pozorišnoj djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 42/13
- Zakon o muzejskoj djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 13/17
- Zakon o pozorišnoj djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 42/13
- Zakon o sportu - Prečišćen tekst „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 45/12
- Zakon o sprječavanju nasilja i nedoličnog ponašanja „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 7/07 i 23/07-ispravka •
- Zakon o zaštiti kulturne baštine „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 37/08 i 2/00
- Pravilnik o kriterijumima za podršku finansiranju javnog interesa u sportu Kantona Sarajevo „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 8/17
- Pravilnik o nagrađivanju nalazača dobara baštine „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 14/02
- Pravilnik o procedurama i kriterijumima za izbor korisnika sredstava tekućih grantova MKiS KS za oblast kulture i umjetnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 8/17
- Pravilnik o sigurnosti na uređenim kupalištima „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 28/17
- Pravilnik o stručnim zvanjima u muzejskoj djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 6/01
- Pravilnik o tehničkim i kadrovskim uslovima za vršenje arheoloških istraživanja „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 9/02
- Pravilnik o uslovima za osnivanje i rad muzeja, muzejskih zbirki, muzejskih izložbi i galerija Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 24/00
- Pravilnik o uvjetima za obavljanje matičnih poslova bibliotečke djelatnosti „Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 5/00.

4.5.2. Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerenе na kulturu

Putem Javnog poziva za prijavu projekata kulture za finansiranje/sufinansiranje iz Budžeta Kantona Sarajevo pomaže brojna udruženja, pojedince, društva, javne ustanove u afirmaciji različitih kulturnih sadržaja i oblika što bez sumnje, stvara dobre prepostavke za okupljanje mladih i njihovu energiju usmjerava ka razvoju pozitivnih karakternih osobina i zdrave ličnosti. Ministarstvo kulture i sporta na godišnjem nivou podrži projekte nevladinog sektora izdvajajući sredstva od oko 150.000 KM.

Ministarstvo svojim programskim aktivnostima podržava afirmaciju kulture i umjetnosti kod mlade populacije ne samo domaćeg stvaralaštva već i stvaralaštvo u regiji i šire. Imajući u

vidu da se na godišnjem nivou organizira 37. međunarodnih festivala u svim oblastima kulturnog stvaralaštva (likovno, muzičko, pozorišno, ...), a mladi direktno organiziraju većinu ovih festivala i to: Kids Festival, Juventa Fest, Sarajevska zima, Internacionano takmičenje studenata muzike, Gitar Fest, Dječiji Festival, Lino fest, Filmski festival o ljudskim pravima, Baščaršijske noći, Beton Fest, Poetski Festival i dr. Navedene festivalne organizuju ali najčešće i posjećuju mladi.

➤ ***Kulturno umjetnički amaterizam u Kantonu Sarajevo***

U svim općinama djeluje više KUDOV-a sa više umjetničkih sekcija u kojima djeluju mladi od 15 do 30 godina. Ovaj vid kulturnog aktivizma doprinosi da mladi razvijaju amaterski kulturno umjetnički duh te na brojnim međunarodnim smotrama afirmišu kulturu i naslijeđe Kantona Sarajevo i BiH. Mladi sudjeluju na međunarodnim umjetničkim smotrama i ostvaruju izuzetno zapažene rezultate.

Ako posmatramo kalendar kulturnih dešavanja možemo reći da su mladi aktivni u svim godišnjim periodima (ljetni i zimski festivali).

Isto tako je važno napomenuti da na godišnjem nivou Kanton Sarajevo podržava rad društava sa nacionalnim prefiksom (Preporod, Napredak, Prosvjeta...) i asocijacija na nivou BiH čije članstvo čine mladi.

➤ ***Javna ustanova „Biblioteka Sarajeva“***

Ministarstvo na osnovu Zakona o bibliotečkoj djelatnosti („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 4/99) između ostalog, podstiče i stvara uslove za osnivanje školskih biblioteka i drugih biblioteka u sastavu javnih ustanova čiji je osnivač te obezbeđuje sredstva za zadovoljavanje potreba i interesa građana u bibliotečkoj djelatnosti. U cilju obogaćivanja knjižnog fonda donirano je 5.000 knjiga Bibliotečkom odjeljenju. Broj evidentiranih korisnika je 11.000, broj posjeta 153.000, broj izdatih knjiga 168.844.

Javna ustanova „Biblioteka Sarajeva“ raspolaže sa velikim knjižnim fondom. Provodi se kampanja besplatnog upisa i pomoći bibliotekama u obogaćivanju knjižnog fonda nabavkom novijih izdanja i literature za mlade ljude.

Biblioteka Sarajeva ima mrežu od 16 pozajmnih odjeljenja disperziranih na prostoru Kantona Sarajevo, 10 čitaonica, zatim posebne depoe za čuvanje vrijedne i raritetne građe i periodičnih publikacija, te osam stručnih službi i 54 zaposlena. Obraća se svim građanima i korisnicima, ali posebnu ciljnu grupu čine mladi koji su najotvoreniji za naše nove i stare projekte: stripoteke i strip radionice, Zimski raspust, Čitalačka jesen, Dan/noć knjige, elektronski čitači knjiga, nabavka literature za mlade i profiliranje nekih pozajmnih odjeljenja prema potrebama mladih (npr. rok i muzička literatura, stripovi i sl.), aktivnija saradnja sa školama i fakultetima, "agresivniji" marketinški nastup i promoviranje mladih autora, zapošljavanje mladih bibliotekara i slično. Ovo su samo neke od aktivnosti koje su do sada imale dobar prijem među mlađom populacijom i bile snažna logistika mladima u izgradnji društva znanja.

➤ ***Javna ustanova „Centar za kulturu Kantona Sarajevo“***

U Javnoj ustanovi „Centar za kulturu Kantona Sarajevo“ novi plan programskog sadržaja u sklopu kojeg je većina programa orijentisana ka radu sa mladima, a organizovana prema jedinicama:

- Neformalno obrazovanje mlađih
- Angažman i afirmacija mlađih
- Omladinski aktivizam u struci.

Projekti neformalnog obrazovanja obuhvataju projekt Škola glume, koji se realizuje prema dvogodišnjem planu i programu, a ciljna skupina su osnovci i srednjoškolci; pored Škole glume organizuju se različite radionice i edukativni programi za školski, srednjoškolski uzrast studente.

Aganja i afirmacija mlađih su programi i projekti u segmentu primjenjenih umjetnosti, dramske umjetnosti i književnosti, a osmišljeni u cilju davanja mogućnosti mlađim umjetnicima da stvaraju i svojim radom afirmišu sebe kao individualce i nove, mlađe snage, bh umjetničke scene, kao i da doprinesu kulturi; u skladu sa Zakonom o mlađima Federacije BiH.

U sklopu ove programske jedinice realizuju se postavke klasičnih ili novih dramskih djela na sceni pod palicom mlađih reditelja i glumaca/predstava "Itake" Benjamina Bajramovića/, zatim organizovanje izložbi mlađih slikara, studenta ALU BiH /Izložba mlađih autora i autorica u okviru manifestacije Dani Kantona Sarajevo 2017.; 70. Revijalna izložba ULU BiH, Izložba mlađih likovnih umjetnika u sklopu manifestacije Noć knjige/, promocija književnog stvaralaštva i večeri poezije mlađih bh pisaca/ manifestacija Noć knjige/ i angažovanje mlađih umjetnika u izradi instalacija u svrhu realizacije određenog kulturnog sadržaja.

U sklopu trodnevnog projekta Novogodišnja iskrica, u okviru kojeg su se organizovale različite radionice i sadržaji, studenti Pedagoškog fakulteta imali su priliku direktno raditi sa djecom i omladinom sa poteškoćama u razvoju, a uz mentorstvo svojih profesora što je omogućilo studentima da steknu nova iskustva iz prakse.

Svi projekti za mlađe uključuju korisnike različitih uzrasta, spola i nivoa obrazovanja /osnovno, srednjoškolsko i fakultetsko/, a posebno je koncipiran inkluzivni program koji je kreiran u saradnji sa institutima, udruženjima i školama za djecu i omladinu sa poteškoćama u razvoju.

➤ ***Javna ustanova „Historijski arhiv Kantona Sarajevo“***

Javna ustanova „Historijski arhiv Kantona Sarajevo“ od 2011. godine redovno organizira manifestaciju *Sedmica Arhiva* u okviru koje je skoro redovno organizirana i posjeta učenika i studenata Arhivu. Ove posjete nisu samo informativnog karaktera, nego i edukativnog jer se mlađi upoznaju sa ulogom, organizacijom i djelovanjem naše arhivske institucije, uradi se prezentacija važnih dokumenata iz arhivske građe, te održi prigodno predavanje na temu izloženih eksponata. Također, za mlađe uzraste se organizira radionica, gdje se na zabavan način nastoji predstaviti Arhiv i ono što se ovdje radi.

➤ ***Javna ustanova Muzej "Alija Izetbegović"***

Javna ustanova Muzej "Alija Izetbegović" u okviru svojih redovnih aktivnosti veliku pažnju posvećuje edukativnom programu za mlađe čiji je strateški cilj da potakne njihov interes za savremenu historiju naše domovine u kojoj je historijsku ulogu imao prvi predsjednik BiH Alija Izetbegović. Edukativni program Muzeja uključuje interaktivne radionice, projekcije dokumentarnih filmova iz fundusa Muzeja, promocija knjiga iz izdavačke djelatnosti Muzeja,

održavanje studentskih konferencijskih radova, objavljuvanje zbornika radova sa studentskih konferencijskih radova za učenike osnovnih i srednjih škola sa ciljem da afirmišemo pisanu riječ. Najbolji literarni radovi budu novčano nagrađeni i objavljeni u našem godišnjem katalogu za mlade "Mladi ljiljani". Konkurs budu objavljen u printanim medijima ali i prosljeden svim osnovnim i srednjim školama u Federaciji BiH kako bi obavijestili i motivirali učenike da se prijave na konkurs. Dosadašnja saradnja sa osnovnim i srednjim školama pokazala je izuzetno uspješna, što nam pokazuje i činjenica da se svake godine na naš konkurs za najbolji literarni rad prijavi preko 360 učenika iz različitih dijelova BiH.

Iako postoje projekti posjeta mladih Javnoj ustanovi „Muzej Sarajeva“ potrebno je da mladi posjećuju i druga arheološka nalazišta i lokalitete kako bi se na neposredan način upoznalo kulturno – historijsko naslijeđe Kantona Sarajevo.

➤ *Javna ustanova „Narodno pozorište Sarajevo“*

Javna ustanova „Narodno pozorište Sarajevo“ vrlo aktivno djeluje i planira svoje aktivnosti po pitanju edukacije mladih u oblasti pozorišne umjetnosti. Ovo djelovanje se očituje kroz rad na polju podizanja svijesti mladih o odnosu potrebe kojeg grade prema pozorišnoj umjetnosti kao njegova najmlađa publika i kao aktivni učesnici profesionalnih predstava koje im omogućavaju stjecanje posebnog iskustva koje će možda neke od njih dovesti i do profesionalnog angažmana.

Kroz predstave mladi imaju priliku upoznati se sa baletnom, opernom i dramskom umjetnošću, te profesijama koje te umjetnosti iziskuju: glumcima, baletnim igračima, članovima hora Opere Narodnog pozorišta Sarajevo, te doživjeti predstavu ne samo kao umjetničko djelo, koje kao takvo podliježe kritici, već kao rezultat rada i stvaralaštva umjetnika i svih onih koji su uključenih u stvaranje jednog tetarskog djela, te njegovu kompleksnost.

U vremenu u kojem živimo, potrebno je kristalno jasno predstaviti i objasniti mladima kolika je važnost u nematerijalnoj kulturnoj baštini i šta ona znači za jedan narod i zemlju.

UNESCO-va deklaracija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine iz 2003. godine, uključuje simboličke i kognitivne vrijednosti dimenzije kulture te da se ona manifestira kroz ono što nazivamo „sferama“ kulture među kojima se nalazi i pozorište.

Na ovaj način se edukuje publika za budućnost i u mladima razvija ljubav i poštovanje prema umjetnosti, posebno u pogledu, da je svako teatarsko djelo novi dio nematerijalne kulturne baštine naše zemlje.

Prateći predstave sa repertoara Narodnog pozorišta Sarajevo, kao dio publike, učenici imaju priliku upoznati se sa različitim stilovima dramskog teksta i redateljskog viđenja određenog teksta, te različite glumačke interperetacije, različite koreografske forme i plesne tehnike, te operne predstave.

Narodno pozorište u sklopu svojih aktivnosti radi na planiranju i realizaciji projekata prilagođenih za mlade, dvije predstave balet 'Palčica' i opera za mlade 'Ježeva kućica' koje promovišu baletnu i opernu umjetnost.

U pripremi su još dva projekta za mlade, balet 'Krcko Oraščić' i opera 'Čarobna frula'. U baletu 'Krcko Oraščić' imamo učešće i djece iz osnovne i srednje baletske škole.

Kroz razne radionice i matineje mladi kroz igru i umjetničko djelovanju stiču osnovna znanja i prva iskustva koja su temelji ličnosti koji će sutra biti aktivni učesnici kulturnog života ngrada i države Bosne i Hercegovine.

➤ *Javna ustanova „Sarajevski ratni teatar“*

Djelovanje Javne ustanove „Sarajevski ratni teatar“ namjenjeno je publici svih generacija, jer je repertoar koncipiran od 3 segmenta: Glavni program, Teatarski opservatorij koji je namijenjen mladim umjetnicima i omladini i Dječije scene "Sartrčići", predstave namjenjene djeci.

Posebno važan aspekt djelovanja SARTR-a jeste upravo otvorenost spram mlađih i iz toga je nastala ideja Teatarskog opservatorija, zasebnog programa Sarajevskog ratnog teatra koji se najčešće realizira u saradnji sa Akademijom scenskih umjetnosti u Sarajevu. Cilj Teatarskog opservatorija je prezentiranje mlađih bh. autora i autorica, spisateljica i pisaca, glumaca/ica, reditelja/ica.

Trenutno na repertoaru SARTR-a se izvodi predstava „Tramvaj zvani žudnja“ nastala kao diplomska predstava glumice Dine Mušanović u koprodukciji sa ASU Sarajevo. U maju 2016. Premijerno je izvedena predstava „Samo probaj reći“ koja je nastala u sklopu diplomskog rada studentice Emine Omerović na Odsjeku za dramaturgiju Akademije scenskih umjetnosti u Sarajevu.

Predstava se bavi problemima vršnjačkog nasilja među mladima koji je jedan od gorućih problema o kojem je potrebno iznova govoriti. „Samo probaj reći“ je forum predstava koja se bavi upravo tim problemom. Forum teatar jedna je od metoda „Pozorišta potlačenih“ čiji je osnivač brazilski redatelj Augusto Boal. Riječ je o pozorištu koje svog gledatelja tretira kao ravnopravnog učesnika u kreativnom činu.

Za nešto mlađu publiku na sceni SARTR-čići SARTR trenutno na svom repertoaru ima tri predstave: „Mala sirena“, „Plum BO-BO, ZU“ i „BO-BO i ZU, prvi dan u vrtiću.“ Pored predstava, SARTR organizuje i radionice za mlađe kao što su hip-hop radionica „Next Level“, radionica u okviru programa Kreativna europa „Choros“, radionica pod nazivom „Uvod u savremeni ples i koreografiju“. U okviru raznih radionica SARTR podučava mlađe teatarskim vještinama i njeguje njihovu ljubav i afinitet prema teatru, umjetnosti i kulturi.

Pored produkcije predstava, SARTR redovno i misli na svoju publiku koju sačinjavaju mlađi, te im je omogućio popust na ulaznice u iznosu od 50%. Redovno surađuje sa školama i organizuje školske posjete.

U redovnoj je saradnji sa Udruženjem Studenata USSC gdje na mjesecnom nivou podijeli oko 100 ulaznica za repertoarske predstave. Na ovaj način daje priliku i mlađima da posjete teatar i budu dio njegove publike. SARTR u zadnjih 5 godina je imao više od 50 volontera.

U narednom periodu planira realizovati predstavu „Narodna drama“ u okviru koje je organizovao kasting za mlađe glumice do 30 godina. Prethodnim i ovim projektom SARTR daje priliku i podršku mlađim umjetnicima za angažman. Svake godine aplicira i za prijem pripravnika tako da je do sada imao 8 pripravnika. Predstava „Narodna drama“ bavi se problemom različitosti i istospolnih parova.

➤ *Javna ustanova „Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo“*

Javna ustanova „Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo“ obavlja kontinuiranu saradnju sa studentskom populacijom, kao i ostalim kategorijama mladih istraživača (studenti master studija, doktoranti, udruženja mladih, novinari, volinteri i sl.) kroz ustupanje različite dokumentacije i materijala.

Od ukupnog broja obraćanja INDOK službi statistički 80% upita/zahtjeva podnose mlađi (studenti, srednjoškolci, a nerijetko i osnovci), pri čemu se na godišnjem nivou zaprimi oko 200 zahtjeva pristiglih putem e-maila. Oni putem volonterske saradnje i angažmana na projektima bivaju upoznati sa aktivnostima i djelatnošću ove ustanove.

Zbog ograničenosti sredstava kojima Zavod raspolaže, projekti nisu mogli podrazumijevati vlastito finansiranje istraživačkih radova na kojima bi mlađi bili uključeni, koliko zadatke koji su se odnosili na sređivanje i arhivsko istraživanje određene teme u cilju dopune i obogaćenja postojeće dokumentacije.

U proteklih deset godina značajan broj njih je prošao kroz obuku bilo kao pripravnici ili volonteri (saradnja studenata Arhitektonskog i Filozofskog fakulteta sa SIZ-om), pri čemu je svakom pojedincu dodjeljen strukovno odgovarajući saradnik – mentor na povjerenom radnom zadatku.

Zahvaljujući saradnji sa Zavodom za zapošljavanje KS mlađima je putem pripravničkog staža omogućeno sticanje uslova za polaganje stručnog ispita. Dobne, rasne ili vjerske diskriminacije pri odabiru kandidata nije bilo, a neke od njih su bile i samohrane majke, s prosjekom godina između 24 i 28 i završenim VII ciklusom studija. Ostvarena je i saradnja sa nekoliko udruženja i aktivista mlađih, uglavnom u cilju uređenja i čišćenja prostora oko nekropola stećaka i starih nišana na području Kantona Sarajevo.

Osim toga, obavljaju se stručne konsultacije i daju specijalističke upute prilikom izrade studentskih, diplomskih, magistarskih i doktorskih radova, ali i različitih projekata u svakodnevnom naučno – nastavnom procesu i u sklopu izborne nastave.

• **Udruženja iz oblasti kulture**

Na području Kantona Sarajevo registrirano je 64 udruženja građana iz oblasti kulture koji okupljaju 2.639 aktivnih članova. Rad je u okviru udruženja organizovan po sekcijama i sferama interesovanja članova, a primarni ciljevi su kontinuirano zadovoljenje kreativnog izražavanja, očuvanje i njegovanje kulturne baštine, tradicionalne muzike, te savremenog likovnog izražaja kroz provedene programske aktivnosti.

4.5.2.1.Oblast sporta

Na nivou Kantona Sarajevo egzistiraju 553 organizacije u sportu i to u 54 različita sporta. Organizacije u sportu su: klubovi, sportska društva, udruženja sportskih klubova u pojedinim sportovima - sportski savezi i institucionalne organizacije sporta.

U Kantonu Sarajevo smještene su uglavnom i sve vladine i nevladine organizacije na centralnom i entitetskom nivou, te lokalnom i regionalnom nivou Kantona Sarajevo, kao i sve institucije za podršku sportu (Fakultet sporta i tjelesnog odgoja).

Tabela: Broj organizacija u sportu po sportovima u K.S.

R.B.	SPORT	BR. KLUBOVA
01.	Aerobik	2
02.	Aikido	2
03.	Atletika	10
04.	Atletika invalidnih lica	4
05.	Automobilizam	11
06.	Badminton	1
07.	Biciklizam	7
08.	Bilijar	1
09.	Bob	1
10.	Boćanje	3
11.	Body building	3
12.	Boks	11
13.	Borilačke vještine	22
14.	Dizanje tegova	7
15.	Extremni sportovi	5
16.	Fudbal	64
17.	Full contact	1
18.	Gimnastika	4
19.	Golf	1
20.	Hokej na ledu	3
21.	Hrvanje	4
22.	Jiu jitsa	5
23.	Judo	15
24.	Karate	29
25.	Kendo	1
26.	Kick boxing	6
27.	Klizanje	4
28.	Konjički sport	8
29.	Košarka	25
30.	Košarka u kolicima	3
31.	Kuglanje	5
32.	Motociklizam	3
33.	Odbojka	16
34.	Ples	9
35.	Planinarstvo	20
36.	Plivanje	24
37.	Ragbi	3
38.	Ribolov	8

39.	Ritmička gimnastika	6
40.	Ronjenje	2
41.	Rukomet	16
42.	Sankanje	3
43.	Sjedeća odbojka	8
44.	Skijanje	15
45.	Snowboard	2
46.	Stoni tenis	17
47.	Streličarstvo	3
48.	Streljaštvo	12
49.	Šah	13
50.	Tae kwon do	17
51.	Tenis	16
52.	Triatlon	2
53.	Vaterpolo	9
54.	Vazduhoplovstvo	9
55.	Udr. za sport i rekreaciju invalida	10
56.	Udruženja sporta za invalide	19
57.	Sportska društva	5
Ukupno:		536

Tabela: Broj institucionalnih organizacija u sportu u KS

R.B.	ORGANIZACIJA	BROJ
1.	Institucije sporta	7
2.	Kulturno sportski centri	10
Ukupno:		17

Broj učesnika u sportu cca 26.900 sportista, cca 1.500,00 osoba stručnog kadra i cca 1.700 osoba upravljačkog kadra. Ukupni broj učesnika u sportu iznosi 30.100.

Sportisti su svrstani po starosnim kategorijama i to: seniori, juniori, kadeti i pioniri. Najbrojnija starosna kategorija su pioniri čiji broj iznosi cca 12.000 sportista, zatim po brojnosti slijede kadeti cca 6.200, seniori cca 4.500 i juniori cca 4.300.

Na osnovu Zakona o izvršavanju Budžeta Kantona Sarajevo za 2017. godinu („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 53/16), a u skladu sa Pravilnikom o kriterijumima za podršku finansiranju javnog interesa u sportu Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 8/17) do danas su dodijeljena su sredstava na ime (su)finansiranja realizacije projekata vezanih za oblast sporta u ukupnom novčanom iznosu od 2.284.981,26 KM. Do kraja 2017 godine realizovati će se još 1.397.918,74 KM, znači ukupno u 2017. godini dodijeljeno će biti 3.682.900,00 KM. Međutim, **iznos koji se izdvaja za kategoriju mladih ne može tačno izdvojiti.**

U skladu sa opredijeljenjima i realnim mogućnostima Ministarstvo kulture i sporta sufinansira programsko - projektne aktivnosti klubova, što podrazumijeva: selekcione ekipe, škole sporta i nabavku osnovne opreme. U cilju kontinuiranog trenažno-takmičarskog procesa, priprema i nastupa sportista na zvaničnim takmičenjima u okviru strukovnih saveza, omogućeno je seniorskim ekipama korištenje sportskih terena i dvorana, te sala za borilačke sportove kao i reprezentativnih nastupa takmičara u individualnim sportovima.

Sport u školama uslovjen je činjenicom da li škole imaju vlastitu salu ili koriste sportsku dvoranu za nastavu tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

Sale za tjelesni i zdravstveni odgoj u okviru škola su u funkciji sporta i rekreacije građana i nakon redovnog nastavnog procesa, a iznajmljivanje termina organizacijama u sportu - klubovima i građanima za rekreativne aktivnosti regulišu se Ugovorom sa organima rukovođenja i upravljanja škola. Većina škola ima varijabilnu cijenu u zavisnosti od korisnika. Rekreativne aktivnosti građana sprovode se samoinicijativno na otvorenim vanjskim terenima i sportsko - rekreativnim površinama, ali i iznajmljivanjem termina u sportskim dvoranama i salama za tjelesni i zdravstveni odgoj škola, bazenima i fitness centrima. U lepezi sportsko-rekreativnih površina su i nogometni tereni, sportske dvorane/sale, teniski tereni, te mnogobrojni vanjski tereni (univerzalne i šahovske plohe, staze za brdski biciklizam i drugi prirodni tereni) na kojima građani zadovoljavaju potrebu za aktivnošću i kretanjem. Kanton Sarajevo je kontinuirano baza i mjesto okupljanja reprezentativnih selekcija BiH u fudbalu, košarci, rukometu i domaćin održavanja mnogobrojnih takmičenja u okviru strukovnih saveza i značajnih sportskih priredbi međunarodnog i domaćeg karaktera, kojima je najčešće pokrovitelj ili sponzor.

Cjelokupno vođene aktivnosti, broj novoizgrađenih sportskih terena i ukupna budžetska izdvajanja za sufinansiranje aktivnosti ustanova i organizacija u sportu, kao i manifestacija koje sadrže prepoznatljiv interes za Kanton, očita su potvrda opredijeljenosti i kontinuiranog ispunjavanja strateških ciljeva.

Važnost sporta za društvo u cjelini očituje se i kroz zakonodavnu regulisanost pravnih akata kojim se bliže uređuju osnovna načela sporta, organizovanje sportskih aktivnosti, učesnici u sportu, prava i obaveze sportista, stručni kadar, sportski objekti i zdravstveni nadzor, matične evidencije, ostvarivanje javnog interesa Kantona Sarajevo, grada Sarajeva i općina sa područja Kantona u sportu i druga pitanja od značaja za sport kao i preventivne, redovne i zaštitne mjere za spriječavanje nasilja na sportskim priredbama, kao i dužnosti organizatora. To su:

- Zakon o sportu - Prečišćen tekst („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 45/12),
- Zakon o spriječavanju nasilja na sportskim priredbama („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 7/7i 23/07-ispravka),
- Zakon o Javnim skijalištima („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 54/12),
- Pravilnik o kriterijumima za podršku finansiranju javnog interesa u sportu Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 8/17),
- Pravilnik o sigurnosti na uređenim kupalištima („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj 28/17).

4.5.3. Analiza problema i potreba mladih

Problemi mladih u oblasti kulture su:

- nepostojanje pravilne i organizovane iskorištenosti postojećih resursa na području Kantona Sarajevo, nedovoljno razvijena svijest mladih o pozitivnim aspektima bavljenja kulturnim aktivnostima/neprocjenjiva vrijednost je u čitanju knjiga,
- slobodno vrijeme mladih je poprilično neorganizirano, a postoji široka lepeza mogućnosti organizovanog korištenja slobodnog vremena.
- Organizirana briga o slobodnom vremenu mladih treba se podići na veću razinu i uključiti široku društvenu zajednicu vladu, ministarstva, nevladine organizacije, vjerske zajednice i tijela lokalne uprave.
- Mladi trebaju da iniciraju, oblikuju i počnu provoditi programe osmišljavanja slobodnoga vremena i da traže od društvene zajednice način da ih u tome podupre i osigura uslove za rad.

Problemi mladih u oblasti sporta su sljedeći:

Problemi mladih u oblasti sporta su:

- nedovoljan broj stalnih školskih sportskih liga,
- nedovoljno razvijena svijest o pozitivnim aspektima bavljenja sportskim i rekreativnim aktivnostima,
- nedovoljno angažovanje djevojaka u sportskim aktivnostima,
- djelomično devastiran i/ili oštećen sportski mobilijar na otvorenim sportsko-rekreativnim plohamama.

4.5.4. Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost

Na osnovu analiziranog trenutnog stanja u oblasti kulture i sporta, potrebama i problemima mladih u ovoj oblasti ustanovljenim provedenim istraživanjem, navedeni su najprioritetniji problemi za rješavanje i predloženi su sljedeći strateški ciljevi, mjere, period provođenja, nadležnost i željeni rezultati:

Problem 1: Mladi nisu zadovoljnji sadržajima koji im se nude u oblasti kulture, sporta, umjetnosti itd.

Cilj 1: Mladi su zadovoljni kulturnim, umjetničkim i sportskim sadržajem u Kantonu Sarajevo.

Željeni rezultati: Mladi aktivno sudjeluju u kulturnom, umjetničkom i sportskom životu, poboljšana je saradnja sa nevladinim organizacijama, udruženjima, sportskim klubovima i javnim ustanovama koje provode projekte za mlade.

Problem 2: Mladi nisu dovoljno uključeni u kreiranje sadržaja iz oblasti kulture, sporta, umjetnosti te samim tim ono što se nudi nije prilagođeno njihovim interesima.

Cilj 2: Mladi aktivno učestvuju u kreiranju kulturnih, sportskih i umjetničkih sadržaja.

Željeni rezultati: Mladi su aktivno uključeni u kreiranje kulturnih i sportskih sadržaja koji su namijenjeni mladima, mladi svjesni značaja očuvanja kulturno - historijskog naslijeđa BiH, mladi aktivno koriste sportsko-rekreativne aktivnosti i programe, mladi aktivno učestvuju u kreiranju umjetničkih sadržaja.

4.5.5. TABELARNI PRIKAZ: Kultura i sport mladih

Strateški ciljevi, rezultati, mjere, period provođenja, nadležna institucija za provođenje mera te partneri u provedbi i realizaciji aktivnosti navedeni su u tabeli u nastavku:

Tabela 5.:

Strateški ciljevi	Željeni rezultati	Mjere	Period provođenja	Nadležna institucija	Partneri u provedbi
1. Mladi su zadovoljni kulturnim, umjetničkim i sportskim sadržajem u Kantonu Sarajevo.	1.1. Mladi aktivno sudjeluju u kulturnom, umjetničkom i sportskom životu.	1.1.1.Planiranje i provedba kulturnih, umjetničkih i sportskih sadržaja prilagoditi mladima.	2018-2020	Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo	
		1.1.2.Promocija kulturnog, umjetničkog i sportskog sadržaja za mlade.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo	
		1.1.3.Podrška projektima mladih iz oblasti kulture, umjetnosti i sporta.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo	
		1.1.4.Saradnja sa odgojno obrazovnim institucijama u cilju informisanja i promocije sadržaja iz oblasti kulture, sporta i umjetnosti mladima.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

	1.2.Poboljšana saradnja sa nevladinim organizacijama, udruženjima, sportskim klubovima i javnim ustanovama koje provode projekte za mlade.	1.2.1.Analiza projekata koji se provode sa mladima i za mlade u oblasti kulture, umjetnosti i sporta. 1.2.2.Pružanje podrške nevladinim organizacijama, sportskim klubovima i javnim ustanovama iz oblasti kulture, sporta i umjetnosti, itd.	2018-2019 Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo	
2.Mladi aktivno učestvuju u kreiranju kulturnih, sportskih i umjetničkih sadržaja.	2.1.Mladi su aktivno uključeni u kreiranje kulturnih i sportskih sadržaja koji su namijenjeni mladima.	2.1.1.Kreirati bazu podataka o postojećim kulturnim, sportskim i umjetničkim prostorima i sadržajima koji su namijenjeni mladima. 2.1.2. Obezbijediti prostore i sadržaje za mlade iz oblasti kulture, sporta i umjetnosti. 2.1.3.Promocija i unapređenje saradnje sa centrima za mlade.	2018-2019 2018-2020 2018-2020	Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo	*
	2.2.Mladi svjesni značaja očuvanja kulturno -istorijskog naslijeđa BiH.	2.2.1.Provesti edukativne programe o značaju kulturno historijskog naslijeđa u BiH.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

	2.3.Mladi aktivno koriste sportsko-rekreativne aktivnosti i programe.	2.3.1.Provesti edukativne sportske radionice i promocija u odgojno-obrazovnim ustanovama.	2018-2019	Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo
	2.4. Mladi aktivno učestvuju u kreiranju umjetničkih sadržaja u kantonu.	2.4.1.Podrška i promocija organizacija i ustanova iz oblasti umjetnosti.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo kulture i sporta Kantona Sarajevo	

³⁷

---

³⁷ Ministarstvo finansija će u skladu sa Pravilnikom o proceduri za izradu izjave o fiskalnoj procjeni zakona, drugih propisa i akata planiranja na budžet („Službene novine Federacije BiH“, broj 34/16) dati svoje mišljenje na akcione planove koji će sadržavati potrebni iznos sredstava za određene godine ali će konačno odobrena sredstva biti definisana u usvojenom budžetu date godine u skladu sa fiskalnim kapacitetom Kantona Sarajevo i prioritetima Vlade Kantona Sarajevo.

4.6. AKTIVIZAM (UČEŠĆE, VOLONTIRANJE, MOBILNOST, SLOBODNO VRIJEME)

Vizija: Mladi Kantona Sarajevo aktivno učestvuju u donošenju odluka koje su za njih značajne, imaju nesmetan pristup informacijama te mnoštvo prilika za volontiranje, putovanja unutar i van zemlje i korištenje slobodnog vremena.

4.6.1. Analiza stanja

Učešće, volontiranje i mobilnost mladih

U preambuli Europske povelje o učešću mladih na lokalnom i regionalnom nivou jasno je istaknuta važnost učešća mladih u procesu izgradnje kvalitetnijeg društva: "Aktivno učešće mladih u akcijama i donošenju odluka na lokalnom i regionalnom nivou od suštinske je važnosti, želimo li graditi demokratsko i napredno društvo. Njihovo aktivno građanstvo podrazumijeva posjedovanje prava, prostora i prilike, u kom pogledu je neophodno pružati im punu podršku, jačajući njihov uticaj na odluke, kao i njihovo angažiranje u aktivnostima koje doprinose izgradnji boljeg društva."

Nažalost, na državnom nivou ne postoji, niti je u proceduri, zakon koji bi regulisao položaj mladih, kao i njihovo učešće u tijelima mladih ili mobilnost mladih.

Na državnom nivou postoji **Komisija za koordinaciju pitanja mladih Bosne i Hercegovine** pri Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine, koja se sastoji od predstavnika iz vladinih i nevladinih institucija. Predstavnici omladinskih organizacija ili nevladinih organizacija koji se bave pitanjima mladih mogu biti izabrani kao članovi Komisije posredstvom vijeća mladih kantona i Vijeća mladih Federacije Bosne i Hercegovine.

Komisija za koordinaciju pitanja mladih ima za cilj predstavljati mlade Bosne i Hercegovine unutar i van granica Bosne i Hercegovine.

U Federaciji Bosne i Hercegovine učešće i mobilnost mladih regulirani su **Zakonom o mladima Federacije Bosne i Hercegovine** i **Zakonom o volontiranju Federacije Bosne i Hercegovine**. Zakonom se mladima garantuju prava na uključenost i informiranost na svim nivoima vlasti: „Svaka mlada osoba ima pravo na potporu i unapređivanje svog razvoja da postane odgovorna za sebe i društveno suodgovorna ličnost, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Radi ostvarivanja prava potpora mladima treba posebno: unapređivati individualni i socijalni razvoj mladih ljudi i doprinijeti sprječavanju njihova mogućeg zapostavljanja; provoditi politike kojima se djeluje na negativne trendove po mlade; doprinijeti održavanju i stvaranju pozitivnih životnih uvjeta za mlade, kao i okruženja koje je ugodno za mlade; štititi mlade od opasnosti karakterističnih za njihovu dob, a kojima mogu biti izloženi.“

Međutim, primjena navedenih zakona od strane institucija vlasti od ključnog je značaja za poboljšanje položaja mladih ali i od odgovornosti samih mladih ljudi prema svojim pravima i obavezama.

Svi nivoi vlasti u Federaciji trebaju, u skladu sa svojim mjerodavnostima, održati javne rasprave i konsultacije uz učešće predstavnika/ca vijeća mladih u procesu usvajanja:

- određene sektorske politike prema mladima,
- programa djelovanja za mlade,

- strategije prema mladima,
- dijelova proračuna koji se tiče pitanja mlađih.

Učešću mlađih trebaju doprinijeti i službenici za mlađe koji se bave pitanjima mlađih, kroz informisanje, motivisanje mlađih i slično. U skladu sa ovim zakonom, između ostalog, mlađi imaju i sljedeće obaveze:

1. aktivno djelovati na jačanju svojih sposobnosti, na svom obrazovanju te na razvoju integriteta vlastite osobnosti;
2. aktivno doprinositi izgradnji i njegovanju društvenih vrijednosti te razvoju svoje zajednice;
3. poštivati i zagovarati vrijednosti mira i tolerancije u komunikaciji sa svim ljudima i ne diskriminirati ih po bilo kojoj osnovi;
4. izražavati solidarnost i posebnu brigu prema mlađim i starijim osobama, osobama s posebnim potrebama, pripadnicima nacionalnih manjina, marginaliziranim skupinama i pojedincima, pripadnicima konstitutivnih naroda i ostalih koji predstavljaju brojčanu manjinu u lokalnoj zajednici gdje žive i rade te prema drugim osobama koje imaju potrebu za solidarnošću i razumijevanjem od svojih sugrađana/ki;
5. unapređivati sredinu u kojoj žive.

Također, svim mlađim osobama zagarantovana je sloboda udruživanja u **omladinska udruženja** koja su samostalna u ostvarivanju svojih prava i obaveza.

Kantonalni nivo vlasti dužan je samostalno odrediti službenika ili odjel za mlađe pri ministarstvu koje obavlja zadaće u smislu Zakona o mlađima. Kako je već ranije navedeno, u Kantonu Sarajevo resorno ministarstvo kojem pripada oblast mlađih je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlađe Kantona Sarajevo. Na kantonalnom nivou nema zakonska regulativa koja se bavi pitanjima mlađih.

Dakle, najvažniji zakon koji reguliše sva pitanja mlađih, uključujući i učešće i mobilnost, jeste **Zakon o mlađima Federacije Bosne i Hercegovine**. Ovim zakonom zagarantovano je učešće mlađih u tijelima koja predstavljaju mlađe, u prvom redu vijeća mlađih na lokalnom, kantonalnom i federalnom nivou.

Kroz ova tijela mlađi će moći učestvovati u procesima donošenja odluka, kreiranju politika i strategija prema mlađima te u drugim procesima koji ih se tiču.

Drugi zakon koji se tiče učešća mlađih jeste **Zakon o volontiranju Federaciji Bosne i Hercegovine**, koji reguliše prava i obaveze volontera, a definira volontiranje kao „aktivnost od interesa za Federaciju Bosne i Hercegovine kojom se doprinosi poboljšanju kvaliteta života, aktivnom uključivanju građana u društvene procese i razvoju humanijeg i ravnopravnijeg društva“.

Tijela mlađih u Federaciji Bosne i Hercegovine koja predstavljaju mlađe nazivaju se vijeća mlađih i mogu biti osnovana na lokalnom, kantonalnom i federalnom nivou. Na nivou Federacije to je Vijeće mlađih Federacije Bosne i Hercegovine, dok je na nivou Kantona Sarajevo osnovano Vijeće mlađih Kantona Sarajevo.

Kako bi vlasti pružile dobre uvjete mlađima za njihovo aktivno uključivanje, mlađe je potrebno prethodno informisati o prilikama za: učešće u predstavničkim tijelima mlađih,

aktivizam u raznim omladinskim organizacijama, nevladinim i vladinim organizacijama, praksama obukama, razmjenama, stipendijama itd.

Državni servisi za informisanje mlađih čine Evropsku agenciju za informiranje i savjetovanje mlađih (ERYICA). Ova agencija je sačinila Evropsku povelju o informiranju mlađih 2004. g., koja definira šta pokriva opći informativni rad mlađih. Ova povelja je ujedno i osnovni dokument koji reguliše informiranje mlađih u EU. Opći informativni rad mlađih pokriva „sve teme od interesa za mlađe i može uključivati široki raspon aktivnosti - informiranje, savjetovanje, vođenje, podršku, uspostavljanje kontakata, obuku i treninge umrežavanje i upućivanje na specijalizirane usluge“.

Aktivnosti informisanja mlađih mogu se pružati putem informativnih centara mlađih putem usluga informiranja u drugim tijelima ili putem elektronskih i drugih medija. Principi ove povelje čine osnovu za minimalne standarde i kriterije kvalitete koji se trebaju uspostaviti u svakoj zemlji kao elementi sveobuhvatnog, usklađenog i koordiniranog pristupa informativnom radu mlađih koji je dio politike za mlađe. Posebna pažnja u informisanju mlađih prema ovoj povelji posvećena je informativnim centrima koji trebaju biti lako dostupni mlađima i u kojima treba biti prijateljska atmosfera kako bi centar bio privlačan mlađima. Informacije o kojima mlađi imaju najveću potrebu da se informiraju su u vezi s prilikama za zapošljavanje, obrazovanje i provođenje slobodnog vremena. Zakon o mlađima podržava informiranje i savjetovanje mlađih, kao i informiranje mlađih o mogućnostima za provođenje slobodnog vremena sa smislim, kroz različite aktivnosti prilagođene specifičnim grupama mlađih.

Komisija za pitanja mlađih Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine u okviru svojih nadležnosti ima ulogu predлагаča mjera za unapređenje informativne politike i transparentnosti prema mlađima, te praćenje provođenja određenih evropskih dokumenata i konvencija o pravima mlađih, između ostalih i Evropske povelje o informiranju mlađih.

Rezultati istraživanja o potrebama i problemima mlađih Kantona Sarajevo pokazuju da mlađe najviše zanima politika na nivou Bosne i Hercegovine (52%) te politika na lokalno nivou (48%). Posebnu pažnju potrebno je obratiti na 52% mlađih koje ne zanima politika na lokalnom nivou s obzirom na činjenicu da se većina odluka značajnih za život mlađih ljudi donosi upravo na lokalnom nivou.

Takođe, oko 68% mlađih mišljenja je kako nema nimalo ili ima vrlo malo utjecaja na donošenje odluka na lokalnom nivou. Zbog toga što smatraju kako nemaju utjecaja na donošenje odluka, mlađi se uglavnom ne koriste različitim mehanizmima učešća u donošenju odluka niti takve mehanizme smatraju učinkovitim. Procenat mlađih koji su aktivni kroz članstvo u organizacijama, bilo političkim ili nepolitičkim, niži je u odnosu na procenat iz istraživanja na nivou Federacije Bosne i Hercegovine.

Procenat mlađih koji su imali priliku putovati u druge gradove unutar Bosne i Hercegovine iznosi 68%.

Pretpostavka je da su društvene mreže najčešće korišten izvor informisanja kod mlađih, jer 34% mlađih nikada ne čita dnevne novine, a 49% mlađih ne čita sedmične magazine.

Evidentiran je podatak da u oko 92% domaćinstava u kojima žive, mladi posjeduju priključak za internet.

Što se tiče slobodnog vremena, mladi uglavnom borave u kafićima, u šetnji, gledanju televizije i čitanju knjiga, ali čitanje je aktivnost koju je i 39% mladih navelo kao aktivnost koju nije nikako obavljalo u referentnoj sedmici.

Iako 77% mladih navodi kako nikako ne posjećuje kladionice, zabrinjavajući je podatak da 7% mladih jednom sedmično posjećuje iste, dok 6% mladih to radi tri do pet puta sedmično.

- **Obrazovanje o okolišu**

Obrazovanje o okolišu podrazumijeva podučavanje pojedinaca i zajednica u procesu prelaska u društvo koje poznaje okoliš i s tim povezane probleme, koje je svjesno rješenja ovih problema i koje je motivisano da rješava takve probleme. Obrazovanje o okolišu ne podrazumijeva samo obrazovanje u okviru školskog sistema već i aktivnosti na obrazovanju šire javnosti, uključujući i mlađe. Ključne međunarodne konvencije i rezolucije o okolišu te strateški i akcioni planovi naglašavaju veliku važnost javne svijesti, obrazovanja, obuke i dostupnosti informacija kroz monitoring kao esencijalne elemente za uspjeh istih (Konvencija o biološkoj raznolikosti, Agenda 21, Strategija održivog razvoja EU, rezolucija UN-a Dekada obrazovanja za održivi razvoj 2005.-2014. itd.).

U sklopu programskih aktivnosti Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS za izvršenje Budžeta po Tekućim transferima, svake godine planira i izdvaja namjenska sredstva za finansiranje/sufinansiranje ekoloških udruženja sa projektima iz oblasti zaštite okoliša, a koja se posljednih godina dodjeljuju putem Javnog poziva za finansiranje/sufinansiranje projekata neprofitnih organizacija i udruženja iz oblasti zaštite okoliša sredstvima Budžeta Kantona Sarajevo u tekućoj godini. Sredstva se dodjeljuju udruženjima koja ispunе kriterije i uslove propisane pomenutim Javnim pozivom, te Uredbom o kriterijima za finansiranje programa i projekata neprofitnih organizacija i udruženja koji se finansiraju/sufinansiraju iz Budžeta Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, br. 33/11, 3/12 – Ispravka, 37/13, 16/14 i 6/17).

Na ovaj način Ministarstvo već više od 17 godina uspješno sarađuje sa nevladnim sektorom u smislu podizanja javne svijesti kod svih populacija (posebno mladih) kroz realizaciju brojnih aktivnosti u lokalnoj zajednici s ciljem zaštite okoliša, odnosno unaprijeđenja stanja svih njegovih komponenti (zrak, voda, priroda, tlo).

S tim u vezi, u projekte su u značajnoj mjeri uključeni kako učenici osnovnih i srednjih škola na području Kantona Sarajevo, tako i mladi koji su članovi udruženja i aktivno daju doprinos u uspješnoj realizaciji istih.

I u toku 2017. godine pripremljen je Javni poziv za finansiranje/sufinansiranje projekata neprofitnih organizacija i udruženja iz oblasti zaštite okoliša sredstvima Budžeta Kantona Sarajevo za 2017. godinu (u visini od 50.000 KM), koji je objavljen dana 24.05.2017. godine i na koji se prijavilo ukupno 21 udruženje. Na osnovu Odluke o raspodjeli sredstava za finansiranje/sufinansiranje projekata neprofitnih organizacija i udruženja iz oblasti zaštite okoliša sredstvima Budžeta Kantona Sarajevo za 2017. godinu broj: 05-14-19272/17MM od 06.09.2017.godine, Ministarstvo je podržalo ukupno 11 projekata iz oblasti zaštite okoliša (u ukupnom iznosu od 49.203,50 KM), čija je realizacija u toku.

Obrazovanje i podizanje svijesti javnosti pogotovo mladih, identificirano je kao ključni pokretač promjena i u Bosni i Hercegovini, što je vidljivo kroz različite strateške dokumente, kao i fokus aktivnosti mnogih nevladinih organizacija. Obrazovanje o okolišu je prepoznato u pripremi i novog Kantonalnog plana zaštite okoliša Kantona Sarajevo za period 2017. - 2022. godina, kao i u Strategiji zaštite okoliša FBiH kao jedan od preduslova i osnovnih ciljeva u sprovođenju okolišne politike i osiguravanju društvenog i ekonomskog razvoja u budućnosti.

Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo redovno finansira ili sufinansira projekte edukacije školske populacije o značaju zaštite okoliša i projekte unapređivanja ekološke svijesti javnosti putem organizovanja edukacijskih i informativnih aktivnosti iz područja zaštite okoliša, i to upravo jednim dijelom kroz dodjelu sredstava putem Javnog poziva za finansiranje/sufinansiranje projekata neprofitnih organizacija i udruženja iz oblasti zaštite okoliša sredstvima Budžeta Kantona Sarajevo za tekuću godinu. Pored navedenog, Ministarstvo učestvuje u organizaciji različitih inicijativa i projekata u oblasti promocije zaštite okoliša, podizanja svijesti javnosti o okolišnim problemima, jačanja svijesti o redukciji otpada i smanjenju količina odloženog otpada, unaprijeđenju kvaliteta zraka, te generalno unaprijeđenju stanja okoliša u KS.

Međutim, analizom stanja u oblasti obrazovanja o okolišu i podizanju svijesti javnosti u Kantonu Sarajevo identifikovana su četiri ključna problema:

1. Neformalno obrazovanje javnosti (pa tako i mladih) o okolišu nije na zadovoljavajućem nivou, što je ipak vidljivo iz niskog nivoa svijesti stanovnika Kantona o zaštiti okoliša i prirode, a što je uzrokovano nedostatkom kvalitetnog obrazovanja, prenosa znanja u ovoj oblasti i praktičnog/terenskog dijela. I dalje je utvrđen nedovoljan broj javnih kampanja i projekata podizanja javne svijesti o potrebi zaštite okoliša.
2. Trenutni stepen formalnog obrazovanja o okolišu nije zadovoljavajući, odnosno problematika okoliša nije dovoljno zastupljena u planovima i programima te stoga ne doprinosi razvoju ekološke svijesti i kulture kako u Bosni i Hercegovini tako i u Kantonu Sarajevo.
3. Nepostojanje jasne strategije i politike unapređenja obrazovanja o okolišu u KS.
4. Komunikacija sa javnošću i objavljivanje informacija o aktivnostima u ovoj oblasti nije na zavidnom nivou.

➤ **Krovno tijelo mladih u Kantonu Sarajevo**

U Kantonu Sarajevo krovno tijelo mladih je Vijeće mladih Kantona Sarajevo koje čine Općine: Iličići, Novo Sarajevo, Vogošća, Stari grad i Novi grad Sarajevo.

Projekti koji su rađeni u realizaciji Vijeća mladih u Kantonu Sarajevo su:

Vijeće mladih Općine Iličići realiziralo je projekte koji su se ticali neformalnog obrazovanja mladih, te kulturnih i sportskih manifestacija. Glavni cilj realizacije projekata jeste angažman mladih u sferama njihovog interesovanja. Značajniji projekti su projekti koji su promovisali prava žena i nasilje u porodicama/vezama gdje smo ostvarili saradnju sa Fondacijom lokalne demokratije, te Fondacijom CURE koja i danas traje. Kroz projekt mlade žene, ali i muškarci upoznali su se sa velikim problemima današnjice i načinima rješavanja istih. Kroz kreativne

radionice sakupljen je novac, koji je doniran Sigurnoj kući KS. Ostali projekti temeljili su se na promociji uspješnih mladih ljudi sa područja Općine Iličić (uspješni sportisti, pisci, pjesnici, likovni umjetnici, fotografi i drugi). Saradnja sa drugim omladinskim organizacijama iz KS je značajno porasla u protekloj godini, kao primjer se saradnja SOS dječijim selima. Saradnja se odvija u vidu mogućnosti slanja volontera i članova Vijeća mladih Iličića na volonterski rad u BiH u periodu od 2 do 12 mjeseci.

Vijeće mladih Općine Stari gradiza sebe ima mnoštvo provedenih projekata, a ovo su neki od najznačajnijih u proteklom periodu:

Zona zagovaranja: Fond otvoreno društvo BiH. Projekat osnaživanja lokalnih aktivista iz 7 zajednica sa ciljem uspostavljanja komunikacije sa predstavnicima vlasti. Organizovan sedmodnevni seminar za učesnike/ce iz 7 lokalnih zajednica. Organizovano 7 lokalnih akcija. Organizovana 3 okrugla stola sa kandidatima/kinjama na Lokalnim izborima. Zona aktivizma: Federalno ministarstvo kulture i sporta. Jednogodišnji edukativni seminar za aktiviste/kinje iz Sarajeva. Organizovano 10 edukativnih seminara. Organizovane 3 ulične akcije.

Vijeće mladih Općine Novo Sarajevo je aktivno učestvovalo u javnim raspravama o budžetu Općine po tačkama koje se tiču mladih. Pored toga provedeni su i projekti za poboljšanje položaja mladih, a neki od projekata su:

- Aktivizmom mladih u borbi protiv nasilja na području općine Novo Sarajevo – projekat rađen u partnerstvu sa Asocijacija XY, a finansiran od strane UNDP-a. Osnovni cilj je bio educirati vršnjačke edukatore da rade u osnovnim školama na prevenciji nasilja. U okviru implementacije projekta izdan je priručnik o omladinskom aktivizmu, urađeno preko 80 radionica.
- Koalicija za borbu protiv mržnje Zanemari razlike – OSCE Misija u BiH podržava projekat koji promoviše toleranciju i zajedništvo. Aktivno provođenje kampanja za borbu protiv govora mržnje, rad sa mladima. Organizacija Ljetne škole tolerancije za mlade iz čitave BiH.
- M1 prava za mlade – projekat koji je rađen za podizanje svijesti mladih i lokalnih institucija o važnosti uključivanja mlade u proces donošenja odluka. Također je rađeno i upoznavanje mladih sa Zakonom o mladima FBiH i onim što lokalne vlasti ispunjavaju odnosno ne ispunjavaju od svojih obaveza prema mladima a što je u skladu sa Zakonom o mladima.

U 2016. godini formirano je i Vijeće mladih Općine Centar i aktivno sudjeluje u radu Vijeća mladih Kantona Sarajevo.

Na području Općine Ilijaš nije formirano Vijeće mladih, međutim, organizacija koja sarađuje kontinuirano sa Vijećem mladih Kantona Sarajevo je omladinska organizacija "Iskoristi dan-Carpe Diem". Osnovana je 2014. godine i okuplja mlade sa područja općine Ilijaš uzrasta od 15 do 30 godina, od čega najveći broj mladih dolazi iz mjesne zajednice Markovo u kojoj je smještena i sama Organizacija. U svom dosadašnjem radu, realizovano je nekoliko projekta od kojih su najznačajni:

- „Igrom do prijateljstva“ – projekat za djecu iz MZ Mrakovo,
- „Znanje i zabava“ – projekta za učenike OŠ "Hašim Spahić",
- „Umjetnost spaja“ – projekat za mlade,
- „Pohod na Kopošiće – Pozdrav iz Ilijaša“ – projekat za djecu i mlade,

- „Dječiji dani“ – projekt za djecu,
- „Večer poezije“ – projekt za mlade.

Navedeni projekti finansirani su iz Budžeta za mlade Općine Ilijaš i ukupna vrijednost svih navedenih projekata iznosi je oko 10.000KM. Projektna je obuhvaćeno oko 200 djece i preko 150 mlađih. Svi projekti realizovani su od strane članova i članica Organizacije, te volontera i volonterki. Kroz svoj rad, Organizacija je uspjela obezbjediti i kancelarijski namještaj za prostorije organizacije, kao i učešća članova u mnogobrojim edukacijama, seminarima, radionicama i konferencijama.

Projekti koji će se ralizovati u 2017. godini a čiji je nosilac Organizacija jesu:

- Projekat izrade Staregije prema mladima Općine Ilijaš sa akcionim planom;
- Zakuhanjmo zajedno – projekt kreativnih radionica sa djecom sa posebnim potrebama sa područja općine Ilijaš;
- Umjetnost spaja 2 – nastavak projekat Umjetnost spaja (radionice iz oblasti fotografije, likovne umjetnosti, rada na drvetu i slično);
- Realizacija projekta u saradnji sa UNDP – edukacije za mlađe i kreativne radionice za djecu iz MZ Mrakovo – Ilijaš.

4.6.2. Analiza potreba i problema mlađih

Ono što mlađima najviše nedostaje u njihovom mjestu stanovanja da bi njihovo slobodno vrijeme bilo kvalitetno ispunjeno jesu mjesta za okupljanje i organiziranje aktivnosti za mlađe kako bi se poticali kreativnost i aktivizam kod mlađih.

Međutim, najprioritetniji problemi u ovoj oblasti za rješavati su sljedeći:

- nezainteresovanost mlađih za uključivanje u procese donošenja odluka pogotovo na lokalnom nivou,
- isključenost mlađih iz procesa donošenja odluka,
- nedostatak otvorenijeg pristupa sistema prilikom predlaganja rješenja za određeni problem mlađih,
- neupućenost mlađih u procese odlučivanja i neinformisanost o organima koji donose odluke za mlađe, neuključenost mlađih u omladinske organizacije.
- nepristupačne cijene prevoza za mlađe,
- nedostatak pristupačnih mogućnosti za mlađe da putuju van svog grada,
- nedostatak prostora za mlađe,
- nedovoljan boravak mlađih u prirodi, prekomjeran boravak mlađih u kafićima,
- povećan broj mlađih koji posjećuju kladionice,
- neprepoznavanje volontiranja,
- nedostatak adekvatne sistemske podrške civilnom sektoru mlađih i za mlađe,
- slaba povezanost i umreženost civilnog sektora mlađih i za mlađe, međusobno i sa javnim sektorom.

4.6.3. Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provođenje i nadležnost

Na osnovu analiziranog trenutnog stanja u oblasti aktivizma, učešća, volontiranja, mobilnosti, slobodnog vremena, potrebama i problemima mlađih u ovoj oblasti ustanovljenim provedenim istraživanjem, navedeni su najprioritetniji problemi za rješavanje i predloženi su sljedeći strateški ciljevi, mjere, period provođenja, nadležnost i željeni rezultati:

Problem 1: Mladi nisu dovoljno upoznati o zakonskim regulativama koje se odnose na mlađe.

Cilj 1: Mladi aktivno koriste procedure i zakonsku regulativu za mlađe.

Željeni rezultati: Unaprijeđen omladinski aktivizam i Vijeće mlađih Kantona Sarajevo aktivno radi sa mladima na terenu.

Problem 2: Nedovoljna uključenost mlađih u procesima donošenja odluka i neinformisanost mlađih na koji način mogu biti učesnici ovih procesa.

Cilj 2: Mladi učestvuju u procesima donošenja odluka kada je riječ o mladima.

Željeni rezultati: Povećan broj mlađih uključenih u omladinska udruženja i u udruženja koja se bave pitanjima mlađih, povećan broj mlađih volontera, povećan nivo političke pismenosti mlađih u Kantonu Sarajevo.

Problem 3: Nije razvijena praksa niti informisanost o mogućnostima mobilnosti mlađih.

Cilj 3: Mladi Kantona Sarajevo koriste mogućnosti mobilnosti unutar kantona i države ali i međunarodne saradnje.

Željeni rezultati: Povećana mobilnost mlađih unutar Kantona Sarajevo i BiH.

Problem 4: Mladi ne prepoznaju svoju ulogu u razvoju turizma u Kantonu Sarajevo.

Cilj 4: Mladi Kantona Sarajevo porepoznavaju svoju ulogu u razvoju turizma kantona.

Željeni rezultati: Uspostavljen je sistem ukjučivanja mlađih u razvoj turizma, prema europskim i svjetskim standardima, i unapređenja turističke ponude Kantona Sarajevo.

Problem 5: Mladi nisu dovoljno uključeni u projekte zaštite okoliša.

Cilj 5: Jačanje ekološke svijesti i unaprijeđenje obrazovanja o okolišu mlađih u Kantonu Sarajevo

Željeni rezultati: Povećan broj mlađih koji učestvuju u različitim projektima udruženja iz oblasti zaštite okoliša.

4.6.4. TABELARNI PRIKAZ: Aktivizam mladih

Strateški ciljevi, rezultati, mjere, period provođenja, nadležna institucija za provođenje mera te partneri u provedbi i realizaciji aktivnosti navedeni su u tabeli u nastavku:

Tabela 6.:

Strateški ciljevi	Željeni rezultati	Mjere	Period provođenja	Nadležna institucija	Partneri u provedbi
1. Mladi aktivno koriste procedure i zakonsku regulativu za mlade.	1.1. Unaprijeđen omladinski aktivizam.	1.1.1. Uspostavljanje kontinuirane saradnje sa Vijećem mladih Kantona Sarajevo i lokalnim vijećima mladih i sa	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	Vijeće mladih Kantona Sarajevo
		1.1.2. Promocija Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	Vijeće mladih Kantona Sarajevo
		1.1.3. Uspostava saradnje sa omladinskim udruženjima u općinama koje nemaju vijeća mladih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	Vijeće mladih Kantona Sarajevo
	1.2. Vijeće mladih Kantona Sarajevo aktivno radi sa mladima na terenu.	1.2.1. Uspostavljanje baze podataka omladinskih organizacija u Kantonu Sarajevo.	2018-2019	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	
		1.2.2. Uspostavljanje mehanizama redovne saradnje kantonalne vlasti, vijeća mladih, organizacija mladih i lokalnih vlasti.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

2.Mladi učestvuju u procesima donošenja odluka kada je riječ o mladima.	2.1. Povećan broj mladih uključenih u omladinska udruženja i u udruženja koja se bave pitanjima mladih.	2.1.1.Promocija rada i značaja omladinskih udruženja i sticanja neformalnog obrazovanja.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	Vijeće mladih Kantona Sarajevo
		2.1.2. Uvođenje predstavnika Vijeća mladih Kantona Sarajevo u tijela koja donose odluke o pitanjima mladih.	2018-2019	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	Komisija za mlade
	2.2. Povećan broj mladih volontera.	2.2.1.Promocija mogućnosti volontiranja i sticanja radnog iskustva.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	Vijeće mladih Kantona Sarajevo
		2.2.2. Saradnja sa organizacijama i institucijama u vidu partnerskih odnosa i mogućnosti volontiranja mladih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	
	2.3.Povećan nivo političke pismenosti mladih u Kantonu Sarajevo.	2.3.1.Infromisanje mladih o funkcionisanju političkih procesa na svim nivoima u Bosni i Hercegovini.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	Vijeće mladih Kantona Sarajevo -NVO
3. Mladi Kantona Sarajevo koriste mogućnosti mobilnosti unutar kantona i države ali i međunarodne saradnje.	3.1. Povećana mobilnost mladih unutar Kantona Sarajevo i BiH.	3.1.1. Podrška i promocija programa mobilnosti mladih.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	-Vijeće mladih Kantona Sarajevo -Studentski parlament Univerziteta u Sarajevu -Asocijacija srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

		3.1.2. Poticanje partnerskih odnosa mladih unutar Bosne i Hercegovine.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	-Vijeće mladih Kantona Sarajevo -Studentski parlament Univerziteta u Sarajevu -Asocijacija srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini
		3.1.3. Sufinansiranje učeničkih i studentskih razmjena i putovanja.	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo	-Vijeće mladih Kantona Sarajevo -Studentski parlament Univerziteta u Sarajevu -Asocijacija srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini
4. Mladi Kantona Sarajevo porepoznaju svoju ulogu u razvoju turizma kantona.	4.1. Uspostavljen je sistem ukjučivanja mladih u razvoj turizma, prema europskim i svjetskim standardima, i unapređenja turističke ponude Kantona Sarajevo.	4.1.1. Uvođenje redovne saradnje obrazovnih i turističkih institucija u cilju promocije turističkih potencijala Kantona.	2018-2020	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	-Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo Kantona Sarajevo -Turistička zajednica Kantona Sarajevo
		4.1.2. Promocija učešća mladih u razvoju turističke ponude Kantona.	2018-2019	Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo	-Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo -Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo

5. Jačanje ekološke svijesti i unaprijeđenje obrazovanja o okolišu mladih u Kantonu Sarajevo	5.1. Povećan broj mladih koji učestvuju u različitim projektima udruženja iz oblasti zaštite okoliša	5.1.1. Finansiranje/sufinansiranje projekata neprofitnih organizacija i udruženja iz oblasti zaštite okoliša sredstvima Budžeta Kantona Sarajevo za tekuću godinu putem dnevnog lista velikog tiraža i web stranice Ministarstva	Na godišnjem nivou, tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša	
---	--	--	---	--	--

38

³⁸ Ministarstvo finansija će u skladu sa Pravilnikom o proceduri za izradu izjave o fiskalnoj procjeni zakona, drugih propisa i akata planiranja na budžet („Službene novine Federacije BiH“, broj 34/16) dati svoje mišljenje na akcione planove koji će sadržavati potrebni iznos sredstava za određene godine ali će konačno odobrena sredstva biti definisana u usvojenom budžetu date godine u skladu sa fiskalnim kapacitetom Kantona Sarajevo i prioritetima Vlade Kantona Sarajevo.

4.7. SIGURNOST MLADIH

Vizija: Mladi Kantona Sarajevo nisu žrtve ili učesnici u različitim oblicima nasilja, aktivno i adekvatno sudjeluju u saobraćaju jer policijske i druge službe rade preventivne programe svih obilika nasilja i promoviraju sigurnost u saobraćaju.

4.7.1. Analiza stanja

Interes je društva da se mladi - kao najaktivniji i najplodonosniji segment društva - djeluju i razvijaju se; a sigurnost ove populacije najviše i najizraženije je narušena i ugrožena kroz pojave - narkomanije, brze vožnje pod dejstvom alkohola, izazivanje i sudjelovanje u narušavanjima javnog reda i mira - kao konačnici mnogo dubljih i prikrivenih uzroka (korijena) spomenutih problema. Sudjelovanje mladih u slučajevima koji se ubrajaju u ove pojave je najizraženije i ostavlja trajni pečat na cijeli život mladih, i kao bioloških osoba, i kao statusno osoba aktivnih u ekonomiji, na reproduktivnost, na status mladih osoba i kao roditelja, i kao pojedinca u društvu sa svim socijalnim statusima koje nosi sa sobom.

Potreba svakog društva je - da zadrži mladu populaciju sa višestruko izraženim interesima, ali i u takmičenju sa svjetskim procesima, koji zahvaćaju i bosanskohercegovačko društvo i državu - potrebno je uskladiti korak i u skladu s tim otvoriti prostor i šanse za djelovanje i ostanak mladih, te tako opstanak bosanskohercegovačkog društva.

Zbog toga svi segmenti bosanskohercegovačkog društva i države trebaju biti uključeni u aktivnosti koje će dovesti do očuvanja populacije - zaštite od štetnih pojava kojim mogu biti ili su već zahvaćeni - zloupotreba opojnih droga, brza vožnja i sudjelovanja u narušavaju javnog reda i mira, te rad sa populacijom kako bi se ista uklopila u svjetske trendove i bila konkurentna u svjetskim procesima, ali i doprinosila opstanku, očuvanju, razvoju i unaprijeđenju bosanskohercegovačkog društva i države.

Na nivou Bosne i Hercegovine za pitanja sigurnosti nadležno je Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine čijem sastavu su Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, Granična policija Bosne i Hercegovine, Državna agencija za istrage i zaštitu, Agencija za forenzička ispitanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje Agencija za policijsku podršku i Služba za poslove sa strancima.

Kanton Sarajevo djeluje u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima Kantona Sarajevo, kojim su utvrđeni unutrašnji poslovi iz nadležnosti Kantona Sarajevo, a koje vrši Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo. Pravni osnov za rad Ministarstva zasnovan je na Ustavu Bosne i Hercegovine, Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, Ustavu kantona te zakonima i drugim propisima Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i kantona.

Ministarstvo koje je zaduženo za pitanje sigurnosti u Kantonu Sarajevo je Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP).

Istraživanje potreba i problema mladih u Kantonu Sarajevo pokazalo je da su mladi relativno zadovoljni postojećim stanjem, iako u prosjeku 28% mladih nije nimalo zadovoljno sigurnosnom situacijom. Najveći je procenat mladih koji su donekle zadovoljni stanjem sigurnosti u mjestu u kojem žive i to 66% u gradskim sredinama i 53% u vangradskim sredinama.

- ***Nasilje***

Mladi su se prilikom istraživanja o potrebama i problemima izjašnjavali o prisutnosti različitih oblika nasilja poput: nasilje u porodici, međuvršnjačko nasilje, nasilje na internetu, seksualno nasilje, nasilje na radnom mjestu, nasilje od partnera, razbojništvo i dr.

Mladi su u znatno većoj mjeri navodili kako poznaju nekog ko je bio žrtva nasilja, nego što su navodili kako su oni lično bili žrtva nekog oblika nasilja. Ove razlike su posebno primjetne kod onih vrsta nasilja o kojima je općenito neugodnije govoriti, poput nasilja u porodici, nasilja na radnom mjestu ili seksualnog nasilja.

Tako je za nasilje u porodici u prosjeku 5% mladih izjavilo kako je lično bilo žrtva ovog oblika nasilja, dok je čak 29% mladih navelo kako poznaje nekog ko je bio žrtva nasilja u porodici.

Takođe, čak 31% mladih iz gradskih sredina bilo je žrtva međuvršnjačkog nasilja, a 47% ih poznaje nekoga ko je bio žrtva ovog oblika nasilja.

Nasilje na internetu predstavlja oblik nasilja koji je sve više prisutan među mladima. U prosjeku oko 8% mladih Kantona Sarajevo navodi kako je bilo žrtva nasilja na internetu dok je u značajno većoj mjeri onih koji poznaju nekog ko je bio žrtva nasilja na internetu.

Više od 22% mladih navelo je kako je bila žrtva razbojništva, a u prosjeku 38% mladih poznaje nekog ko je bio žrtva ovog oblika nasilja.

Oko 3% mladih navodi kako je lično bila žrtva nasilja na radnom mjestu, dok 15% mladih navodi kako poznaje nekog ko je bio žrtva ovog oblika nasilja.

Kada se govori o nasilju od partnera, mladi izjavljuju kako oni lično uglavnom nisu žrtve ovog oblika nasilja jer u prosjeku oko 2% mladih navodi da jeste žrtva nasilja od partnera, međutim oko 20% mladih iz gradskih sredina i 8% mladih iz vangradskih sredina navodi kako poznaje nekog ko je žrtva nasilja od partnera.

Veoma bitan podatak jesu rezultati istraživanja kada je riječ o psihičkom nasilju. Oko 36% mladih Kantona Sarajevo vjerovatno ne bi prepoznalo psihičko nasilje ili nije sigurno da bi prepoznalo ovaj oblik nasilja.

Takođe, kada bi vidjeli da se nad nekim vrši nasilje, mladi bi uglavnom reagirali tako što bi slučaj prijavili nadležnim službama. Muškarci bi u gotovo jednakom omjeru slučaj prijavili nadležnim službama ili bi lično reagirali (44:40%), dok bi djevojke u procentu 67% slučaj prijavile, a 20% bi se i lično angažovale pokušavajući spriječiti nasilje. Oko 3,5% djevojaka ne bi uradilo ništa jer se plaši, za razliku od 1,5% muškaraca istog stava. Približno 4% muškaraca i 1% djevojaka ne bi uradilo ništa jer misli da ih se to ne tiče.

- ***Sigurnost u saobraćaju***

U toku 2016. godine, stanje sigurnosti saobraćaja karakteriše smanjenje ukupnog broja saobraćajnih nezgoda i nezgoda sa materijalnom štetom, dok je neznatno povećan broj nezgoda sa nastrandalim licima. Takođe, povećan je broj poginulih i povrijeđenih lica.

- ***Javni red i mir***

Policijski službenici su u toku 2016. godine, zbog raznih oblika narušavanja javnog reda i mira uručili/podnijeli ukupno 6.306 prekršajnih naloga i zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka (naloge – 5.143, zahtjeva – 1.163), što u odnosu na 2015. godinu predstavlja smanjenje za 54 ili 0,84%.

Prekršajne sankcije preduzete su protiv 6.611 lica (159 ili 2,3% manje).

S obzirom na starosnu strukturu lica protiv kojih su u protekloj godini preduzete prekršajne sankcije (ukupno 6.611), najveći broj je onih starosne dobi preko 36 godina (3.601), zatim starosti između 26 i 35 godina (1.702) i između 19 i 25 godina (1.258), dok je maloljetnih učinilaca prekršaja bilo 50 i oni su javni red i mir narušavali uglavnom tučama.

Iz izvoda izvještaja MUP-a KS za 2016.godinu možemo vidjeti da se u kategoriji mlađih od 19-35 godina nalazi 2960 osoba, što je gotovo 45 % od ukupnog broja počinitelja prekršaja i poduzetih prekršajnih sankcija.

- ***Krivična djela počinjena od strane maloljetnih lica***

U toku 2016. godine prijavljena su 74 maloljetnika zbog postojanja osnova sumnje da su izvršili 145 krivična djela. U poređenju sa 2015. godinom, broj krivičnih djela za čije izvršenje su prijavljena maloljetna lica povećan je za 13 ili 9,8%, a broj prijavljenih maloljetnih učinilaca ovih djela povećan je za dva ili 2,7%.

4.7.2. Aktivnosti kantonalnih institucija usmjerene na sigurnost mlađih

Mjere i aktivnosti koje MUP Kantona Sarajevo radi za mlade ljude: kroz rad policije u zajednici, generalno kroz rad na uspostavljanju povjerenja sa svima - uključujući i mlađe, prevenciji društveno štetnih ponašanja, ostvarivanja partnerstva sa institucijama (školama, ustanovama i dr.), udruženjima građana, nevladinim organizacijama, lokalnim zajednicama i dr.

Po pitanju borbe protiv narkomanije policijski službenici Uprave policije ovog Ministarstva, dugi niz godina sudjeluju u provođenju preventivnih aktivnosti kada je u pitanju prevencija ovisnosti, naročito prevencija ovisnosti o drogama. Nosilac ovih aktivnosti je Odjeljenje za borbu protiv zloupotreba opojnih droga u saradnji sa Odjeljenjem za edukaciju i Odjeljenjem za razvoj načela i zaštitu tajnih podataka Jedinice za profesionalne standarde.

Preventivne aktivnosti se preduzimaju u okviru generalne i selektivne prevencije i provode se uglavnom u osnovnim i srednjim školama. Tim aktivnostima su obuhvaćeni učenici završnih razreda osnovnih škola, kao i svi učenici srednjih škola. U pojedinim slučajevima preventivnim intervencijama su bili obuhvaćeni roditelji i nastavno osoblje. Preventivne intervencije kada je u pitanju prevencija ovisnosti o drogama se, proteklih godina, preduzimaju uglavnom sporadično, na inicijativu škola, što nije zadovoljavajuće.

KJU „Porodično savjetovalište“ provodi programsku aktivnost čiji je cilj prevencija vršnjačkog nasilja i jačanje građanske hrabrosti. Cilj je prevenirati vršnjačko nasilje u školskom okruženju i razvijati praktične modele protiv nasilja među vršnjacima. Uzimajući u obzir činjenicu da vršnjaci u velikoj mjeri utiču na to koje će ponašanje, vrijednosti ili stavove usvojiti određena osoba, ova programska aktivnost obuhvata i vršnjačku edukaciju koja se

bazira na pretpostavci da će mladi ljudi radije prihvatići informacije i savjet od svojih vršnjaka nego od roditelja, nastavnika ili drugih stručnjaka. Dakle, nakon što učenici prođu edukaciju o prepoznavanju i pravilnim reakcijama u slučajevima nasilja, najaktivniji učenici bivaju izabrani za vršnjačke edukatore koji provode akciju osvještavanja i educiranja vršnjaka o ovoj temi kroz prezentacije i radionice.

Vlada Kantona Sarajevo je na prijedlog Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice je usvojila novi Akcioni plan za prevenciju maloljetničkog prestupništva i rad s maloljetnicima u kontaktu s pravosudnim sistemom u Kantonu Sarajevo 2017-2019. godine.

Pri izradi ovog Akcionog plana, koji je rađen uz stručnu i tehničku pomoć Centra za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu – CPRC, vodilo se računa o iskustvu, pokazateljima i efikasnosti implementacije prethodnog Plana (2014-2016.) i on se bazira na konkretnim izvodivim aktivnostima, definisanim odgovornostima, realnim vremenskim rokovima i očekivanim rezultatima i ciljevima kroz uključivanja svih relevantnih institucija i aktera u Kantonu Sarajevo.

Akcioni plan sadrži prijedloge aktivnosti koje će u toku 2017-2019. godine provoditi nosioci aktivnosti, a koji svakodnevno kroz svoj rad ostvaruju kontakte s maloljetnim prestupnicima, žrtvama, svjedocima i/ili drugim maloljetnim licima. Plan se u toku implementacije može dopunjavati i korigovati u skladu sa realnim stanjem i potrebama na terenu. Određeni su ciljevi za nosioce aktivnosti koji su odgovorni za njihovu realizaciju.

Multisektorska i multidisciplinarna uključenost u rješavanje problema maloljetničkog prestupništva podrazumijeva angažovanje široke lepeze profesionalaca iz različitih sektora i obrazovnih profila, te iskustva u radu. Tu se prvenstveno misli na profesionalce koji tretiraju odgoj i obrazovanje, porodičnu funkcionalnost, zdravstvo, policiju, pravosuđe i socijalnu politiku.

Aktivnosti iz Akcionog plana 2017-2019. godine se u većoj mjeri baziraju na preventivnim aktivnostima u borbi protiv društveno neprihvatljivog ponašanja maloljetnika, ali se ne umanjuje značaj primjene efikasnih represivnih mjera, a osobito primjene alternativnih mjera.

4.7.3. Analiza problema i potreba

Problem zloupotrebe opojnih droga, kao i sam problem ovisnosti je kompleksan i prisutan u Kantonu Sarajevo. Policijski službenici organizacijskih jedinica Uprave policije MUP-a Kantona Sarajevo poduzimaju mjere i radnje iz svoje nadležnosti na spriječavanju i otkrivanju počinitelja krivičnih djela iz oblasti zloupotrebe opojnih droga, te poduzimaju mjere i radnje iz svoje nadležnosti na preveniranju ovisnosti o drogama i ovisnosti uopće (ovisnost o duhanu, alkoholu, internetu/video-igricalama, klađenju). Prisutan je trend rasta ove pojave, što zahtjeva kontinuiran multidisciplinarni pristup ovoj problematici. Preventivne intervencije koje se poduzimaju u okviru generalne i selektivne prevencije ovisnosti o drogama, duhanu, alkoholu, klađenju i internetu (video-igrice) su sporadične i ne poduzimaju se kontinuirano u svim osnovnim i srednjim školama. Uglavnom se poduzimaju na inicijativu škola. Preventivnim intervencijama, da bi one dale željene rezultate, trebaju biti obuhvaćeni i roditelji učenika, kao i nastavno osoblje, a taj proces mora biti kontinuiran. Nedostatak budžetskih sredstava ne smije biti smetnja za poduzimanje preventivnih intervencija, jer se skoro sve preventivne aktivnosti u školama mogu odvijati u sklopu radnog vremena.

Preventivne aktivnosti, da bi polučile željene rezultate, moraju biti kontinuirane, odnosno stalne. Ovim aktivnostima moraju biti obuhvaćeni učenici, škola i roditelji. Odsustvo bilo kojeg od ova tri stuba prevencije bitno smanjuje željeni učinak preventivnih intervencija.

Problem kretanja stanovništva, rast standarda i povećano korištenje prevoznih sredstava, dovode do sve većeg broja stanovništva koje koristi prevozna sredstva kojima upravljaju njihovi vlasnici - pojedinci. Spoj mladosti, neiskustva, ubrzana dinamika života, želja za zabavom i provodom, te s tim povezano povećana nepažnja i promjenjivi uvjeti na cestama, sve češće dovode do dešavanja saobraćajnih nezgoda u kojima strada mlada populacija - što za posljedice ima materijalnu štetu, ali i gubitak života, zdravlja, radne sposobnosti, te s tim povezano potrebu za brigom i posebnom njegovom onih koji su teže nastradali. Svi ovi parametri se mogu dovesti u vezu s ekonomskim razvojem i socijalnim statusima mlađih i onih koji su na njih naslonjeni kroz život (obitelj, država, društvo, lokalna zajednica). Sigurnost mlađih u saobraćaju je u fokusu svakog društva i države.

Današnjica naše civilizacije je povezana sa sportskim dešavanjima, sa raznim oblicima druženja kroz kulturne i umjetničke događaje, u koje se uključuju osobe svih dobnih kategorija, ali najbrojniji su mlađi - kroz školovanje, ekskurzije, manifestacije na kojima se uživa ili se izražava određena vrsta podrške ili protesta. Ovakve manifestacije imaju i svoje posjetitelje, koji se često udružuju u grupe navijača ili fanova, imaju svoju organizaciju (neformalnu ili formalnu) i predstavljaju masu u kojoj se pojedinac "utapa" i djeluje. Najčešće su ovakvi skupovi obilježeni ispoljavanjem određene vrste raspoloženja, a često svjedočimo raznim nepoželjnim oblicima ispoljavanja raspoloženja, koje može prerasti i u razne oblike nasilja prema drugim. Ovo je sigurnosni izazov koji zahvaća današnju populaciju mlađih i svakako zaslužuje da mu se posveti posebna pažnja.

Informatička tehnologija i internetska komunikacijska mreža, prerasta u komunikacijsku kulturu koja daje pečat današnjem vremenu i ljudskoj civilizaciji, donoseći sa sobom mnoštvo dobrih i loših stvari i u svemu oblikuje ponašanje i sposobnosti stanovništva svih dobnih kategorija, a posebice mlađih - u ekonomskoj, obrazovnoj, društvenoj, kulturnoj, znanstvenoj, sportskoj, sigurnosnoj, javnoj i privatnoj, i gotovo u svim ostalim sferama života. Izazov je ogroman, i reakcija društva i države mora i treba biti odgovarajuća i sa velikim razinom odgovornosti.

4.7.4. Strateški ciljevi, rezultati, mjere, provodenje i nadležnost

Na osnovu analiziranog trenutnog stanja u oblasti sigurnosti mlađih, potrebama i problemima mlađih u ovoj oblasti ustanovljenim provedenim istraživanjem, navedeni su najprioritetniji problemi za rješavanje i predloženi su sljedeći strateški ciljevi, mjere, period provođenja, nadležnost i željeni rezultati:

Problem 1: Mlađi ne prepoznaju neprihvatljive oblike ponašanja i sve veća je prisutnost istih kod mlađih.

Cilj 1: Mlađi prepoznaju neprihvatljive oblike ponašanja.

Željeni rezultati: Mlađi su upoznati i svjesni o posljedicama informacijama o činjenu krivičnih djela, mlađi upoznati sa negativnim posljedicama digitalnog doba – interneta za mlađe, mlađi upoznati sa posljedicama vršnjačkog nasilja i nasilja u porodici, mlađi češće prijavljuju krivična djela i nasilje u njihovom okruženju, smanjen broj slučajeva međuvršnjačkog nasilja.

Problem 2: Mladi ne poštuju saobraćajne propise i neodgovorno se ponašaju kao učesnici u saobraćaju.

Cilj 2: Mladi poštaju saobraćajne propise i odgovorno se ponašaju u saobraćaju.

Željeni rezultati: Podignuta svijest mlađih u vezi opasnostima prilikom upravljanja motornim vozilom pod dejstvom alkohola, opojnih droga, bez položenog vozačkog ispita i poštivanja obaveza vozača prema pješacima.

4.7.5. TABELARNI PRIKAZ: Sigurnost mladih

Strateški ciljevi, rezultati, mjere, period provođenja, nadležna institucija za provođenje mjera te partneri u provedbi i realizaciji aktivnosti navedeni su u tabeli 7. u nastavku:

Tabela 7.

Strateški ciljevi	Željeni rezultati	Mjere	Period provođenja	Nadležna institucija	Partneri u provedbi
1. Mladi prepoznaju neprihvatljive oblike ponašanja.	1.1. Mladi su upoznati sa informacijama o posljedicama činjenja krivičnih djela.	1.1.1. Provođenje preventivnih kampanja o činjenju krivičnih djela mladih.	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	
		1.1.2. Uvođenje informativnih programa o štetnosti činjenja krivičnih djela mladih.	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo
		1.1.3. Kreiranje i realizacija programa za razvijanje nenasilnog ponašanja kod mladih.	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	
		1.1.4. Izrada Plana aktivnosti za svaku općinu po pitanju prestupništva mladih.	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	Općine u Kantonu Sarajevo.

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

	1.2. Mladi upoznati sa posljedicama internet nasilja	1.2.1. Provođenje programa edukacija mladih u srednjim školama o postupanju protiv internet nasilja. 1.2.3. Provođenje kampanje za prevenciju Internet nasilja	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo
		1.2.3.Saradnja sa odgojno-obrazovnim ustanovama o edukaciji mladih o internet nasilju.	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo
	1.3.Mladi upoznati sa posljedicama vršnjačkog nasilja i nasilja u porodici.	1.3.1.Provođenje kampanja protiv vršnjačkog nasilja i nasilja u porodici.	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo
	1.4. Mladi češće prijavljaju krivična djela i nasilje u njihovom okruženju.	1.4.1. Promocija u odgojno-obrazovnim ustanovama o mogućnostima prijave svih oblika krivičnih djela i nasilja.	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo
	1.5. Smanjen broj slučajeva međuvršnjačkog nasilja.	1.5.1.Javno ukazivanje na probleme međuvršnjačkog nasilja.	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo

Strategija prema mladima Kantona Sarajevo - NACRT

		1.5.2. Provodenje edukacija mladih u odgojno-obrazovnim ustanovama o načinima sprječavanja međuvršnjačkog nasilja.	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo
2. Mladi poštju saobraćajne propise i odgovorno se ponašaju u saobraćaju.	2.1. Smanjen broj saobraćajnih nezgoda koje su izazvali mladi.	2.1.1. Kreiranje i provedba programa i obuka mladih o važnosti pridržavanja saobraćajnih propisa.	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022	Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo	
	2.2. Smanjeno je konzumiranje alkohola i droga mladih učesnika u saobraćaju	2.2.1. Informiranje mladih vozača o posljedicama konzumiranja alkohola i droga	Na godišnjem nivou, kontinuirano tokom perioda 2018-2022		³⁹

³⁹ Ministarstvo finansija će u skladu sa Pravilnikom o proceduri za izradu izjave o fiskalnoj procjeni zakona, drugih propisa i akata planiranja na budžet („Službene novine Federacije BiH“, broj 34/16) dati svoje mišljenje na akcione planove koji će sadržavati potrebnii znos sredstava za određene godine ali će konačno odobrena sredstva biti definisana u usvojenom budžetu date godine u skladu sa fiskalnim kapacitetom Kantona Sarajevo i prioritetima Vlade Kantona Sarajevo.

5. PROVOĐENJE STRATEGIJE

5.1. Nadležnosti, odgovornosti i obaveze

- **Odgovornosti i obaveze resornih ministarstava Vlade Kantona Sarajevo i finansiranje Strategije prema mladima**

U procesu izrade Strategije prema mladima Kantona Sarajevo učestvovali su predstavnici svih resornih ministarstava Vlade Kantona Sarajevo, u skladu sa definisanim oblastima djelovanja prema mladima. Strategija predstavlja strateški dokument i okvir djelovanja Vlade Kantona Sarajeva i resornih ministarstava u pravcu poboljšanja statusa mladih u Kantonu Sarajevo.

S obzirom da su definisani opšti strateški ciljevi, kao i željeni rezultati, definisane su i mjere i aktivnosti koje svaki resor pojedinačno treba sprovesti kako bi se postigli postavljeni ciljevi. Samim tim, nakon usvajanja Strategije prema mladima Kantona Sarajevo od strane Skupštine Kantona Sarajevo, obaveza svakog resornog ministarstva je da, u skladu sa ovim strateškim dokumentom, izradi akcioni plan te detaljnije razradi aktivnosti i mjere resora u skladu sa prethodno navedenim.

U toku izrade Strategije prema mladima Kantona Sarajevo nije bilo moguće naznačiti finansijske sredstva koja će biti potrebna za implementaciju Strategije s obzirom će se tek nakon usvajanja ovog strateškog dokumenta pristupiti izradio akcionalih planova svakog od resora kao nosioca definisanih aktivnosti. S tim u vezi, akcioni planovi će se bazirati na konkretnim izvodivim aktivnostima, definisanim odgovornostima, realnim vremenskim rokovima i očekivanim rezultatima i ciljevima kroz uključivanja svih relevantnih institucija te će se u tom smislu definisati iznosi finansijskih sredstava potrebnih kako bi resorna ministarstva implementirala i realizirala aktivnosti koje su definisane akcionim planovima.

Akcioni planovi kao akti akti planiranja u skladu sa Zakonom o budžetima u FBiH⁴⁰ i Pravilnikom o proceduri za izradu izjave o fiskalnoj procjeni zakona, drugih propisa i akata planiranja na budžet⁴¹ biti dostavljeni Ministarstvu finansija na mišljenje.

- **Odgovornosti i obaveze općinskih, gradskih i kantonalnih organa vlasti**

Član 8. Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine navodi da odgovorni organi vlasti trebaju mladim osobama putem utvrđenih mjera dati na raspolaganje različite mogućnosti u cilju unapređivanja njihovog razvoja. Pod odgovornim organima vlasti Zakon podrazumijeva općinski, gradski i kantonalni nivo vlasti u Federaciji Bosne i Hercegovine. Zakon, znači, obavezuje ove nivoe vlasti da odgovorno preduzimaju utvrđene mјere kako bi unaprijedili razvoj mladih ljudi. Pod utvrđenim mjerama podrazumijevaju se mјere predviđene usvojenim dokumentima kao što su strategija prema mladima i program djelovanja za mlade koji je donijela svaka institucija za sebe na temelju strategije prema mladima.⁴²

U skladu s članom 14. Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, **općinski, gradski i kantonalni organi vlasti** dužni su samostalno osigurati minimum mјera na planu rada s mladima i omladinskim aktivnostima, kao i mehanizme i kapacitete koji, između ostalog, uključuju uspostavljanje stručnog radnog tijela za izradu, ažuriranje i praćenje provođenja

⁴⁰ „Službene novine Federacije BiH“, br. 102/13, 09/14-Ispravka, 13/14, 08/15, 91/15, 102/15 i 104/16,

⁴¹ „Službene novine Federacije BiH“, broj 34/16,

⁴² Jasmin Bešić et al., *Vodič kroz zakon o mladima FBiH*, Institut za razvoj mladih KULT, Sarajevo, str. 57.

lokalnih i kantonalnih strategija prema mladima u čijem će radu učestvovati predstavnici/e vijeća mladih ili omladinskih udruženja.

Općinske, gradske i kantonalne vlasti zakonski su obavezne koordinirati aktivnosti u vezi s radom s mladima i omladinskim aktivnostima. Pod koordinacijom aktivnosti podrazumijeva se koordiniranje aktivnosti iz federalne, kantonalne ili općinske / gradske strategije prema mladima, odnosno programa djelovanja za mlade, povezivanje sličnih projekata i aktivnosti, praćenje uspješnosti u provođenju i postizanju rezultata, vođenje evidencije omladinskih aktivnosti i dr.

- **Nevladin sektor**

U članu 8. Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine navodi se da rad s mladima nude **omladinska udruženja, ostala udruženja, neformalne grupe i drugi nosioci rada s mladima iz nevladinog sektora, kao i nosioci rada s mladima iz vladinog sektora**. Odgovornost za rad s mladima snose, znači, i vladin i nevladin sektor. Iz nevladinog sektora su to omladinska udruženja, druga udruženja, neformalne grupe i drugi nosioci rada s mladima, a to su: domaća i strana fizička i pravna lica koja se bave pitanjima mladih ili su subjekti od značaja za promociju i zaštitu uloge i pozicije mladih, a imaju prava i obaveze u skladu s ovim zakonom.⁴³

5.2. Ključni indikatori na nivou oblasti

Indikatori Strategije prema mladima Kantona Sarajevo jesu pokazatelji koji trebaju objektivno, naučno i pravovremeno pokazati jesu li mjere predviđene Strategijom zaista doprinijele poboljšanju položaja mladih na području Kantona.

Indikatori uspjeha moraju biti mjerljivi i temeljiti se na podacima koji već postoje, tj. informacijama koje su prikupljene prije izrade dokumenta. To mogu biti ili analiza rezultata istraživanja potreba i problema mladih sa područja Kantona Sarajevo ili drugi relevantni izvodi nadležnih institucija.

Prije isteka perioda za koji je pisana Strategija neminovno je provesti novo istraživanje o položaju mladih u Kantonu i utvrditi u kojoj oblasti i u kojoj mjeri je došlo do poboljšanja (ili, u nesretnom slučaju, do pogoršanja) stanja. Potrebno je posebno ispitati u kojoj mjeri su zaista mjeri iz Strategije i aktivnosti iz svih programa djelovanja doprinijele do promjene stanja. Ovo će umnogome pomoći za evaluaciju učinkovitosti Strategije – kako sumativnu evaluaciju da bi se utvrdili učinci, posljedice i odgovornosti ishoda, tako i perspektivnu evaluaciju koja će biti dobra priprema za izradu nove strategije za naredni period.

1. Oblast: Obrazovanje i nauka mladih

<i>Indikator</i>	<i>Početno stanje</i>	<i>Ciljno stanje</i>	<i>Razlika</i>
1. Smanjen je broj mladih koji prerano napuštaju obrazovanje.	11 %	6 %	- 5 %
2. Povećan je broj mladih koji primaju stipendije.	14 %	35 %	+ 21 %
3. Povećano je sudjelovanje mladih u	35 %	50 %	+ 15 %

⁴³Ibid.

neformalnom obrazovanju.			
4. Povećan je broj mlađih koji vjeruju da će im obrazovanje pomoći pri zapošljavanju.	31 %	55 %	+ 24 %
5. Smanjen je broj mlađih koji nedostatak praktične nastave vide kao najveći problem obrazovnog sustava.	40 %	25 %	- 15 %

2. Oblast: Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mlađih

Indikator	Početno stanje	Ciljno stanje	Razlika
1. Smanjen je broj nezaposlenih mlađih.	50 %	42 %	- 8%
2. Smanjen je broj mlađih koji rade bez ugovora s poslodavcem.	17 %	12 %	- 5 %
3. Povećan je broj mlađih korisnika vladinih programa zapošljavanja.	8 %	30 %	+ 22 %
4. Kod mlađih je smanjena percepcija prisutnosti korupcije pri zapošljavanju.	85 %	68 %	- 17 %
5. Povećan broj mlađih koji se obučavaju za preduzetništvo.	18%	35%	+17%

3. Oblast: Socijalna briga o mlađima

Indikator	Početno stanje	Ciljno stanje	Razlika
1. Povećano je zbrinjavanje mlađih bez roditeljske skrbi nakon sticanja punoljetstva.	0 %	20 %	+ 20 %
2. Smanjena je negativna percepcija sistema socijalne brige kod mlađih.	60 %	40 %	- 20 %
3. Povećan je broj mlađih koji svoj životni standard procjenjuju kao dobar.	48 %	60 %	+ 12 %

4. Oblast: Zdravstvena zaštita mlađih

Indikator	Početno stanje	Ciljno stanje	Razlika
1. Povećan broj mlađih koji obavljaju godišnji sistematski pregled.	10 %	30 %	+ 20 %
2. Povećana svijest o reproduktivnom zdravlju kod mlađih žena.	30 %	55 %	+ 25 %
3. Smanjen je broj mlađih koji se nikako ne bave rekreativnim aktivnostima.	32 %	20 %	- 12 %
4. Smanjen je broj mlađih koji svakodnevno konzumiraju cigarete.	41 %	15 %	- 26 %

5. Oblast: Kultura i sport mladih

<i>Indikator</i>	<i>Početno stanje</i>	<i>Ciljno stanje</i>	<i>Razlika</i>
1. Povećan je broj mlađih koji zadovoljni podrškom lokalnih vlasti kulturnim sadržajima.	8%	30 %	+ 22 %
2. Povećan je broj mlađih koji su zadovoljni podrškom lokalnih vlasti sportskim sadržajima.	41 %	65 %	+ 24 %
3. Povećan je broj mlađih koji su zadovoljni podrškom vlasti u kreiranju kulturnih i sportskih sadržaja.	9 %	30 %	+ 21 %

6. Oblast: Aktivizam mlađih – učešće, volontiranje i mobilnost

<i>Indikator</i>	<i>Početno stanje</i>	<i>Ciljno stanje</i>	<i>Razlika</i>
1. Smanjen je broj mlađih koji smatraju kako nemaju utjecaja na donošenje odluka koje ih se tiču.	69 %	45%	-24 %
3. Povećan je broj mlađih uključenih u rad omladinskih organizacija.	15 %	35 %	+ 20 %
4. Smanjen je broj mlađih koji bi zauvijek ili na duže vrijeme napustili Kanton Sarajevo.	37 %	15 %	- 22 %
7. Smanjen broj mlađih koji razumiju šta je internet nasilje.	95 %	55 %	-40 %

7. Oblast: Sigurnost mlađih

<i>Indikator</i>	<i>Početno stanje</i>	<i>Ciljno stanje</i>	<i>Razlika</i>
1. Smanjen je broj maloljetnika počinitelja kaznenih djela.	6 %	2 %	- 4 %
2. Povećan broj mlađih koji prepoznaju različite oblike međuvršnjačkog nasilja.	31%	58%	+27%

5.3. Monitoring i evaluacija

Evaluacija je proces, obično sistematičan i objektivan koliko je to moguće, kojim se određuje vrijednosti ili značaj aktivnosti, politike ili programa, planirane intervencije, intervencije u toku ili završene intervencije.⁴⁴

Evaluacija Strategije prema mlađima pomaže da se odgovori na pitanja o intervenciji kao što su sljedeća:

⁴⁴Glosar Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) / Razvojnog komiteta za pomoć (DAC) (OECD, 2000, str. 21).

- Koji su utjecaji provedenih mjera iz Strategije?
- Provode li se mjere u skladu s planom?
- Ko i kakvu korist ima od provedenih mjera?

Monitoring je stalna funkcija koja koristi sistemsko prikupljanje podataka o određenim indikatorima da bi se menadžmentu i glavnim uključenim stranama tekuće razvojne intervencije osigurali pokazatelji stepena napretka i ostvarenja ciljeva i napretka u upotrebi dodijeljenih sredstava.⁴⁵

Monitoring i evaluacija Strategije prema mladima trebaju se zasnivati na praćenju i vrednovanju rezultata. Sistem zasnovan na rezultatima pomaže kreatorima Strategije, onima koji su je usvojili i onima koji prate njene rezultate u odnosu na ciljnu grupu te drugim uključenim stranama da odgovore na osnovna pitanja o tome jesu li ostvareni predviđeni ishodi.

Monitoring zasnovan na rezultatima jeste stalni proces prikupljanja i analiziranja informacija zasnovanih na ključnim indikatorima te poređenje stvarnih rezultata s očekivanim rezultatima kako bi se odredilo koliko dobro se implementira Strategija. To je kontinuiran proces određivanja napretka ka eksplicitnim, kratkoročnim, srednjoročnim i dugoročnim rezultatima praćenjem pokazatelja kretanja ka ostvarenju specifičnih, unaprijed određenih ciljeva (ishoda) upotreboom indikatora. Monitoring zasnovan na rezultatima osigurat će povratnu informaciju o napretku (ili nepostojanju napretka) osoblju i onima koji donose odluke, koji informacije mogu koristiti na različite načine kako bi poboljšali učinak.

Monitoring uključuje određivanje napretka ka ostvarenju ishoda ili utjecaja. Ishod se ne može odrediti direktno, stoga je određen set indikatora koji, kad se pravilno izmjere, osiguravaju informacije o tome jesu li ili nisu ostvareni ishodi ili željeni učinci, tj. jesu li preuzete mjere doprinijele približavanju ispunjenja vizije Strategije.

Indikator učinka jeste „varijabla koja omogućava verifikaciju promjena u razvojnoj intervenciji ili pokazuje ishode relativne onome što je planirano“⁴⁶

Evaluacija zasnovana na rezultatima jeste procjena planiranih, tekućih ili završenih intervencija kako bi se odredili njihova relevantnost, efektivnost i efikasnost, utjecaj i održivost. Namjera je osigurati informacije koje su vjerodostojne, upotrebljive omogućavajući uključivanje naučenih lekcija u proces donošenja odluka. Evaluacija mjeru posmatra u širem pogledu, postavljajući pitanje je li napredak ka cilju ili određeni ishod uzrokovani mjerom, ili postoje neka druga objašnjenja za promjene koje je odabrao sistem monitoringa. Pitanja evaluacije mogu uključivati sljedeće:

- Jesu li ishodi vjerodostojni?
- Koliko efektivno i efikasno se ostvaruju?
- Koji neočekivani efekti su uzrokovani mjerama?
- Predstavlja li mjera strategiju za rješavanje određenog skupa potreba koja je najviše isplativa i održiva?

---

⁴⁵Isto (OECD 2002, str. 27–28).

⁴⁶Isto (OECD 2002, str. 29).

Monitoringom i evaluacijom zasnovanom na rezultatima mogu se demonstrirati poboljšanja ili pak nedostatak poboljšanja. Izvještavajući o rezultatima mjera Strategije, Vlada Kantona Sarajevo će pokazati svoj kredibilitet i povjerenje javnosti, a naročito mladih ljudi radi kojih je izrađena Strategija i radi kojih se provode mjere.

Dobar sistem monitoringa i evaluacije zasnovan na rezultatima vrlo je koristan kao motivacijski i menadžmentski alat, pomaže pri fokusiranju pažnje na ostvarivanje rezultata koji su važni Vladim Kantona Sarajevo, interesnim stranama i mladim ljudima.

Sistem monitoringa i evaluacije bitan je izvor informacija za postavljanje smjernica i poboljšanje mjera iz Strategije kako bi se maksimizirala vjerovatnoća uspjeha. On pomaže identificiranju obećavajućih mjera u ranoj fazi tako da ih je moguće implementirati i u drugim prilikama. Tako se omogućava razumna dodjela ograničenih resursa onim mjerama koje će omogućiti ostvarivanje najvećeg učinka.

Sistem monitoringa i evaluacije pružit će pravovremenu informaciju svim uključenim stranama, a prije nadležnom ministarstvu, o napretku postizanja učinka Strategije. On će pomoći u ranoj identifikaciji eventualne slabosti koja zahtijeva korektivne mjere. Podaci monitoringa također će osigurati informacije o netipičnim vrijednostima (područja koja rade naročito dobro ili naročito loše). Evaluacija će se iskoristiti da se pronađe šta objašnjava te netipične vrijednosti.

Stoga, Strategija prema mladima Kantona Sarajevo ima definisane ishode, željene rezultate te indikatore za mjerjenje učinka po oblastima na koje je Strategija podijeljena. Potrebno je na samom početku provođenja Strategije napraviti pojedinačne akcione planove svake nadležne institucije, planirati budžet za mjere po godinama strategije, te sistem monitoringa i evaluacije zasnovan na rezultatima, s tim da će se na nivou Strategije pratiti i mjeriti postignuti učinci, dok će se programi djelovanja pojedinih ministarstava i institucija baviti monitoringom i evaluacijom željenih rezultata Strategije.

Željeni rezultati Strategije zapravo su ishodi programa djelovanja, a mjere iz Strategije preformulirat će se u željene rezultate programa. Svaki program djelovanja utvrdit će svoje vlastite indikatore uspjeha na nivou željenih rezultata strategije, odnosno na nivou ishoda programa. Na taj način će se osigurati da se i Strategija i programi prate i vrednuju na osnovu rezultata.

6. DODATNI IZVORI INFORMACIJA

- „Analiza rezultata istraživanja potreba i problema mladih Kantona Sarajevo“, Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade, Halimić Šeherzada (2016);
- Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 36/10),
- Strategija razvoja Kantona Sarajevo do 2020. godine,
- Podaci iz Federalnog zavoda za statistiku – online dostupni podaci,
- Nezaposlenost mladih u Bosni i Hercegovini - Trenutna situacija, izazovi i preporuke, Friedrich Ebert Stiftung (FES), Sarajevo, Mujanović, Erol (2013),
- Rodne (ne)jednakosti na tržištu rada u BiH, Udruženje Žene ženama i Friedrich Ebert Stiftung (FES), Sarajevo, Bašić, Sanelia i Miković, Milanka (2012),
- Izvještaj o radu Ministarstva za boračka pitanja Kantona Sarajevo za period od 01.01. do 31.12.2016. godine, broj: 06-05-2030/17 od 23.01.2017. godine,
- Izvještaji MUP-a KS za 2016. godine,
- „Pretilost djece u srednjim školama Kantona Sarajevo“ (Udruženje „Sport i zdravlje“, 2017. godina).

PRILOG: Analiza rezultata istraživanja potreba i problema mladih Kantona Sarajevo (2016)

Glavni zadatak Savjeta za mlade Federacije jeste koordinacija i usaglašavanje politike prema mладима Federacije.

U radnom tijelu iz stava 1. aktivno će učestvovati nosioci izvršnih funkcija ministarstva i instituciju Federacije koje se u okviru svoje nadležnosti bave nekom od oblasti iz člana 25.

Najmanje 50% članova u Savjetu za mlade Federacije bit će predstavnici/ice Vijeća mладих Federacije.

Aktivnosti radnog tijela iz stava 1. bit će detaljno otazložene poslovnikom o radu.

5. Komisija za mlade

Član 19.

Federacija će uspostaviti Komisiju za mlade koju će potvrditi Predstavnički dom i Dom naroda Parlamenta Federacije kao svoje zajedničko i stalno radno tijelo. Komisiju će se u okviru svojih utvrđenih nadležnosti baviti pitanjima mладих a najmanje jedan član komisije bit će iz Vijeća mладих Federacije.

6. Izvještaj o mладимa

Član 20.

Vlada Federacije svake godine podnosiće Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine izvještaj o položaju mладих, nastojanjima i aktivnostima podrške mладимa. Pored utvrđivanja situacije i analize, izvještaji trebaju sudržavati i prijedloge za dalji razvoj podrške mладимa; svaki treći izvještaj treba davanati progled cijelokupne situacije u vezi sa mладim.

Vlada Federacije nalaze izradu izvještaja Savjetu za mlade Federacije. Vlada Federacije uz izvještaj prilaže svoje mišljenje sa zaključcima koje smatra prijekom potrebnim.

7. Ministarstvo nadležno za nadgledanje, saradnju i koordinaciju zadataka i nadzor

Član 21.

Federacija će osigurati da jedno ministarstvo bude odgovorno za saradnju, koordinaciju zadataka u vezi sa mладимa, a nadzor nad provođenjem ovoga zakona vršiće Savjet za mlade Federacije.

Federacija će u nazivu ministarstva odgovornog za saradnju i koordinaciju zadatka u vezi mладih dodati riječi: "i mладih".

Ministarstvo iz stava 1. bit će odgovorno za saradnju i koordinaciju zadataka sa drugim ministarstvima i nadležnim institucijama u Federaciji na istraživanju o potrebama i problemima mладих, kao i na definiranju i predlaganju Federalne strategije prema mладимa.

Ministarstvo iz stava 1. osigurat će uspostavljanje i održavanje sveobuhvatne baze podataka o mладимa u saradnji s drugim institucijama Federacije.

Ministarstvo iz stava 1. bit će nosilac aktivnosti u vezi sa informiranjem mладих, kao i jačanja uključenja mладих u procese odlučivanja, u skladu sa svojim nadležnostima.

8. Programi djelovanja za mlade na nivou Federacije Bosne i Hercegovine

Član 22.

Federacija je odgovorna za definiranje, usvajanje i provođenje programa djelovanja za mlade u Federaciji u oblastima iz člana 25., za koje ima ustavnu i zakonsku nadležnost.

Program iz stava 1. definira, utvrđuje i provodi ministarstvo koje u okviru svoje nadležnosti ima neku od oblasti navedenih u članku 25.

Ministarstvo iz stava 2. planirat će posebna sredstva pri usvajanju budžeta za izvršenje zadataka u smislu ovog zakona.

Ukoliko Federacija nade za shodno, provođenje programa iz stava 1. bit će obuhvaćeno dijelom ukupnog budžeta Federacije koji se odnosi na mlade.

Član 23.

Vlada Federacije putem nadležnih ministarstava iz člana 22. stav 2. definiraće i zasnovati federalne grantove i transfere s namjenom:

1. podrške zaposljavanja mладих i podrške mладим preduzetnicima, posebno mладимa bez radnog iskustva;
2. podrške talenitanim učenicima/ama, studentima/icama, kao i mладим autorima/icaima, naučnicima/ama, pronalažcima/cama i drugim mладим ljudima koji daju značajan doprinos u nekoj oblasti, te generalno podrške razvoju ljudskih resursa u Federaciji;
3. unapređenja pojedinih oblasti specifičnih za pitanja mладих i omladinski sektor, sa naglaskom na promotivne kampanje i informiranje mладих;
4. podrške socijalno ugroženim kategorijama mладих, resocijalizaciji delikvenata/ica, ovisnika/ica, i sl.;
5. podrške u drugim pitanjima od interesa za mlade u Federaciji.

Član 24.

Federacija će pružati podršku radu Vijeća mладих Federacije.

V. PROGRAMSKI PRISTUP DJELOVANJIMA PREMA MЛАДИМА

Član 25.

Strategija prema mладимa, u skladu sa članom 4. stav 7. i članom 11. stav 2. definira se, usvaja i provodi na osnovu istraživanja o potrebama i problemima mладих.

Na nivou kantona i Federacije, u skladu sa ustavnim nadležnostima i zakonom, strategija iz stava 1. obavezno sadrži programe djelovanja za mlade u pojedinim oblastima omladinskog sektora.

- Oblasti omladinskog sektora odnose se na sljedeća pitanja:
- formalno, neformalno i cijeloživotno obrazovanje;
  - zapošljavanje, mjeru protiv nezaposlenosti te omladinsko poduzetništvo;
  - socijalna, zdravstvena i preventivna zaštita mладih te reproducitivno zdravlje mладих;
  - srambeno zbirnjavanje mладих;
  - rad sa mладимa, jačanje i razvoj sposobnosti mладих i slobodno vrijeme mладih;
  - aktivno učešće mладих u juvnom životu, izgradnja civilnog društva i volonterstvo;
  - mobilnost i saradnju među mладимa;
  - informiranje i savjetovanje mладих;
  - stručni rad i usavršavanje u vezi sa radom s mладимa;
  - usavršavanje za rad u omladinskim udruženjima i prostorima za mладе;
  - omladinski turizam, oporavak mладих i boravak u prirodi;
  - aktivnosti mладих po pitanju kulture, sporta, estetike, eide, ekologije, duhovnosti, humanističkih vrijednosti, lične i društvene odgovornosti;
  - rad sa mладимa sa posebnim potrebama;
  - i druga pitanja od interesa za mlade i poboljšanje njihovih uvjeta života.

Član 26.

Programom djelovanja za mlade iz stava 2. člana 25. definiraju se:

- ciljevi programa koji moraju biti specifični, odgovarajući, mjerljivi, ostvarivi i nadgledivi;
- aktivnosti za provođenje programa;
- institucije nadležne za realizaciju programa;
- opći, finansijski, materijalni, prostorni i drugi uvjeti za realizaciju programa;
- potrebe i problemi mладих utvrđeni stručnim istraživanjem;
- način motivisanja mладих na dobrovoljno učešće u aktivnostima u omladinskom sektoru;
- nadgledanje i praćenje uspješnosti provođenja programa.

VI. PARTNERSTVO

Član 27.

Organi vlasti na općinskom, gradskom, kantonalm i federalnom nivou trebaju kroz partnerstvo saradivati sa nevladitim sektorom za dobrobit mладих ljudi i njihovih porodica.

Broj: 02-05-10130-11/17
Sarajevo, 16.03.2017. godine

Na osnovu člana 26. i 28. stav (3) Zakona o Vladi Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 36/14 - Novi prečišćeni tekst i 37/14 – Ispravka), Vlada Kantona Sarajevo na 75. sjednici održanoj **16.03.2017.** godine, donijela je

**RJEŠENJE
o imenovanju Komisije za izradu Strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period
2017.-2022. godina**

I

U Komisiju za izradu Strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period 2017.-2022. godina (u daljem tekstu: Komisija), imenuju se:

1. Adisa Hota – predsjednik, predstavnik Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade,
2. Lejla Lihovac – član, predstavnik Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade,
3. Ediba Imamović – član, predstavnik Ministarstva zdravstva,
4. Lejla Vranešić – član predstavnik Ministarstva prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša,
5. Josip Bilandžija – član, predstavnik Ministarstva unutrašnjih poslova,
6. Kemo Zilić – član, predstavnik Ministarstva saobraćaja,
7. Jasmin Bolić – član, predstavnik Ministarstva za boračka pitanja,
8. Enisa Demić – član, predstavnik Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice,
9. Zlatan Mujak – član, predstavnik Ministarstva privrede,
10. Amila Jamaković – član, predstavnik Ministarstva komunalne privrede i infrastrukture,
11. Fahira Kalajdžisalihović – član, predstavnik Ministarstva kulture i sporta,
12. Lejla Elezović – član, predstavnik Ministarstva finansija,
13. Mario Vukasović – član, predstavnik Komisije za obrazovanje i nauku Skupštine Kantona Sarajevo,
14. Mersiha Mehmedagić – član, predstavnik Komisije za mlade Skupštine Kantona Sarajevo,
15. Elvir Nišić – član, predstavnik Gradske uprave Grada Sarajeva,
16. Haris Zahragić – član, predstavnik Studentskog parlamenta Univerziteta u Sarajevu,
17. Mirela Geko – član, predstavnik Vijeća mladih Kantona Sarajevo,
18. Adna Sokolović – član, predstavnik Asocijacije srednjoškolaca u Bosni i Hercegovini.

II

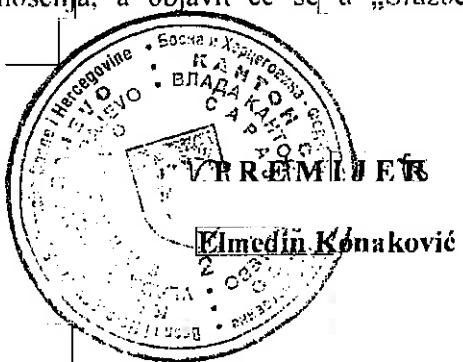
Zadatak Komisije iz tačke I ovog Rješenja je da, u skladu sa Zakonom o mladima Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 36/10) i rezultatima istraživanja o potrebama i problemima mladih Kantona Sarajevo, koji su predstavljeni u dokumentu „Analiza rezultata istraživanja potreba i problema mladih Kantona Sarajevo“, definije i izradi načrt Strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period 2017.-2022. godina te isti dostavi Ministarstvu za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo radi provođenja procedure donošenja Strategije u skladu sa pozitivnim propisima.

III

Komišija će zadatok iz tačke II ovog Rješenja obaviti najkasnije u roku od pet mjeseci od dana donošenja Rješenja o imenovanju Komisije.

IV

Ovo Rješenje stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Službenim novinama Kantona Sarajevo“.

Dostaviti:

1. Predsjedavajuća Skupštine Kantona Sarajevo
2. Premijer Kantona Sarajevo
3. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade
4. Imenovani (1-18) (putem Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade)
5. Za objavu u "Službenim novinama Kantona Sarajevo"
6. Evidencija
7. Arhiva

Broj: 02-05-25774-14/17
Sarajevo, 17.08.2017. godine

Na osnovu člana 26. i 28. stav (3) Zakona o Vladi Kantona Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj: 36/14 - Novi prečišćeni tekst i 37/14 – Ispravka). Vlada Kantona Sarajevo na 92. sjednici održanoj **17.08.2017.** godine, donijela je slijedeći

R J E Š E N J E
o izmjeni Rješenja, broj: 02-05-10130-11/17 od 16.03.2017. godine,
o imenovanju Komisije za izradu Strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period
2017.-2022. godina

I

U tački I Rješenja, broj: 02-05-10130-11/17 od 16.03.2017. godine, o imenovanju Komisije za izradu Strategije prema mladima Kantona Sarajevo za period 2017.-2022. godina, alineja 3. i 11. mijenjaju se i glase:

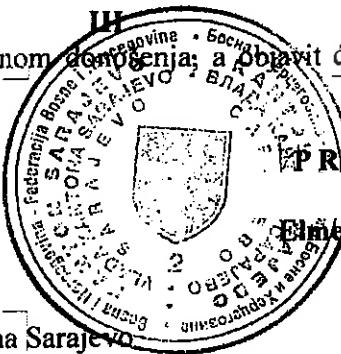
„8. **Begzada Morić**, član, predstavnik Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice,

11. **Elvedina Kozadra**, član, predstavnik Ministarstva kulture i sporta.“

II

U tački III Rješenja, broj: 02-05-10130-11/17 od 16.03.2017. godine, riječ „pet“ zamjenjuje se riječju „osam“.

Ovo Rješenje stupa na snagu danom ~~donesenja; a objavit će se u „Službenim novinama Kantona Sarajevo“.~~

PRIMER

Elmedin Konaković

Dostaviti:

1. Predsjedavajuća Skupštine Kantona Sarajevo
2. Premijer Kantona Sarajevo
3. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade
4. Imenovani 18 x (putem Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade)
5. Za objavu u "Službenim novinama Kantona Sarajevo",
6. Evidencija
7. Arhiva

web: <http://vlada.ks.gov.ba>

e-mail: vlada@vlada.ks.gov.ba

Tel: + 387 (0) 33 562-068, 562-070

Fax: + 387 (0) 33 562-211

Sarajevo, Reisa Džemaludina Čauševića I

